
WIDENER
HN SXYL R

PIERRE LOTTI.

ISLANDSKI RIBARI.

PRIPOVIEST.

U ŽAGREBU
KNJIŽARA JUGOSLAV. AKADEMIJE
Knjižara Dioničke tiskare
1891.

Jeremiah Curtin.

PIERRE LOTI.

ISLANDSKI RIBARI.

PRIPOVIEST.

PREVEO

E. PETROVIĆ.

U ZAGREBU
KNJIŽARA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE.
KNJIŽARA DIONIČKE TISKARE.
1891.

DIONIČKA TISKARA U ZAGREBU.

PRVI DIO.

I.

Bilo ih je na okupu pet, sa silnim ramenicama. Uprli lakte o stol i pili u nekakvom tamnom prostoru, — njihovu noćištu na brodu, — koje zaudaraše po rasolu i moru.

To noćište bijaše suviše nizko prema visini njihova stasa, pa se na jednom kraju suzivalo kao prazna utroba velikog morskog galeba. Ljuljaše se polagano i pospano.

Vani je bilo more i noć, a unutra se nije znalo ni za more ni za noć; jedan jedini otvor isječen na svodu bijaše zatvoren drvenim pokrovcem, a svjetlo im davaše stara svjetiljka, što je visjela na uzici.

U peći je praskala vatra, njihove su se promočene haljine sušile i izparivale, pa se je para miešala s dimom njihovih zemljenih lula.

Debeo, težak stol zapremaše cieli njihov stan, te je oko njega ostalo samo toliko prostora, da su se mogli zavući i sjesti na sanduke pričvrštene za hrastova brvna.

Debele se grede pružahu nad njima, da su ih mogli malo ne glavama doseći, a iza ledja bijahu usječena u drvu ležišta, koja su naličila izdubinama kakove grobnice. Cielo to drveno nastanište bijaše prosto iztesano i natopljeno vlagom i solju, a izrabljeno i ugladjeno debelim njihovim rukama.

Pili su iz svojih vrčeva turšiju od jabuka, pa se na licima, na njihovim iskrenim i čestitim licima odsievala radost života.

Sada su ostali za stolóm i razgovarali svojim bretonjskim narječjem o ženama i ženitbama.

U zadku, na počastnom mjestu, bila je na jednoj daščici pričvrštena Majka Božja, načinjena od ilovače. Bila je već stara ta pokroviteljica ovih mornara, a načičkana i naličena još vrlo naivnom umjetnošću. Ali lica od ilovače traju dulje od živih ljudi, pa zato je njezina crveno-modra odjeća bila još vrlo svježa, osobito u tamnoj njihovoj drvenoj kućici.

Mora da se je već naslušala puno vrućih molitava u očajnim časovima!

Na podnožju su njezinu pričvrstili dvie kitice umjetnoga cvieća i krunicu.

Sva petorica bijahu jednako odjevena: debela modra košulja obavijaše im tielo sve do pojasa, a na glavi imadjahu prtenu kapu, smolom natopljenu.

Bili su različite dobi. Kapetanu je bilo po prilici četrdeset godina, a ostaloj trojici dvadeset i pet do trideset. Najmladjemu, koga su zvali Silvestar ili Lurlu, nije bilo više od sedamnaest godina. Po stasu i po snazi bio je već čovjek; crna, vrlo nježna brada obrubila mu obraz; samo je još imao djevičanske oči, sivo-plavetne oči, koje bijahu vrlo umiljate i naivne.

Poradi maloga prostora bili su prinudjeni, da se stisnu jedan uz drugoga, pa su osjećali vrlo veliko zadovoljstvo, što su tako blizu jedan drugome u svom tmurnom ležištu.

. . . Vani bijaše more i tamna noć, čuo se silan šum tmurne duboke vode.

Bakreni je sat visio na zidu i pokazivao jedanaesti sat, bez sumnje jedanaesti sat u noći, a na drvenom svodu čulo se škropljenje kiše.

Vrlo su veselo razgovarali medju sobom o ženama i ženitbama, — ali niesu kazali ništa ružna. Nipošto! jer su se njihovi razgovori ticali samo mladića, koji se još ne poženiše, ili pričahu o smiešnim dogadjajima, koji se dogodiše u njihovu kraju na svečanostima i svatbama.

Kadkada bi s posmjehom dobacili koju napomenu o ljubavi, koja bijaše odviše iskrena, ali ljubav, kako ju shvaćaju ovi ljudi, uviek je zdrava, pa i u svojoj prostoti ostaje čista kao sunce.

Silvestar se medjutim dosadjivao, jer drugi, koji se zvaše Jean, nije još dolje došao.

Pa zaista, gdje je taj Jean? Zar uviek gore na brodu radi? Za što ne silazi dolje, da se malko porazgovori i proveseli s drugovima?

— Skoro će već i ponoć odbiti, — reče kapetan.

I dignuvši se s mjesta, pridigne glavom drveni pokrovac, da zovne Jeana.

U taj čas pade kroz otvor čudno svjetlo u utrobu ladje.

— Jeane! Jeane! . . . Ej! čovječe!

Jean se iz vana otresito odazva.

I modro-bliedo svjetlo, što no prodrie izpod pridignuta pokrovca, naličilo je mnogo svjetlu dana.

— Skoro će već i ponoć odbiti . . .

Ali medjutim bijaše to ipak sunčana svjetlost, kao tračak jutarnjeg sunca, što no iz daleka dolažaše kližući se po mističnim zrcalima.

Čim je otvor bio zaklopljen, noć se opet vrati, a svjetiljka sa svoda stala opet žućkasto svietliti.

Za malo se začu, kako Jean sa drvenim cipelama silazi niz stepenice.

Pojavi se na vratima Bijaše prisiljen, da se zguri, kao medvjed, jer je bio malo ne pravi gorostas.

Iznajprije se namršti i uhvati za nos, jer ga je zadunuo žestok miris rasola.

Nešto je suviše svojom veličinom nadvisivao obične ljude, a ramenicama po gotovo, jer bijahu upravo silne; kad bi ga sprieda gledao, mišice njegovih ramenica tvorile su pod modrom košuljom dvie debele kruglje na kraju njegovih ruku.

Imao je velike sive živahne oči, koje su bile nešto divlje, ali prekrasne.

Silvestar obujmi rukama toga Jeana, privuče ga k sebi ljubko, kako djeca obično čine. On bijaše vjerenik Jeanove sestre, pa ga je zato ljubio i pazio kao brata.

Jean se je dao milovati kao umiljati lav, gledajući milim posmjehom.

Smiešeći se pokazivaše svoje zube, — zube, koji su kod njega imali mnogo širu ogradu nego kod drugih ljudi, pa su zato bili poredjani daleko jedan od drugoga i pričinjahu se vrlo malenima.

Plavičasti brkovi bijahu dosta kratki, premda ih nije nikada rezao, već ih je samo pridizao nad usnama, koje su bile baš prekrasne.

Bradu je brijao, pa je zato ružičasto njegovo lice bilo svježe kao u kakove djevojke.

Kad je i Jean sio, napuniše na novo čaše i zovnuše mornarskoga derana, da napuni i zapali lule.

To pripaljivanje i punjenje lula bila je za nj prava zgoda, da malko puši.

Bio to malen, čvrst dječačić, okruglih obraza, nećak svih tih mornara, koji su manje ili više bili rodjaci. Poslije njegova dosta težkog posla svi su ga mazili. Jean mu dopusti, da se još napije iz njegove čaše, a onda ga poslaše spavati.

Poslije toga nastaviše veliki svoj razgovor o ženitbama.

— A ti Jeane, što ti misliš, — upita Silvestar, — kada ćemo već jednom plesati u tvojim svatovima?

— Zar te nije stid, — progovori kapetan, — tako

odrasao čovjek kao što si ti, komu je već dvadeset i pet godina, pa se još ni oženio nisi! Što moraju o tebi djevojke da misle, kad te vide?

Slegnuvši prezirno svojim strašnim ramenicama, odvrati on:

— Ženim se i ja kadkada, kako mi se kada svidja.

Odslužio je bio svojih pet godina u državnoj mornarici, pa je ondje, kao mornarski topnik, naučio francuzki razgovarati i skeptički o ženama suditi.

Tada stade pričati o svojoj posljednjoj svatbi, koja trajaše četrnaest dana.

Bilo je to u Nantu, gdje se upoznao s nekom pjevačicom.

Neke večeri vraćajući se iz luke unidje malko nakresan u neki Alkazar. Na vratima stajaše djevojče, koje prodavaše kite cvieća po dvadeset franaka.

Kupio je jednu kitu i ne znajući pravo, što će s njome, a zatim, čim je unišao, baci je, što je jače mogao, upravo u lice onoj pjevačici, koja pjevaše na pozornici. Ta se je žena gotovo srušila od iznenadjenja, ali ga je poslije toga ipak obožavala pune tri nedjelje.

— Što više, — reče on, — kad sam odlazio, poklonila mi je ovaj zlatni sat.

Da im ga pokaže, bacio ga je na stol kao kakovu malo vriednu igračku.

On je to pričao krupnim riečima, ali ipak vrlo slikovito.

Medjutim je ta banalnost civilizovana života stojala u čudnoj opreci s okolinom tih primitivnih ljudi, koji življahu na tihoj pučini morskoj, što ih okružavaše, obasjani ponoćnim sunčanim polarnim svjetlom, što je prodiralo izpod drvena njihova poklopca.

Taj način Jeanova govora dirnuo je Silvestra i silno ga iznenadio.

Silvestar imadjaše posve djevičansku dušu, jer ga

je odgojila stara neka baka, udovica nekog ribara iz sela Ploubazlanec.

Dok je još bio malen, išao je svaki dan s njome moliti krunicu na grob svoje majke.

Sa groblja, koje se steralo na pećini, vidjelo se u daljini sinje more, u kojem je za vrieme bure otac njegov zaglavio.

I on i njegova baka bili su vrlo siromašni, pa je toga radi za rana počeo ploviti morem ribareći; tako je svoju mladost izmladovao na pučini morskoj.

Još je i sada svake večeri molio svoje molitve, a oči mu zadržaše čisti djevičanski izraz. I on je bio liep, a iza Jeana najjačega stasa od svih brodara. Ljubki glas i djetinjski naglasak bijaše u opreci s visokim njegovim stasom i crnom bradom. Pošto je vrlo naglo izrasao, bio je gotovo u neprilici, što je tako širok i tako visok.

Nakanio se oženiti skoro s Jeanovom sestrom a do sada nije ni taknuo ženskinje.

Na ladji su bile samo tri postelje, — jedna za dvojicu, pa su zato išli izmjenice spavati.

Kad su završili svoju svečanost, koju su slavili u slavu uzašašća Marije, svoje zaštitnice, bila je već ponoć.

Trojica od njih legoše spavati u male tamne izdubine, koje su naličile ljesovima, a ostala trojica uzidjoše na palubu, da nastave prekinuto ribarenje: — bio je to Jean, Silvestar i još jedan zemljak, koji se zvao Guillaume.

Vani je bio dan, vječiti dan.

Nu to bijaše bliedo svjetlo, vrlo bliedo, koje nije ničemu naličilo, a vuklo se po stvarima kao odsjev sunca na umoru.

Oko njih se odmah sterala neizmjerna praznina, koja nije imala nikakove boje, a pričinjalo se, kao da je dalje od brvana njihova broda sve prozirno, nepomično, neograničeno.

Oko je jedva razaznavalo, da je to more; u blizini bijaše more nalik na neku vrst drhtava zrcala, a dalje, u dalekoj daljini, kao da se je širila maglena ravnica, — a zatim ... ništa više, jer nije bilo ni obzorja.

Vlažna svježina zračna bila je jača i žešća od prave zime, pa bi udišući ju osjećali jak ukus soli.

Sve bijaše mirno. Kiša nije više padala. Gore nad njihovim glavama micahu se čudni oblaci bez ikakve boje, koji kao da bijahu natopljeni tom bezimenom svjetlošću. Bistro si mogao gledati, ali si bio uvjeren, da je noć, jer to bljedilo nisi mogao okrstiti imenom nijednog poznatog svjetla.

Ta tri čovjeka, što stajahu na brodu, živjela su od svoga djetinjstva na tom hladnom moru i u toj bljedolikoj svjetlosti. Već su se priučili gledati tu promjenljivu neizmjernost, koja titraše oko njihove uzke drvene kućice, jer su im se i oči već na to privikle kao oči pticâ, što živu na morskoj pučini.

Brod se lagano ljuljao - uviek jednako škripeći i jecajući, jednolično jecajući, kao kad sanen čovjek pjeva bretonjsku pjesmu.

Jean i Silvestar brzo pripraviše svoje udice, dok je treći otvorio sudić soli, brusio veliki svoj nož i čekao, sjedeći iza njih.

Nije trebao dugo čekati!

Tek što su bacili svoje udice u tu mirnu i hladnu vodu, odmah ih digoše sa teškim ribama sivo-svietle boje, koja je nalik na boju čelikovu.

I uviek, uviek su se hvatale žive treske. Naglo su i neprestano ribarili i hvatali obojica negovoreći ni rieči.

Treći je svojim velikim nožem parao, solio i brojio, pa se je rasol, koji će poslije njihova povratka donieti zlatnih novaca, slagao iza njihovih ledja još svjež i živ.

Sati su jednolično prolazili, a svjetlo se u neizmjernoj

praznini lagano izmjenjivaše; sada je bilo već mnogo jasnije. Što bijaše neka vrst jasna sumraka, postajaše sada nekakovim svitanjem, koje se odsievaše na gladčini sinje pučine morske . . .

— Ti se svakako moraš oženiti, Jeane, — reče na jednom Silvestar vrlo ozbiljno, pa gledaše u dubljinu morsku. (Činilo se, kao da poznaje neku ljepoticu u Bretagni, koja se je zagledala u tamne oči njegova velikog brata, ali je bio vrlo bojazljiv, kad je o tome počeo razgovarati.)

— Ja! . . . Da, ja ću se jednom vjenčati, — pa se nasmješi sievnuvši živahnim svojim očima, — vjenčat ću se s jednom, ali ni s jednom djevojkom iz našega kraja; ne, nipošto, već s morem, pa vas sve pozivam na ples, koji ću tom prilikom prirediti.

Oni nastaviše ribariti, jer nije bilo umjestno gubiti vrieme u razgovoru.

Bili su upravo u sredini neizmjernoga jata riba, što no je putovalo i već dva dana prolazilo i nije moglo da prodje.

Prošle su noći svi bdjeli i uhvatili za dvadeset i četiri sata više od hiljadu debelih i velikih tresaka, i zato su se njihove jake ruke umorile, pa stadoše driemati. Samo je njihovo tielo bdjelo i nastavilo lov riba, dok im se je duh više puta zanio u san.

Nu zrak nad pučinom morskom, koji su udisali, bio je nekako djevičanski kao onaj za prvih dana u početku svieta, pa ih oživljivaše kraj svega njihova umora. Oni osjećaše, kako im se prsa šire, a obrazi svježinóm obljevaju.

Jutarnje se svjetlo na jednom razprši na obzorju; kao u vrieme stvaranja svieta *razdieli se svjetlo od tame,* koja kao da se je gomilala na kraju obzorja i slagala tamo u tmurnim oblacima.

Sada se je na jednom opazilo, da je prestala noć i nastao dan, i da je ono prijašnje svjetlo bilo nestalno i čudno kao san.

Na tom gustom nebu bilo je tamo i amo praznina, jasnih praznina, koje su bile nalik na crkvene prozore, kroz koje ulaze silne zrake ružičasto srebrene boje.

Donji su se oblaci naslagali na podnožju obzorja poput tamnoga obruča, pa se pomicahu na gladčini morskoj i izpunjahu silne daljine tamnom neizvjestnošću. Sve je to bilo slično zatvorenoj, ograničenoj praznini, kao da je neizmjernost bila prikrivena gustim zastorom, da se ljudskomu pogledu sakriju božanske tajne.

A tamo gore visoko u daljini caklile se pećine sure Islandije . . .

Svatba Jeanova s morem! . . . Silvestar je mislio na to vjenčanje, ali se nije usudio ni rieči izustiti. On je osjetio silnu tugu, slušajući velikoga svog brata, gdje izvrgava ruglu otajstvo ženitbe.

Već je odavna pomišljao na svatbu Jeanovu! On je sanjario, da će se svatba slaviti sa Gaudom Mévelovom, — nekom plavojkom iz Paimpola, i da će se on veseliti na toj svečanosti prije nego ode u vojnike, prije toga progonstva od pet godina, iz koga se možda ne će povratiti. Kidalo mu se srce, kad je opažao, da se neizbježivo primiče to vrieme.

Bilo je četiri sata iz jutra.

Ostala trojica, koji su dolje spavali, dodjoše, da ih izmiene. Još su malo driemali i srkali svom snagom čisti, hladni zrak. Uzlazeći navlačili su još svoje velike čizme i trepetali očima, jer su bile u prvi mah zasliepljene odsjevom bljedolikog svjetla.

Tada Jean i Silvestar stadoše brzo doručkovati dvopek; a pošto ga razmrskaše, počeše grizkati, da je sve škripalo, pa se pri tom smijahu, što je bio tako tvrd. Bili

su vrlo veseli, misleći, da će poći spavati i da će im biti liepo toplo u njihovim ležištima. Držeći jedan drugoga oko pasa, zaputiše se obojica prema otvoru utrobe ladje, njišući se i pjevuckajući neku staru pjesmu.

Prije nego se zavukoše kroz jamu u nutrinu ladjinu, zaustaviše se da se poigraju s „Turčinom“, njihovim mladim psićem, koji je imao velike i još nespretne štenačke šape. Dražkali su ga prstom, a on ih grizkao kao mladi vučić, dok ih nije baš čvrsto ugrizao oštrim svojim zubom. Tada se Jean razljuti i namrštivši čelo odturi ga suviše jakim udarcem, da je odmah odletio na drugu stranu broda i stao zavijati.

Taj Jean imaše dobro srce, ali mu je narav bila ponešto divlja, pa kad je tko godj u njegovo tielo malo jače dirnuo, često bi se njegovo milovanje izvrglo u silan udarac.

II.

Njihova se ladja zvala *Marija,* a kapetan Guermeur. Išla je svake godine na opasni veliki ribolov u ona hladna mora, gdje ljeti nema noći.

Brod je bio vrlo star, kao i njegova pokroviteljica i zaštitnica Majka Božja, načinjena od ilovače. Njegove su hrastove rebrenice bile iztrcane, izlizane, natopljene vlagom i rasolom, ali zato su bile ipak čvrste, te su pokazivale života uza svoj oštri zadah smole. Kad je brod počivao, bio je nekako nespretan i težak, ali kad je zapirio jak vjetar zapadnjak, nekako bi se pomladio i postao lagan, kao galeb, koga je vjetar probudio. Tada je na svoj posebni način razavio jadra i raširenim krilima zaplovio pučinom laglje i brže od mnogih mladjih ladja, koje su na najnoviji način sagradjene.

Što se njih tiče, tih šest starih mornara zajedno s malim mornarskim početnikom, svi su Islandijci, snažni

mornari, koji žive razasuti u Bretagni oko Paimpola i Tréguiera, te se već kroz ciela pokoljenja bave tim ribolovom u vodama Islandije.

Oni možda niesu nikada proživjeli ljeta u Francuzkoj. Na izmaku svake zime prime sa ostalim ribarima u luci Paimpolskoj blagoslov pri odlazku.

Za taj svečani dan bio je vazda na obali sagradjen žrtvenik u slici špilje, a u njezinoj sredini medju kotvama, veslima i mrežama stajaše ljubko i nepomično Djevica, zaštitnica mornara, koja je radi njih izašla iz svoje crkve i gledala uviek, od roda do roda, istim očima bez života one sretnike, za koje će nastati sada dobro godišnje doba, i one, koji se ne će nikada više vratiti.

Sveto tielo, praćeno laganom povorkom žena i matera, vjerenica i sestara, nosi se duž luke, gdje ga svi islandski brodovi pozdravljaju zastavama.

Svećenik se zaustavi pred svakim brodom, izmoli nad njim molitve i blagoslovi ga rukom. Poslije toga svi brodovi odplove kao brodovlje kakove male države, ostavivši doma gotovo prazan kraj, jer na kopnu nije više ni muževa, ni ljubovnika, ni sinova.

Odtiskujući se od obale pjevaju mornari drhtavim glasovima pjesmu o Mariji, zviezdi morskoj.

I svake je godine bila na obali ista svečanost pri odlazku i isto opraštanje.

Poslije toga živu na pučini osamljeno, zajedno tri četiri druga, posred hladnih morskih sjevernih voda.

Do sada su se vazda sretno vratili, jer je Marija, zviezda morska, štitila taj brod, koji je nosio njezino ime.

Pod kraj kolovoza bijaše doba, da se vrate.

Nu „Marija“ bi se na povratku samo dotakla luke Paimpolske, a zatim je zalazila u zaliv Gascognski, gdje se ribe dobro prodaju i sol jeftino kupuje za budući ribolov.

Po tim južnim lukama, u kojima još sunce sja, raz-

prše se na nekoliko dana ti čvrsti sjeverni mornari, pa se ondje, željni zabave, opijaju. Čim se dignu prve jesenske magle, vraćaju se na svoje domaće ognjište, u Paimpol ili u kućarice, što no su razasute na pećinama Goëla, da žive u obitelji i ljubavi, da se brinu za ženitbe i krštenja.

Gotovo vazda nalaze pri povratku novorodjenčad, začetu prošle zime, koja čekaju na kumove, da mogu biti krštena: — ti ribari trebaju mnogo djece, jer ih Islandija silno guta.

III.

Jedne liepe večeri ove godine, u nedjelju mjeseca srpnja, bile su u Paimpolu dvie žene vrlo zabavljene pisanjem lista. Dogadjalo se to pred velikim otvorenim prozorom, kojemu su na granitnom podnožju bili poredjani lonci puni cvieća. Kako su bile nagnute nad stolom, obje se pričinjahu mladima; jedna je imala neobično veliku kapu stare mode, a druga sasma malu kapicu nove vrsti, koju su stale nositi mlade Paimpolke. Na prvi bi pogled pomislio, da su to dvie ljubovce, koje zajedno pišu ljubavno pismo kojemu liepomu Islandijcu.

Ona, koja je u pero kazivala — s velikom kapom — pridigne glavu, da sabere misli.

Gle! ona bijaše stara, vrlo stara, premda joj stas bijaše mladjahan, kad bi je otraga gledao izpod njena maloga sivog rubčića. Baš je bila dosta stara, prava dobra baka, koja je navršila punih sedamdeset godina. Ali bijaše ipak ljepušna i svježa, vjere mi, vrlo svježa, sa svojim ružičastim obrazima, kao što ih imadu neki starci. Njezina je kapa bila na čelu i tjemenu vrlo nizka i sastavljena od dvie ili tri široke biele vrpce, koje su sezale do ramenica.

Njenu je licu dobro pristajao taj bijeli okvir i ti nabori. Ljubke dobre oči odavahu veliku dobrodušnost.

Zubima nije više bilo ni traga, pa kad bi se grohotom nasmijala, mogao si vidjeti samo čiste okrugle čeljusti, kao u kakova djeteta. Premda joj se je brada suzila u šilj kao šiljata cipela (što je ona i sama u šali kazivala), lice joj ipak nije bilo godinama pokvareno, pa si na prvi pogled mogao razaznati, da je moralo biti pravilno i čisto kao u kakove svetice.

Gledala je kroz prozor i razmišljala, što bi još pričala u pismu, da razveseli svoje unuče.

U cielom kraju i okolici Paimpolskoj nije zaista bilo starice, koja bi kao ona znala pričati toliko veselih i smiešnih stvari o svem i svačem.

U tom su listu bile već tri ili četiri krasne priče, — ali pričane bez truna zlobe, jer u nje ne bijaše zlobno srce.

A druga, opazivši, da misli ne dolaze, stade pomno pisati naslov:

Gospodinu Moanu Silvestru, na brodu „Mariji“ pod kapetanom Guermeurom, u moru Islandije, preko Reickavicka.

A poslije i ona pridigne glavu, da upita:

— Jesmo li gotovi, bako Moanova?

Ovo je bila vrlo mlada, divno mlada djevojka; bilo joj je tek dvadeset godina. Imala je vrlo plavu kosu — riedka boja u onom kraju Bretagne, gdje su svi crnomanjasti — vrló plavu kosu a sive oči sa gotovo crnim trepavicama. A obrve, premda plavetne kao i kosa, bile su ipak samo nešto malo tamnije, što podavaše njezinu licu izraz odlučan i snažan. Lice joj bijaše plemenito. Nos je išao ravno s crtom čela kao u Grkinje, a odebele dobroćudne usne grizkala bi svojim bielim zubićima, kad bi je morile kakove misli, da bi odmah izpod tanke kože vidio crvenilo krvi.

Cieli joj stas i biće odavaše neki ponos i neku ozbiljnost, što je baštinila od svojih smjelih islandskih

mornarskih pradjedova. Oči su imale izražaj silovit, ali ujedno i ljubak.

Njezina se mala kapica spustila prama čelu a s kra-jeva se pridigla, te si mogao vidjeti guste začešljane kose, kao što ih Paimpolske djevojke po starom načinu češljaju.

Već se moglo na prvi pogled opaziti, da je odgojena drugačije nego li ta siromašna starica, koju nazivaše bakom, ali joj u istinu bijaše samo neka daleka tetka.

Bila je kći gospodina Mévela, nekoga starog Islandijca, koji se je obogatio smionim podhvatima na moru.

Liepa soba, u kojoj su pisale pismo, bijaše njezina spavaća soba s novim krevetom po gradskoj modi, urešenim zastorima i čipkama, a debeli zidovi bijahu prekriveni svietlim tapetama. Debela je naslaga bieloga kreča prikrivala silne grede na svodu, koji su odavali starost kuće.

— Jesmo li svršili, bako? Više nemate ništa da mu pišete?

— Ne imam, kćerko moja, samo te molim, dodaj još moj pozdrav sinu Gaosovu.

— Sinu Gaosovu!... ili pravije Jeanu ... — Liepo, ponosito djevojče zacrveni se pišući to ime.

Čim je to na kraju pisma dopisala, digne se, skrenuvši glavom, kao da hoće gledati kroz prozor na tržište.

Kad stajaše, bila je nešto ovelika. Struk joj je bio stisnut steznikom, kao u kakove gradske gospodjice. Ma da je imala seosku kapicu, naličila je ipak gradskoj djevojci. Dapače i njezine ruke, ako i niesu bile onako sićušne, kao što zahtieva naša pokvarena uljudba, bile su liepe i biele, jer nije nikada radila težkih posala.

Istina je, da je i ona u djetinjstvu živjela, kao mala Gaud, trčeći bosonoga po vodi i travi, jer nije imala žive majke, pa je bila sasma prepuštena svojoj voljici za

cielo vrieme ribarenja, dok je njezin otac boravio u vodama Islandije. Ljepušna, silovita, tvrdoglava i nestašna brzo je rasla na bistrom morskom zraku.

U ono ju je vrieme uzela k sebi preko ljeta stara baka Moanova, pa je čuvala njezino malo unuče Silvestra, dok je starica radila u kućama Paimpolskih ribara.

I ona je poput male majke obožavala to njojzi povjereno čedo, što no je bilo od nje jedva osamnaest mjeseci mladje, a bilo je onako crno, kako ona bijaše plava, onako pokorno i ljubko, kako ona bijaše živahna i nestašna.

Ona se još sjećaše svoje mladosti, jer je ni bogatstvo ni gradski život nisu opojili i pokvarili; svega se je toga sjećala kao u daleku snu: divlje slobode, onog mističnog i neizvjestnog doba, kad je obala bila za nju neizmjerno velika, a pećine neobično visoke . . .

Kad je navršila petu ili šestu godinu, obogatio se njezin otac kupujući i preprodajući ladjama dovažane ribe, pa ju je poveo sa sobom u Saint-Brieuc, a poslije i u Pariz.

Tada postade mala Gaud gospdjicom Margueritom, velikom, ozbiljnom, ponositom djevojkom. U Parizu doduše nije bilo obale bretonjske, ali ona bijaše uviek prepuštena samoj sebi, pa je zato zadržavala svoju silovitu djetinjsku narav.

Ono, što je znala o životu, saznala je slučajno, ali joj je njezin ponos očuvao čast čistu i netaknutu.

Kadkada bijaše vrlo smiona, pa bi javno govorila štošta, da su se mnogi snebivali od čuda, a svoga liepoga i jasnoga pogleda ne bi obarala pred mladićima, — nu taj pogled bijaše tako pošten, da se oni, koji ga vidješe, nisu varali, jer su opazili, da je to čestita djevojka, čista srca i vedra lica.

U velikom se gradu više promienilo njezino odielo, nego li ona sama.

Premda je zadržala kapicu, koju Bretonjke težko skidaju, brzo je naučila drugačije se odievati. I njezin slobodni struk liepoga ribarskoga čeda, kad je stao cvjetati iz pupoljka, što no je proklijao na morskom vjetru, postajaše u pojasu vitak, a bio je stegnut dugačkim steznikom kao u gradske gospodjice.

Svake bi se godine sa svojim ocem vraćala u Bretanju, i to ljeti na kupanje, pa bi poprimila za nekoliko dana opet svoje negdašnje uspomene i svoje nježno ime Gaud, što u bretonjskom narječju znači Margareta.

Bila je doduše i malko izvjedljiva, da vidi te Islandijce, od kojih je svake godine po gdjekoji ostao tamo gore u hladnome moru, — i da čuje govoriti i pričati o onoj Islandiji, koja joj se pričinjaše dalekim bezdnom, — a u blizini njezinoj plovi sada onaj, za kojim uzdiše.

I zatim je nekoga liepoga dana bila došla za uviek u taj ribarski kraj, jer je njezin otac htio da ondje završi svoj život i da proboravi posljednje dane svoga života kao gradjanin na trgu Paimpola.

Dobra stara baka, siromašna ali čista, zahvali i otidje, čim je list bio pročitan. Stanovaše dosta daleko, u selu Ploubazlanec, u istoj kućarici, gdje se je rodila, gdje je imala djece i unučadi. Prolazeći gradom odzdravljaše mnogima, koji su joj zaželjeli dobar večer, jer ona bijaše iz stare, čestite i obćenito štovane porodice.

Kako je pomno pazila na red i čistoću, bile su još pristale njezine stare, siromašne, izlizane haljine.

Još je uviek ravno hodala, a ne pognuto kao starice, pa je zaista, i kraj šiljate brade, sa svojim dobrim očima i čistim licem bila upravo liepa. Svi su ju u okolici poštivali, što se je razabiralo i iz pozdravâ, kojima ju susretahu prolaznici. Idući gradom sastala se i sa svojim

starim negdašnjim udvaračem, stolarom od zanata, osamdesetgodišnjim starcem, koji je uviek sjedio na vratima, dok su mladići, njegovi sinovi, u radionici radili. Govorilo se, da se nije nikada utješiti mogao, što ga ona nije htjela uzeti ni kao mladića ni poslije kao udovca. Ali ta ljubav izvrgla se godinama u neku vrst smiešne mržnje, koja bijaše na pola prijateljska a na pola zlobna, pa bi je zato uviek na prolazku upitao:

— Ej, ljepojko! kada ću vam doći uzeti mjeru? . . .

Ona mu zahvali i odgovori, da još nema kada da se brine za takovo odielo. Starac je naime u svojoj nešto malo ružnoj šali govorio o onom odielu od hrastovih dasaka, kojim se odievamo na koncu svoga života.

— Pa dobro, naručite me, kad bude potreba, i ne stidite se onda, ljepojko moja . . .

On se već više puta tako našalio, ali danas se ona teškom mukom nasmija, jer je osjećala, da je umorna i slomljena od teških posala, — a osobito što je pomislila na svoje milo unuče, svoje posljednje diete, koje će poslije povratka iz Islandije otići u vojsku. — I pet će godina tamo ostati! Možda će otići u Kinu na vojnu! Hoće li ona još živjeti, kad se povrati? — Užas ju obuzme, kad na to pomisli. Ne, zaista, siromašna starica nije bila tako vesela, kao što se je činilo, pa je već eno u licu stadoše hvatati grčevi, kao da će sad na zaplakati.

To je dakle moguće, to će dakle biti istina, da će joj oteti i posljednjega unuka! Jao si ga njojzi, ako bude morala umrieti, a da ga više ne vidi . . .

Išla je doduše moljakati gospodu u gradu, koju poznavaše, da ga ostave kao podporu staroj baki, koja više ne može da radi poradi starosti. Ali nije uspjela, — poradi onog drugoga, Jeana Moana, uskoka, starijega Silvestrova brata, o kome u obitelji nisu više ni govorili, niti ga spominjali, a živio je negdje u Americi. A na-

pokon su joj spomenuli i malu mirovinu, koju uživa kao udova mornarova. Jednom rieči, niesu je držali za dosta siromašnu.

Kad se je vratila pod krov svoje kolibe, izmoli molitve za sve pokojnike, za sinove i za unučad; zatim je molila s gorljivim pouzdanjem za svoga maloga Silvestra i onda stade driemati, — sanjareći o odielu od dasaka, a srce joj se stislo od pečali, kad je pomislila, kako je stara i slabašna u čas, kad ima da podje njezino unuče u vojnike.

Mlada je djevojka ostala na prozoru i gledala, kako se na granitnim ulaštenim pločama odsieva sunce na zapadu i kako crne laste leprše po zraku.

Paimpol je uviek bio vrlo miran i mrtav, dapače i u nedjelju mjeseca svibnja.

Djevojke niesu imale nikoga, da im malko udvara, pa su se šetale dvie a dvie, tri a tri, sanjareći o svojim ljubavnicima na pučini morskoj.

„. . . Pozdrav sinu Gaosovu . . .“

Vrlo se je zbunila, kad je napisala te rieči, pa ju zato ime Gaos nije više ostavilo i vazda joj pred očima lebdjelo.

Često je probavila svoje večeri na tom prozoru, kao prava gradska gospodjica. Ocu nije bilo drago, da se šeće s drugim djevojkama njezine dobi.

Kad bi joj otac izišao iz kavane i šetao se s ostalim starim mornarima, bio je vrlo zadovoljan, što je vidio gore na prozoru, medju loncima cvieća, svoju kćerku, kako stanuje u toj bogataškoj kući.

Sin Gaosov! . . .

I nehotice gledaše ona na onu stranu mora, koje se doduše nije vidjelo, ali ga je za to osjećala u blizini tamo na kraju malih uličica, gdje su se imali na povratku mornari obali primaći.

Njezine se misli zanesoše u neizmjernu daljinu, sanjareći o nečem privlačivom, što te začarava i muči, zanesoše se daleko, daleko medju polarne vode, gdje je brodila na površini „Marija“ pod zapovjedništvom kapetana Guermeura.

Čudnovat je mladić sin Gaosov! . . . bježao je, da ga nisi mogao dostići, premda se je najprije približio na način vrlo smion i vrlo ljubak.

. . . .

Zatim je sanjareći razmišljala i sjećala se svog povratka u Bretanju prošle godine.

Jednoga jutra mjeseca prosinca vlak dolazeći iz Pariza donio nju i njezina oca u Guingamp. Bilo je sumračno, maglovito i vrlo hladno.

Tada ju obuze neko nepoznato čuvstvo. Stari gradić u kojem je boravila samo ljeti, nije mogla da prepozna, pa ju snadje čuvstvo osamljenosti. Taj vječiti mir iza pariske buke, taj mirni način života ljudi, koji tumaraju po magluštini, zabavljeni sitnim svojim poslovima, sve ju je to nemilo diralo. Stare kućarice od tamnoga granita, koje su bile vlažne i crne od kišovite noći, sve te bretonjske stvari, — koje je sada tako voljela, jer ljubljaše Jeana, — pričiniše joj se onoga jutra vrlo tužnima. Gazdarice su uranile i otvarale već vrata svojih kućarica. Prolazeći gledaše u te starinske stanove sa velikim pećima, uz koje su sjedjeli djedovi s velikim kapama.

Čim se je razdanilo, pošla je u crkvu, da se Bogu pomoli. — Kako joj se pričinjala ogromnom i tamnom ta divna ladja crkve, — i kako bijaše drugačija od pariskih crkava, sa svojim prostim stupovima, izlizanim na podnožju, i sa svojim starim podrumskim mirisom. U tami iza stupova gorjela je svieća, i neka žena klečaše pred žrtvenikom; nema sumnje, da se je zavjetovala. Plamečak te svieće gubio se u praznini ogromnih svodova...

*

Na jednom ondje osjeti trag nekoga već zaboravljenog čuvstva, osjeti naime neku tugu i strah, što je oćutjela nekada, kad je bila još malena, kod prve službe Božje nekoga zimskoga jutra u Paimpolskoj crkvi.

Pa ona ipak nije za cielo žalila za Parizom, premda imade tamo mnogo liepih i divnih stvari. S početka joj bijaše u Parizu gotovo tjeskobno, jer je u njenim žilama kolala krv oceanskih mornara. A zatim osjećaše se u njem kao u tudjini. Pariskinje su žene, kojih tanki struk ima na plećima umjetni zavoj, koje umiju na poseban način hodati i uvijati se u steznik iz ribjih kostiju, a ona je bila suviše duhovita, a da sve to oponaša. S kapicom Paimpolskom bilo joj je nekako neprijatno hodati po pariskim ulicama, jer nije znala, ako se toliko i obaziru za njom, da to čine za to, što je dražestna.

Motrila je neke Parižanke, koje su bile ukusno i krasno odjevene, ali je dobro osjećala, da ih ne bi mogla oponašati i s njima se upoznati. A od ostalih, koje su bile na nižem stepenu od nje, a bile bi drage volje s njome sklopile poznanstvo, prezirno se odvraćala, jer ih nije držala dostojnima. Živjela je dakle bez družtva i bez drugarica sa svojim ocem, koji je često izbivao, zabavljen poslovima. Medjutim nije baš žalila, što živi u tudjini i u samoći.

Nu toga dana, vraćajući se kući, bijaše vrlo neugodno dirnuta, gledajući golu Bretagnu usred ciče zime. Pomisao, da će se morati voziti još četiri ili pet sati u kolima, pa zabrazditi još dalje u taj tužni kraj, da dodje do Paimpola, ta ju je pomisao silno dirnula i u grlu stisnula.

Cielo poslije podne istoga tmurnog dana putovaše s ocem u staroj maloj otrcanoj kočiji. Već je i noć pala, a oni se taljigali kroz tužna sela, kraj sjenatih stabala, obavitih gustom maglom.

Naskoro su morali zapaliti svjetiljke, pa se onda nije ništa više vidjelo do dvie zelenkaste luči, koje su kao letjele sa svake strane kraj njih iza konja. To bijaše svjetlo dviju svjetiljaka, što no ga sipahu na bezkrajnu cestu, okruženu zelenilom.

Odakle to zelenilo u mjesecu prosincu?...

Iznajprije se začudi i nagne, da boje vidi, a zatim razazna, da je to živica, vječita živa obala bretonjskih cesta, koja u okolici Paimpolskoj nikada ne požuti. U isto vrieme započe duvati topliji vjetar, koji je takodjer prepoznala, jer je donosio sa sobom morski zadah.

Kad su već bili blizu cilja, sasma se razdriema i stane se radovati od pomisli, koja joj sunu glavom:

— Gle, zima je, pa ću sada vidjeti te liepe islandske ribare.

Oni će biti sada u mjesecu prosincu kod kuće, jer su se svi vratili: i braća i vjerenici, i ljubanici i bratići, o kojima su joj za ljetnog boravka, na večernjoj šetnji toliko pričale njezine male i velike drugarice. Ta ju je pomisao zabavljala, premda joj se nožice stadoše smrzavati u kočiji...

IV.

Prvi je put vidjela njega, Jeana, drugi dan poslije povratka na *islandskoj slavi* 8. prosinca na blagdan Marije, pokroviteljice ribara, — vidjela ga je poslije obhoda. Tmurne su ulice bile još nakićene bielim vrpcama, čempresom, paomama i zimskim cviećem.

Kod te slave bijaše veselje nešto malo divlje pod tužnim nebom. Bijaše to veselje bez radosti, pomiešano nekom nebrigom, snagom i vinom, ali na njem ležaše gotovo neprikrivena prietnja skore smrti.

U Paimpolu bijaše vrlo bučno; zvona su zvonila, a svećenici pjevali. — Iz krčama prodiraše takodjer druga

pjesma, oštra i jednolična, stara mornarska uspavanka, pa onda staračke naricaljke, a neki zvukovi dolažahu s mora iz daleke daljine i tmurne tame. Po više se mornara držalo za ruke i prolazeći ulicama teturahu od običaja, jer su već naučni teturati, kad im se ladja ljulja na moru, a bili su nešto malo i veseli, pa su bacali nešto življe i gorljivije poglede na žene, nakon tako dugog boravka na pučini morskoj, gdje niesu vidjeli nikakove ženskinje.

Skupina se djevojaka šetaše s bielim kapicama poput koludrica, sa liepim grudima i divnim očima, punim ljubavi, koja je cielo ljeto spavala.

Stare granitne kuće bile su pune života, a stari krovovi pričahu o svojim borbama protiv vjetrova kroz viekove i viekove, o maglama i kišama, o svem onom, što more šalje; pričali su takodjer i žestoke priče, koje su se pod njima skrivale, stare zgode smjele i srdačne ljubavi.

Neko religijozno čuvstvo obuzima čovjeka, jer nad cielom tom okolicom lebdi daleka prošlost pod okriljem čiste Djevice.

Pokraj krčme diže se crkva sa stubištem, osutim žutim lišćem. Kroz veliki otvoreni tamni ulaz prodire miris tamjana, a u daljini svjetluca se u mraku po koja svjećica, da lako možeš vidjeti svuda naokolo po stienama slike mornarske s burnim prizorima.

Kraj zaljubljenih djevojaka stoje vjerenice nestalih mornara, a udove postradalih plaču pokraj mrtvačkih ploča, što no su obavite dugim žalosnim crnim rubcima, pa oborivši oči prema zemlji čine se posred bučnog i mladenačkog života kao kakove crne opomene.

A tamo dolje u blizini more, koje je hranilo i gutalo te snažne ljude, burkalo se i bučilo, da i ono sudjeluje kod te svečanosti.

Svi su ti dojmovi izmjenice djelovali na Gaudu, pa

se u njenoj duši izmiešali. Rado bi se smiešila i radovala, ali ju nešto oko srca stište, pa osjeća neki strah, kad pomisli, da će od sada uviek boraviti svoje dane u ovom kraju.

Na trgu je bilo igrača i šaljivdžija, pa se i ona onuda šetala sa svojim prijateljicama, koje su joj i s lieva i s desna pokazivale mladiće iz Paimpola i iz Ploubazlaneca.

Pred pjevačima stajaše skupina „Islandijaca", koji su upravo bili okrenuli ledja. Gaud se iznenadi, opazivši jednoga medju njima gorostasna struka i osobito širokih pleća, pa je nešto malo porugljivo dobacila:

— Ovaj je, vjere mi, dobro izrastao.

Tima riečima htjela je po prilici kazati:

— Onoj, koja se za nj udade, bit će u kući nešto tiesno i tjeskobno!

On se okrenu, pa ju pogleda od glave do pete brzim pogledom, koji je htio kazati:

— A tko je to djevojče, što nosi doduše Paimpolsku kapicu, a tako je liepo; ma ja ga još niesam do sada vidio.

Iza toga je brzo oborio oči iz uljudnosti, pa se je zagledao u pjevače. Nije se više moglo vidjeti njegovo lice.

Ona je bezobzirce pitala za imena mnogih drugih mladića, ali za ovoga nije se usudila zapitati. Liepo njegovo lice, koje je u brzini opazila, tamne oči, nešto divlje oči, i nagli pogled, sve ju je to dirnulo i uplašilo.

To mora da je „sin Gaosa", o kome je čula pričati kod Moanovih kao o prisnom prijatelju Silvestrovu. Pa zaista još istu večer sastala s ocem Silvestra i njega, gdje se šeću zajedno, pa su se i zaustavili, da ih pozdrave...

...Mali Silvestar postade odmah njojzi pravim bratom. Bili su u rodu kao bratić i sestra, pa su se počeli tikati kao nekada; ona je doduše iz početka oklievala tikati toga velikog sedamnaestgodišnjeg mladića, koji je već

imao crnu bradu, ali jer se njegove dobre i ljubke djetinjske oči niesu još promienile, pričinjaše joj se, da se nikada ni rastali niesu od djetinjstva.

Kad bi došao u Paimpol, ona bi ga pridržala na večeri, pa su pričali o svome djetinjstvu. Taj Jean zaista nije baš bio spram nje ni najmanje uljudan kod prvog susreta, kad su se sukobili sa Silvestrom i njime na ćošku neke male sive ulice. On je samo skinuo šešir brzo, ali udvorno, a zatim ju je pogledao istim onim brzim pogledom i okrenuo oči na stranu, kao da baš nije bio zadovoljan, što ju je sastao i kao da hiti otići svojim putem.

Vjetar, koji je stao duvati za vrieme obhoda, sasuo je na zemlju požutjelo lišće i navukao na obzorje tmaste oblake.

Gaud sanjareći o svojim uspomenama, vidjela je sve to živo pred očima: i tužno primicanje tamne noći iza svršena proštenja, i bučne „Islandijce“, tu djecu vjetrova morskih, koji ulaze pjevucajući u krčme, da se zaštite pred kišom, a osobito onoga velikog mladića, koji je stajao pred njom i okrenuo se, kao da mu je bilo neugodno, što ju je vidio . . . Koliku je promjenu opazila u sebi od onoga časa!

Pa kako je bila ogromna razlika medju onim bučnim danom proštenja i sadašnjom tišinom! Kako je isti onaj Paimpol bio tih, miran i prazan večeras u doba dugoga i toplog proljetnog sumračja, koje ju je nagnalo, da se nasloni na prozor samotna, zamišljena i puna čeznuća!...

V.

Drugi put se sastadoše na svatbi. Taj Gaosov sin imao je biti djever, a ona djeveruša.

S početka je pomišljala na svoju nepriliku, kako će je svi gledati, gdje prolazi ulicom s tim velikim mladićem, kako će cio sviet promatrati njegov visoki stas i da na-

pokon ne će njojzi putem ništa pričati .. A valja reći, on ju je zaista i plašio svojim ponešto divljačkim pogledom.

U odredjeno vrieme svi su već stajali u povorci, da krenu u crkvu, ali Jeana nije jošte bilo. Vrieme je izmicalo, a on još ne dolazi, tako da su već stali govoriti i predlagati, da se na nj i ne čeka. Onda je ona tek opazila, da je samo poradi njega obukla najljepše odielo, pa ako bude morala s kojim drugim mladićem proboraviti tu svečanost i ples, da će za nju biti sve pusto i neveselo. Napokon je i on došao, pa se je sasma slobodno izpričao kod roditelja zaručničinih. I on je bio svečano obučen. Eto, što se je dogodilo: iznenada se javilo iz Englezke, da večeras dolazi veliko jato riba, koje niesu očekivali. Toga radi treba da se sve ladje u Ploubazlanecu naglo otisnu na pučinu. U selima je silna žurba. Žene traže svoje muževe po krčmama, guraju ih da trče; one dapače same razpinju jadra, pomažu kod priprema, jednom rieči, cieli je kraj uzbudjen . . .

Svi su ga svatovi okružili, a on je pripoviedao sasma neprisiljeno, mahao rukama, prevrtao očima i smiešeći se liepim svojim posmjehom pokazivao svietle zube. Da bolje protumači žurbu svih tih priprava, usred pričanja pustio je neku vrst glasa, koji je imao oponašati naglost vjetra: .. hu! .. hu! . . . čudnovati neki krik, kojim mornari označuju silnu brzinu.

Morao je u toj žurbi naći takova zamjenika, kojega je htio iznimno za danas uzeti vlastnik njegova broda, s kim se je pogodio za cieli zimski lov.

Toga radi je zakasnio. Da ne propusti svatbu, izgubit će sada svoj dio dobitka od lova.

Sve su to dobro razumjeli ribari, što su oko njega stojali, i svi slušaoci povladjivahu svemu, što je učinio; — znade se, zar ne, da u životu sve više ili manje ovisi

o nenadanim morskim talasima, o mieni vremena i o tajnovitim selitbama ribâ. Ostali Islandijci, što bijahu na svatbi, požališe, da nisu za vremena doznali i da se ne mogu, kao oni iz kraja Ploubazlanec, okoristiti blagom, koje sada prolazi mimo njihovu obalu.

Tim gore, sada je već kasno, pa kad nije druge, treba ponuditi ruke djevojkama. Svirci su začeli guditi i svi izidjoše na cestu vesela srca.

U početku joj je kazivao udvorne doskočice bez vriednosti, kakve se običavaju pričati za vrieme svatbe mladim djevojkama, koje nisu stare znanice. Od sviju parova te svatbe samo su oni dvoje bili tudji jedno drugome, ostali u povorci bili su svi bratići i sestrične, vjerenici i vjerenice. Bilo je doduše ljubavnika i ljubavnica, jer u okolici Paimpolskoj zalazi se daleko u ljubavi za vrieme povratka iz Islandije. (Ali srce ostaje kraj svega toga pošteno, pa se ljubavnici poslije i vjenčaju.)

Ali na večer, kad su stali plesati, započe opet razgovor o onom jatu ribâ, pa će na jednom njojzi, pogledav ju ravno u oči:

— Samo ste vi u Paimpolu, — i, što više, na svietu, — te vama za volju propustih taj krasni lov; ne, zaista, ni za koju drugu djevojku ne bih ja ostavio svoga lovišta, gospodjice Gaud.

Iznajprije je bila u čudu, da se je taj ribar usudio tako govoriti njojzi, koja je došla na taj ples kao kakova kraljica, a zatim bijaše ugodno dirnuta, pa mu odgovori:

— Hvala vam, gospodine Jeane, jer i ja volim biti s vama, nego li s ikim drugim.

To bijaše sve.

Ali od tog su časa pa do kraja plesa stali drugčije razgovarati, tihim glasom i umiljato.

Plesalo se do zore uz svirku gusala. Isti je par

uviek zajedno plesao. Kad bi opet po nju došao, pošto je iz uljudnosti proplesao s drugom kojom djevojkom, izmienili bi prijateljski posmjeh i nastavili svoj predjašnji srdačni razgovor.

Jean naivno pripoviedaše o svom ribarskom životu. o svojim naporima, zaslužbi, o negdašnjem siromaštvu svojih roditelja, kad su morali odgajati četrnaestero malih Gaosa, od kojih on bijaše najstariji. — Sada su se već izvukli iz neprilike, osobito odkako je njihov otac našao u moru nasukanu jednu ladju, koja mu je doniela 10.000 franaka, pošto je državi izplatio njezin dio; tim novcem mogao je podići prvi kat na njihovoj kući, koja stoji upravo na okrajku njihova okoliša Ploubazlanec, s kojega je mjesta krasan vidik na more.

— Težak je i mučan, — kazivaše on, — taj ribarski zanat na Islandiji; odlazi se u doba mjeseca veljače u onakovu zemlju, gdje je tako zima i tako tmurno, gdje je more vrlo zločesto i burno . . .

. . . Cieli taj razgovor na plesu, kojega se je ona sjećala kao da to bijaše jučer, Gaud je u sebi opetovala, gledajući, kako se svibanjsko sumračje spušta nad Paimpolom.

Ako on nije pomišljao na ženitbu, zašto bi joj pričao bio sve te sitnice života svoga i svoje obitelji, koje je sitnice ona slušala kao kakova vjerenica; ta on ipak nije naličio običnomu vrtoglavu mladiću, koji na sva usta i cielomu svietu priča svoje tajne.

— Pa ipak je posao dosta dobar, — kazivaše on, — pa ga toga radi ne ću nikada napustiti. Ima godinâ, kad dobijem na povratku 800 franaka, a kadkada i 1200, franaka, što odnesem svojoj majci.

— Što, vi odnosite svojoj majci, gospodine Jeane?

— Pa dakako, uviek joj sve odnesem. Kod nas je Islandijaca to stari običaj, gospodjice Gaud. (Kazao je to,

kao da se to samo po sebi razumieva i da je to sasma prirodno.) Tako na primjer, ja —, što vi ne ćete vjerovati, — ali, ja zaista gotovo nikada nemam novaca. U nedjelju mi dade naša majka nešto, kad idem u Paimpol. Pa to je sve jedno, jer ja imam, što mi treba. Tako mi je ove godine naš otac dao načiniti ovo novo odielo, što je na meni, jer bez njega ne bih htio doći u svatove, oh! za cielo ne bih došao, jer vas ne bih mogao pratiti u svojem lanjskom odielu . . .

Za nju, koja je bila vikla gledati Parižane, nije to novo odielo Jeanovo bilo baš sasma elegantno, jer je kaput bio okratak, a prsluk nešto starijega kroja, ali tielo, koje bijaše pod tim odielom, bilo je neobično liepo, pa se je zato i plesač svidjao.

Smiešeći se pogledaše joj duboko u oči svaki put, kad bi joj štogod kazao, da vidi, što misli. Sve je on to pričao, da ona unapried sazna, da nije bogat, a pogled mu pri tom uviek bijaše dobrodušan i pošten.

I ona se je njemu smiešila, gledajući mu ravno u lice. Malo je govorila, ali je slušala cielom svojom dušom, pa je sve više ćutjela i osjećala, kako je nešto k njemu vuče.

On bijaše neka mješavina divljačke strogosti i djetinjaste ljubkosti!

Ozbiljni njegov glas, koji u govoru s drugima bijaše naprasit i odlučan, postao je u razgovoru s njome nekako zvonak, svjež i umiljat; samo za nju znao je taj glas titrati neobičnom ljubežljivošću, kao daleki zvuk čelične strune.

Pa kako joj se pričinjaše čudnovato i neočekivano, da s tim velikim mladićem neprisiljena i odlučna vladanja, a strašna izgleda, kod njegove kuće postupaju kao s malim djetetom i da on to drži za posve prirodno. Svidjaše joj se, što je on, koji je lutao po svietu, doživio

svašta i protukao se kroz tolike pogibli, prema svojim roditeljima ostao tako ponizan i poslušan.

Ona ga je stala izporedjivati s drugima, sa dva tri pariska fićfirića, što no su za njom klapsali i nametali joj svoju ljubav poradi njena imutka.

Jean joj se pričinjaše najboljim i ujedno najljepšim. Da mu se što više približi, stade i ona pripoviedati, da i u njenoj kući nije vladalo uviek takovo blagostanje, kao sada; i njezin je otac počeo ribariti oko Islandije, pa se i ona sjeća, da je bosonoga trčala po obali morskoj, kad je još malena bila, – pošto je umrla njezina siromašna majka.

Ah! kako li bijaše liepa ta svatbena noć, divna noć, odlučna i jedina u njezinu životu, — no ta je noć davno prošla, jer je to bilo u prosincu, a sada je već mjesec svibanj.

Svi liepi plesači one noći ribare sada tamo gore raztreseni u vodama Islandije, — oni sada tamo jasno vide na bliedom sunčanom svjetlu, u onoj neizmjernoj samoći, — dok se ovdje polagano tama spušta na zemlju bretonjsku.

Gaud ostade na svome prozoru. Trg grada Paimpola, koji bijaše gotovo sa sviju strana okružen starovjekim kućama, postajaše na izmaku dana sve tužniji; nigdje se nije čula buka živih bića.

Nad krovovima se kuća praznina sve više smrkavala, širila i postajala sve to neizvjestnijom.

Samo je ovda-onda netko zalupio vratima, zatvorio prozor, ili je kakvi stari mornar teturajući izišao iz krčme i zašao u koju uzku tamnu uličicu, ili su se djevojke kasno vraćale sa šetnje, noseći kiticu svibanjskoga cvieća. Jedna od njih, koja poznavaše Gaudu, pozdravi ju i podiže visoko k njojzi cvieće, da ga pomiriši; u tami si još mogao razpoznati bielo cvieće u kitici. Ali ona je osjećala još i drugi ljubki miris, koji se je širio iz vrtova,

a takodjer i neki neobični zadah morske trave, koji je donosio vjetrić iz luke.

Sliepi miševi lebdjeli su po zraku mirnim i tihim poletom, kao kakav san.

Gaud je proboravila mnogo večeri na tom prozoru, promatrala taj melankolički trg i razmišljala o mladim Islandijcima i o onom plesu.

... Na koncu svatbe bilo je već vrlo vruće, pa su se mnoge glavice plesača i plesačica stale vrtjeti. Ona se je sjećala njega, kako je plesao s drugima, s djevojkama i ženama; mora da je bio nekada njihov ljubavnik, jer se je sjetila, kako je nekim načinom prezirno odgovarao na njihove pozive. A kako se je sasma inače pred njome vladao!

Bio je prekrasan plesač, ravan kao vita jela, pa se okretaše ljubko; lako i naravno držao glavu malo natražke. Crne njegove kovrčaste kose pale su zato malko na čelo, pa se gibahu na vjetru plesne dvorane; Gaud je bila dosta visoka, pa je osjetila, kako se dodire njegova kosa njezine kapice, kad bi se prignuo k njojzi, da je bolje obuhvati kod brzoga plesa.

Prikazao joj je svoju malu sestricu Mariju i Silvestra, dvoje vjerenika, koji zajedno plesahu.

Smiešio se dobrim veselim posmjehom, gledajući ih, kako su mladi, kako se kao nećkaju, kako se klanjaju strašljivo, kad izvode plesne slike i kako si šapću za cielo vrlo ljubazne rieči.

On doduše ne bi dopustio, da to bude drugačije, za cielo ne bi, ali ga je ipak zanimalo i zabavljalo, što su toliko naivni, gdje je on smion mladić, koji je toliko već doživio. Tada bi izmienio s Gaudom intimni posmjeh, kojim je htio kazati:

— Kako su dražestna i čudna ta naša dječica!

Pod kraj su se, vjere mi, i ljubili; padali su tu po-

ljubci bratića i sestrična, cjelovi vjerenika, nu svi su ti cjelovi bili kraj svega toga iskreni i pošteni, jer su bili dani usred lica i pred cielim svietom.

On nje nije poljubio, to se samo po sebi razumije, jer to ipak ne bijaše dopušteno s kćerkom g. Mévela; možda ju je on samo nešto jače stiskao na svoja prsa na koncu plesa, a ona se nije tome opirala, već se je dapače naslonila i predala povjerljivo u njegovo naručje svom svojom dušom. Toj nenadanoj, silnoj i ljubkoj nesvjestici, koja ju je bacila tako u njegovo naručje, mnogo svakako pomogoše strasti dvadesetgodišnje djevojke, ali kraj svega toga ipak je srce podalo prvi udarac.

— Jeste li vidjeli tu zloću, kako ga gleda? — kazivahu dvie tri liepe djevojke, koje su nedužno oborile oči pod svojim crnim trepavicama i koje su imale medju plesačima najmanje po jednoga ljubavnika, a možda i dva.

Zaista, ona ga mnogo gledaše, ali jedina je njezina izprika, što je on bio prvi i jedini čovjek, koga je ona u svome životu pogledala i gledala.

Pred jutro na rastanku, kad se je cielo družtvo u neredu razilazilo, kazaše si „s Bogom“ nekim osobitim načinom, kao dvoje vjerenika, koji će se sjutra vidjeti.

I zatim, vraćajući se kući, prelazila je preko istoga toga trga sa svojim ocem, osjećajući, da nije umorna, već nekako živa i vesela, vesela, što živi, što može udisati tu hladnu maglu tužnoga jutra, — i ćuteći, da je sve divno i ugodno.

. . . Svibanjska je noć odavno već razavila svoja tamna krila. Svi su se prozori malo po malo pozatvarali.

Gaud još uviek stojaše kod otvorenog prozora.

Riedki prolaznici, koji su mogli u tami na prozoru razpoznati bieli lik njezine kapice, moradoše bez sumnje pomisliti: „Ova djevojka za cielo sanjari o svome ljubavniku“.

Istina, ona je sanjarila, — sanjarila nekom željom, da zaplače; njeni bieli zubići grizkali su ružične usnice, a oči su nepomično zurile u tamu, ne razabirući ništa...

... Ali za što nije on poslije onoga plesa k njojzi došao? Kad bi ga slučajno sastala, činilo se, kao da bježi od nje, jer je naglo na drugu stranu pogledao svojim brzim pogledom.

Često se je o tome sa Silvestrom razgovarala, koji takodjer nije mogao, da to vladanje razumije.

— Pa ipak bi se s njime morala vjenčati, Gaud, — govoraše on, — ako samo tvoj otac dopusti, jer boljega ne ćeš u cielom kraju naći. Ponajprije ću ti reći, da je vrlo pametan, jer se vrlo riedko opija. Često je doduše tvrdoglav, ali u dubini svoje duše vrlo je dobar. Ne, ti ne možeš ni pomisliti, kako je dobar. Pa kakav je on mornar! Kad se polazi zimi u lov, svi se kapetani za nj otimlju...

Što se tiče dozvole njezina oca, — za nju je sigurna, jer nikad se njezin otac nije opro njezinoj volji. Što nije bogat, — to je njojzi sasma svejedno. Takav mornar kao što je on, ako samo ima nešto malo novaca, da izuči mornarsku školu, može postati kapetanom, za koga će se otimati svi brodovlastnici.

Bilo joj je takodjer sasvim svejedno, što je on bio neka vrst gorostasa; za žensku je pogrješka, ako je suviše jaka i velika, ali mužkarca to nipošto ne nagrdjuje.

Ona je propitala, — sve onako mimogredce, — djevojke iz okolice, koje znadu sve ljubavne priče, pa je saznala, da nitko ne zna za kakvi njegov ljubavni odnošaj. Ni za jednu nije puno mario, već je sad jednoj sad drugoj udvarao, osobito onoj, koja mu je već pokazala, da s njime očijuka.

Jedne je nedjelje vrlo kasno na večer vidjela, kako je prošao izpod njezinih prozora, prateći i vodeći neku

Jeanie Caroffovu, koja je doduše bila dosta liepa, ali na vrlo zlu glasu. Kad je to opazila, — neizmjerno ju je zaboljelo u srcu.

Još su joj pričali, da se kadkada silno razjedi; neke večeri, na primjer, došao je nakresan u jednu kavanu u Paimpolu, kamo obično zalaze Islandijci, pa je tamo bacio mramorni stol na staklena vrata, koja mu ne htjedoše otvoriti . . .

Sve bi mu to mogla oprostiti, jer joj bijaše poznato, kakovi su mornari, kad ih bjesnilo osvoji . . . Ali, ako je on u istinu imao dobro srce, za što se je k njojzi približio, njoj, koja nije ni na što prije mislila, — pa ju onda ostavio. Za što ju je cielu noć gledao i smiešio joj se liepim onim posmjehom, koji joj se pričinjao tako iskrenim i pouzdanim, — zašto joj je kao kakvoj vjerenici ljubkim glasom pričao svoje najsitnije tajne?

Sada nije više mogla zavoljeti drugoga čovjeka, nije se više mogla promieniti. Kad bijaše još mlado djevojče, govorili su obično u tom njezinu rodjenom kraju, kad bi je htjeli prekoriti, da je zločesta i tvrdoglava; — to joj je i sada ostalo. Sada je doduše bila liepa gospodjica, nešto malko ozbiljna i ponosita, ali uviek jednako silovita, kao i prije.

Poslije onoga plesa prodje joj zima u izčekivanju, da ga opet vidi, nu on nije došao, nije dapače došao, da se s njome oprosti prije odlazka na Islandiju.

Sada, gdje njega nema, ništa za nju više ne živi, vrieme kao da ne će da izmiče, već se povlači . . . Samo da već jesen dojuri, jer je u jesen nakanila biti s njime na čistu . . .

Jedanaest je sati odbilo na gradskoj viećnici onim jasnim zvukom, kojim sati odbijaju u večernjoj tišini mirnoga proljeća. Jedanaest sati u Paimpolu, — to je vrlo

kasno. Gaud je zatvorila prozor i zapalila svjetiljku, da se svuče.

Možda je taj Jean nešto malo divlji ili ponosit kao i ona, pa se boji da ne bude odbijen, jer je ona bogata?

Već ga je sama htjela izravno pitati, zašto bježi od nje, ali joj Silvestar reče, da to ne bi dobro bilo, jer da djevojka ne smije biti tako odvažna.

U Paimpolu su je već i onako stale klevetati poradi njene nošnje.

Sada je stala skidati to odielo sa sebe polagano i raztreseno kao djevojče, koje je stao san svladavati: ponajprije snimi s glave svoju kapicu, zatim elegantnu odjeću gradskoga kroja, pa ju baci na stolac.

Iza toga skine dugački djevojački steznik, o kome se je mnogo pričalo poradi njegova pariskog oblika.

Čim se je riešio okova, njezin struk bijaše kud i kamo dražestniji, jer nije bio tako stegnut ni tako tanak oko pasa, već je imao prirodnije crte, punane i oble crte kao kip od mramora. Njene su kretnje bile tako divne, da si se, gledajući ih, morao diviti i uživati. Mala drhtava svjetiljka osvjetljuje nekako mistično taj prizor, njene ramenice i grudi i njeno prekrasno tielo, koje još nije ni jedan mužkarac dotaknuo i koje će po svoj prilici ostati netaknuto, pa će se sušiti i venuti, jer ga taj Jean nije nikako htio obujmiti u svome naručju.

Znala je dobro, da je liepa u licu, ali nije ni sanjala o krasoti svoga tiela.

U ostalom, u onome kraju Bretagne, sve su te kćeri islandskih ribara vrlo liepe, pa se ta ljepota ni ne opaža. Ni najgore se njome ne diče, već ju dapače sakrivaju. Sada je stala razpletati vitice svoje kose, koja bijaše omotana na tjemenu, pa se je sada razasula po njenim ramenicama. Kad bi je pogledao, mislio bi, da pred tobom sjedi rimska djevica.

Medjutim podigne ruke i ona, grizkajući usnice, milovaše svoju plavu kosu, kao kakovo dijete, koje nateže kakvu igračku a pomišlja na sasma nešto drugo; stala ju je płesti, pa onda razpletati... razpletati, rasipati. Naličila je šumskoj vili

A zatim je ipak počeo san obavijati njene oči, premda ju je ljubav morila i ma da je imala volju da zaplače, pa se brzo baci na ležište, sakrivši obraz u svilu svoje kose, koja bijaše sada razavita kao koprena.

U svojoj kućarici na obronku Ploubazlaneca baka je Moanova, koja bijaše već na izmaku svoga života, stala takodjer driemati i spavati hladnim staračkim snom, sanjareći o svojem malom unučetu i o smrti.

I u taj isti čas, na palubi „Marije" i na pučini morskoj, koja bijaše ono veče vrlo nemirna, — Jean i Silvestar, o kojima se na domovinskom žalu toliko sanjarilo, pjevucahu pjesmice i veselo hvatahu ribe na vječitom polarnom svjetlu.

VI.

Bilo je po prilici mjesec dana kasnije, mjeseca lipnja....

U vodama oko Islandije u to je doba vrieme vrlo mirno, a zovu ga *bielim mirom,* jer se u svemiru ništa ne miče, kao da se izcrpiše i utišaše svi vjetrovi.

Nebo bijaše zastrto nekom bljedolikom koprenom, koja na podnožju obzorja postajaše sve tamnija i napokon sasma sura.

A pod tom koprenom nepomične vode bijahu tako bliede i prozirne, da su ti se oči umarale, kad si ih gledao, a neka hladnoća obuzimala je tvoje tielo.

Samo su se sitne magle igrale nad pučinom, lake magle kao dah, koji hukneš na zrcalo.

*

Ciela jasna morska pučina kao da je bila prikrita tim lagašnim dimom, koji bi se malko dizao, miešao i gubio u ništa.

Da li je bila vječita noć ili vječiti dan, to nisi mogao razaznati: — sunce je vazda stojalo, a nije označivalo doba dana, stojalo je i motrilo tu mrtvu prirodu. Ta ni ono nije bilo živo, ni svietlo, već prikriveno gustim bliedim plaštem.

Jean se i Silvestar primakoše jedan drugome i pjevahu: „Jean-François de Nantes", pjesmu, koja nema završetka. Uživali su pjevajući tu pjesmu i gledali se izpod oka i smijali se djetinjariji, kojom su nastavljali i počinjali iste stihove, trudeći se, da istim riečima podadu novi zadah i novu boju.

Lica im bijahu ružične boje od slane svježine, što je iz mora dolazila. Djevičanski ih je zrak oživljavao, pa su ga hvatali i gutali punim grudima na izvoru, prije nego se dalje dolje na jugu izmieša sa raznim mirisima.

Pa kraj svega toga oko njih sve se činilo nekako mrtvo, kao da su na kraju svieta ili da živu, gdje još sviet nije stvoren; svjetlo nije imalo topline, sve je bilo nekako nepomično i hladno.

„Marija" bacaše na tom gladkom prostoru dugoljastu sjenu, koja je bila nekako zelenkasta na gladčini jasne pučine, o koju se odsievaše svjetlost nebeska. Na površini vode, koja bijaše zastrta sjenom broda i koja se nije svjetlucala, mogao si kroz prozirnu vodu sve razaznati, što se pod vodom zbiva: — neizmjeran broj riba, mirijade i mirijade sasma sličnih riba plivahu polagano istim pravcem, kao da imadu neki cilj u svojem vječnom putovanju i seljenju.

Bijahu to treske, koje su putovale u zajednici, jedna uz drugu, mirno i nepomično, kao da teku poput tekućine, kao rieka puna mirna i tiha života.

Kadkada bi se iznenada i u isto vrieme sve okrenule i pokazale srebroliku svjetlost svojega trbuha, pa se onda opet iznenada okrenule na drugu stranu, sievnuvši svojim srebrolikim trbuhom, kao da je tisuće i tisuće mačeva sievnulo u tamnoj noći

Sunce, koje i onako nizko stojaše, spuštalo se još većma, jer se bez sumnje primicala večer. Što se je više spuštalo u nizki dio obzorja, koji bijaše taman prema površini morskoj, to je postojalo žuće, pa si jasnije mogao opažati njegov okrug. Mogao si ga gledati prostim okom, kao što gledaš mjesec.

Ipak je osvietljavalo obzorje, ali se je činilo, kao da to sunce nije daleko, činilo se, kad bi brodom pošao za njim do na kraj obzorja, da bi vidio, gdje tužni taj kolobar plovi u zraku nad vodama.

Ribarilo se brzo. Gledajući u tihu vodu, mogao si vidjeti, kako treske dolaze pecati lakomim poletom, kako se iza toga malko stresu, kad osjete, da su se nabole, a tom trešnjom još većma zakvače svoju njušku.

I svaki trenutak, brzo, objema rukama, ribari su izvlačili svoje udice i odbacivali ribe onome, što ih je imao razporiti i složiti.

Brodovlje Paimpolsko bijaše razasuto na tom mirnom morskom zrcalu i oživljivaše njegovu pustoš.

Ovdje ondje mogao si opaziti u daljini malo jadro, bilo je koje samo za šalu razavito, jer i onako nije vjetar duvao, pa se je u daljini bielilo kao galebovo krilo na tamnom obzorju.

Toga se dana činjaše, da je taj zanat ribarenja tih, lagan, da je to zabava kao stvorena za nježne gospodjice.

. . . .

Jean-François de Nantes;
Jean-François,
Jean-François!

Naša velika djeca pjevahu.

Jean se baš nije puno brinuo, što ima tako plemenit lik i tako dobrodušno lice. U ostalom on je samo u družtvu sa Silvestrom pjevao i s njime se sigrao, dok je pred drugima bio suzdržaljiv, što više i ponosit. Kad bi ga tko zamolio za kakovu uslugu, bio je udvoran, a vazda bijaše dobar i susretljiv, ako ga niesi razljutio.

Oni su pjevali jednu pjesmu, a druga dvojica nekoliko koraka dalje opet nešto drugo, ali isto tako jednolično i tugaljivo. Nije im bilo dosadno, a vrieme je odmicalo.

Dolje u kolibi vazda je gorjela vatra, na kojoj se je u gvozdenoj peći nešto kuhalo, a poklopac njihova nastaništa bijaše uviek pritvoren, da mogu spavati oni, koji su unutra, misleći, da je noć.

Nije njima trebalo puno zraka za spavanje. Ljudi slabiji, što su odgojeni u gradovima, trebali bi svakako više zraka. Ali kad su snažna prsa disala cieli dan čisti zrak onoga neizmjernog obzorja, onda se lagano zaspi i ne miče se više, pa se može čovjek zavući bilo u kakovu rupu, kao što čini šumska zvjerad.

Išli su spavati zaredice, po volji, bilo u koje doba, jer sati niesu imali vriednosti pod tim vječito osvietljenim obzorjem. I to je, vjere mi, bio sladak san, koji kriepi čovjeka.

Ali kad su pomislili na svoje ljubavce i žene, nije se ni ondje u vodama Islandije tvrdo spavalo. Još nekoliko nedjelja, pa će se ribarenje završiti, i imat će na noćištu nove ljubavce i već od prije ljubljene žene, — kad su na to pomislili, ležahu u svojim rupama s otvorenim očima.

Nu to se je riedko zbivalo, ili pravije, mislili su na to sve poštenim načinom; sjećali su se svojih žena, vjerenica, sestara i rodicâ.

Bili su več naučni na takav osamljeni život, pa su im i strasti zaspale.

. . . .

Jean-François de Nantes,
Jean-François,
Jean-François!

Sad su ugledali na dnu siva obzorja nešto, što nisu odmah mogli razpoznati. Dim se dizao iz voda nešto tamnije od tanahne nebeske pare. Svojim očima, koje su vične gledati u dubljine i daljine, brzo su razaznali:

Parobrod dolazi!

— Ja mislim, — reče kapetan, motreći pozorno, mislim, da je to državni parobrod, — oklopnjača, što putuje oko Islandije.

Taj daleki dim donosio je ribarima novosti iz Francije, a medju ostalima i jedno pisamce stare bake, pisano ručicom ljepušne neke djevojke. On se lagano primicaše. Doskora su opazili njegov crni dimnjak, — bijaše to zaista oklopnjača, koja je došla obilaziti vode islandske. U isto vrieme digao se lak povjetarac i stao mjestimice podrhtavati mirnom vodom, talasi se počeše dizati na zelenkastoj gladčini morskoj jedan za drugim, pa se širiti po vodi kao kakve lepeze. Obnavljali se naglo i šumovito, to bijaše znak, da je nestalo prijašnje tišine. A i nebo kao da je sadrlo s lica svoju koprenu, i postade jasno. Magle otisnute s obzorja gomilahu se na podnožju njegovu, kao sivi pamuk, i stvarahu neku vrst mekanih zidina naokolo i morske pučine. Oba neizmjerna zrcala, medju kojima bijahu ribari, — ono nad njima i ono pod njima — opet su postala prozirna, kao da je tkogodj obrisao s njih maglu, što ih je potamnjivala. Vrieme se promienilo, i to naglo promienilo, a to bijaše vrlo opasno.

I sa sviju strana tih sjevernih voda primicali se ribarski brodovi: i oni iz Francije, Bretanje, Normandije

i iz Dunkerka. Kao ptice, koje se okupljaju na poziv, sabraše se brodovi oko oklopnjače; dolazili su dapače iz praznina obzorja; njihova su mala sivkasta krila od svakuda lepršala, i napučila tu bliedu pustinju.

Pojavila se daleko tamo na pučini i hladna Islandija, pa se pričinjaše, kao da se i ona hoće da primakne; sve većma je stala pokazivati velike svoje gole kamenite pećine, kojih nikada nije sunce osvietlilo ozgo već samo sa strane.

Sunce je uviek nisko stajalo i povlačilo se, kao da nema života, pa se pričinjaše kao mrtvo tielo, što no se je ondje u kaosu zaustavilo i zamrlo . . .

Oklopnjaču sada okruži sitno brodovlje islandskih ribara. Sa svakog broda spustiše u more po jedan čamac, koji je sitan kao orahova ljuska doplazio do oklopnjače i izbacio na njezinu palubu surove ribare s velikim bradama, odjevene u dosta divljačke haljine.

Svi su imali nešta da zatraže, kao djeca, koja uviek imadu nešta da mole; jednim je trebalo liekova za liječenje lakih ozleda, drugim živeža, treći izčekivahu listove, a nekoji dodjoše, jer ih je njihov kapetan poslao, da pretrpe kaznu u negvama poradi kakove nepokornosti. Kako su malo ne svi služili nekada u državnoj mornarici, držali su posve za prirodno, da se kazna mora pretrpjeti. Pa kad bi jedan dio palube bio zakrčen od petorice ili šestorice tih velikih izpruženih mladića u negvama na nogama, doviknuo bi im stari mornar, koji ih je zakivao: „Lezite uzduž, sinci moji, da se može prolaziti“, a oni bi to poslušali i učinili s posmjehom na usnama.

Ovaj je put došlo mnogo listova za te Islandijce. Medju ostalima dva za „Mariju“ pod zapovjedničtvom kapetana Guermeura, jedan upravljen na „gospodina Gaosa Jeana“, a drugi na „gospodina Moana Silvestra“, (ovaj

je došao preko Danske, jer ga je oklopnjača u Reickavicku preuzela).

Listonoša vadio listove iz svoje platnene torbe i dielio ih mornarima. Često se je mučio čitajući naslove, koji nisu bili baš čitljivo napisani.

Zapovjednik bi mu tada doviknuo:

— Požurite se, požurite se, barometar pada.

Nije mu bilo baš po volji gledati u tolikoj blizini sve te male ladjice, s tolikim ribarima, sakupljenim na tim nesigurnim vodama.

Jean i Silvestar običavali su čitati zajedno svoje listove.

Ovaj su ih put čitali na svjetlu ponoćnoga sunca.

Obojica su na strani sjedjela u jednom zakutku palube, pa nasloniv se jedan drugome o ramenice, čitahu lagano, kao da su htjeli bolje proniknuti u sve ono, što im se javljalo iz zavičaja njihova.

U Jeanovu je listu Silvestar našao viesti o Mariji Gaosovoj, svojoj vjerenici, a u Silvestrovu je čitao Jean vesele pričice stare bake Ivonne, koja je izvrstno znala zabavljati odsutne, i napokon posljednji redak, koji se je njega ticao: „Pozdrav od mene sinu Gaosovu“.

I kad su pročitali listove, Silvestar je bojazljivo pokazao svoje pismo velikomu svome drugu, da ga upozori na ruku, koja je to pismo pisala:

— Pogledaj, zar to nije liepo pismo, Jeane?

Ali Jean, koji je dobro znao, čije je to djevojačko pismo, okrenu se na drugu stranu i slegne ramenima, kao da je htio kazati, da mu već suviše dosadjuje s tom Gaudom.

Tada Silvestar pažljivo složi siromašni prezreni papir, pa ga turi u omot i spremi na prsa izpod košulje, progundjavši neveselo:

— Za cielo je on ne će nikada uzeti... Ali što mu je ona skrivila?...

... Ponoć je odbila na satu oklopnjače, a oni uviek još ondje sjedjahu, pomišljajući na svoj rodni žal, na one, kojih ovdje nema, na tisuću malenkosti, na sve i svašta.

U to vrieme vječno sunce, koje se je malko u vodu umočilo, stalo je opet lagano, sasma lagano uzlaziti ...

I jutro svanu ...

DRUGI DIO.

I.

. . . Sunce Islandije promienilo je svoj oblik i svoju boju, pa je osvanuo novi dan sa zlogukim jutrom. Sada sunce nije više bilo zavito u koprenu, već je slalo jasne velike zrake, koje su navieštale blizo nevrieme.

Već nekoliko dana bijaše vrieme suviše liepo, pa je bilo potrebno da se jednom promieni.

Vjetar je duvao na sakupljene ladje, kao da ih je htio raztjerati i osloboditi od njih pritisnuto lice morsko. One se zaista stadoše razilaziti i brzati odanle, kao vojska u biegu i to pred prietnjom, napisanom na obzorju, o kojoj nitko više nije mogao sumnjati.

Vjetar je sve jače duvao i prietio. I ljudi i brodovi stadoše podrhtavati.

Još učestaše maleni valovi jedan iza drugoga, stadoše se gomilati, a bili su obrubljeni bielom pjenom na okrajcima; iza toga poče se more dimiti i bučiti, da ti se pričinjaše, e je sve stalo vreti i ključati, e je sve oživjelo nekim mističnim životom.

Sada se više nije mislilo na ribolov, nego samo na to, da se ravna ladjom.

Udice su bile već spremljene, pa su svi hitili na povratak, — jedni htjedoše da se zaštite u zalivima prije, nego što se zapute kući, a drugi su voljeli ostaviti iza

ledja južni kraj Islandije, jer su držali, da je sigurnije biti na debelom i širokom moru, pa uz povoljne vjetrove odmagliti kući.

Tamo amo na pučini mogao si vidjeti, kako se je sad pomolilo sad opet izčezlo siromašno, mokro jadro, — ali se je ipak napokon osovilo kao dječija igračka, iz bazgove srsi, koju povališ, kad duneš na nju, a ona se ipak opet osovi, kad prestaneš duvati.

Sve one magle, što počivahu na dnu obzorja poput zida, sada se dizahu i plovljahu obzorjem. Taj zid od magle i oblaka bijaše neizcrpiv, vjetar bi ga razpršivao, komadao i trgao, nu uza sve to odanle se je izvlačila i dizala silna množina tamnih magluština i oblaka, koje preploviše jasno žuto nebo i potamnješe ga sasvim.

Vjetar je sve jače duvao i sve oko sebe oživljavao.

Oklopnjača je otišla prama zakloništima Islandije, a ribari su ostali sami na uzburkanom moru, koje je postajalo sve strašnije i sve crnje.

Svi su se žurili, hitili, odmicali, pa se sve većma udaljivahu jedan od drugoga, da se naskoro niesu ni vidjeti mogli.

Za nekoliko sati bijaše sve burno i poremećeno u tim jučer još tako mirnim krajevima.

U tren oka nastao je taj sadašnji neizvjestni preokret. A u koju svrhu nastade ta promjena? . . . Kakova je to tajna sliepoga i mističnog narušaja mira i pokoja!...

Oblaci se već razaviše za borbu, samo si amo tamo mogao još opaziti nekoliko svietlih točaka, gdje je svjetlost mogla medju oblacima prodirati i odakle je sunce razasulo još jednom posljednje svoje zrake.

A vode su sada sasvim pozelenjele i bile narešene pjenom, kao kakovim čipkama.

O podne je „Marija“ bila već spremna, da dočeka buru i nevrieme, jer otvori bijahu zatvoreni, a jadra smo-

tana, te je ona lagano i okretno igrala na valovima u početku bure, kao morski vepar, koga bura razveseljuje i oživljuje.

Gore na visinama bilo je sada sve tmurno, kao da je cieli svod bio prekriven crnim zastorom. S početka, ako si gore pogledao, pričinilo ti se, da je sve mirno, ali pozorno motreći vidio bi, da je svod sav uzrujan, biesan i uzburkan, jer su veliki sivi oblaci hitili, htjeli su da stignu druge, a drugi dolažahu opet iza njih iz dubljine tamnog obzorja, da se u žurbi izmiešaju . . .

„Marija“ je hrlila pred olujom, žurila se i izmicala sve brže i brže, — nu i vrijeme je takodjer hrlilo — pred nečim misterioznim i strašnim.

Vjetar, more, „Marija“, oblaci, sve je istom brzinom i istom žurbom hrlilo u neizmjernost.

Ali vjetar bijaše ipak najbrži, a iza njega valovi; veliki, težki i nešto sporiji valovi sliedili su vjetar, pa napokon „Marija“, zanesena cielim tim gibanjem, stade brzati i rezati vodu, što je bolje mogla. Valovi su je progonili, rušili se, dizali i spuštali, a ona — premda su je uviek stizali i prestizavali — ipak im se ugibala, jer je vješto iza sebe ostavljala brazdu, gdje se je njihovo bjesnilo završilo.

I u tom biegu osjetio si neku lakoću, jer je sve bez muke i napora odmicalo, hrlilo i bježalo.

Kad bi valovi „Mariju“ podigli, bilo je to lagano, bez škripe i buke, kao da su je vjetrovi podigli, a kad bi se spustila niz valovje, samo bi se oskliznula. Sklizala se, kao da ide natražke, jer su vodeni bregovi izpod nje napried hrlili, pa bi ona onda ležala u nizini u bezdnu, koje se je takodjer pomicalo, bježalo i hitilo napried, kao i sve ostalo, što je hitilo i nestajalo kao dim u ništavilu . . .

U nizini toga vodenog bezdna bijaše tamno, vrlo tamno.

Čim je jedan val projurio, vidio si iza ledja, gdje drugi dolazi, drugi, još veći val, koji se dizaše i naglo se primičući proizvadjaše biesnu buku, kao da je htio kazati: Čekajte, samo da vas stignem i da vas progutam.

Ali on je nije progutnuo, već samo dizao kao lagano pero, dizao ju lagano, da su mornari jedva osjetiti mogli, kako izpod njih prolazi bučeći i ričući.

I tako dalje, uviek i uviek, nu sve jače i silnije. Valovi su dolazili jedan iza drugoga, sve veći, kao dugački niz bregova, kojih su prodolice bile vrlo opasne. I cielo to gibanje postajaše sve brže i silnije pod tamnim i surim nebom, posred sve to veće buke.

Vrieme je zaista bilo ružno i opasno, pa je trebalo biti na oprezu. Nu dobro je još bilo, što su imali pred sobom slobodan prostor i mjesto, gdje su se mogli gibati.

Ove je godine „Marija“ probavila svoje vrieme ribarenja najjužnije od Islandije, pa ju je njezin bieg približavao domaćemu žalu.

Jean i Silvestar bili su kod kormila privezani oko pojasa. Pjevali su još uviek pjesmu „Jean-François de Nantes“; kako su bili opojeni brzinom i gibanjem ladje, pjevali su iz svega grla i smijali se, što niesu čuli jedan drugoga u toj neizmjernoj buci, uživajući, kad bi okrenuli glavu da pjevaju proti vjetru i da gutnu malko zraka.

— No! djeco, je li gore tjeskobno? — upita ih Guermeur, proturivši svoju obraslu glavu kroz poluotvoreni pokrovac, kao djavo, koji će sad na iskočiti iz jame.

— O, ne, nije ovdje nipošto tjeskobno.

Nisu se oni bojali, jer su točno znali prosuditi, što je moguće podnieti, jer su se pouzdavali u jakost svoje ladje i snagu svojih mišica. A pouzdavali su se takodjer u pokroviteljstvo i zaštitu Majke Božje od ilovače, koja je već kroz četrdeset godina često puta plesala taj zlo-

guki ples oko Islandije i uviek se smiešila izmedju ovoga uresa od pravljena cvieća.

Jean-François de Nantes,
Jean-François,
Jean-François!

U istinu se nije moglo daleko oko ladje vidjeti, jedva nekoliko hvati u okolo, jer je sve oko njih bilo nagomilano ogromnim pjenastim valovima.

Uviek si mogao misliti, da stojiš na istom mjestu; premda se je okolina neprestance mienjala, nu sve oko njih bijaše zastrto nekim vodenim dimom, koji je u oblacima oko njih obilazio neizmjernom brzinom i razprostrô se po cieloj površini morskoj.

Ali ovda-onda tamo na sjevero-zapadu opazili bi na obzorju nešto svjetla, nešto malo neba, odsjev, koji im je još jače predočio tamninu ostaloga neba.

I taj svietli dio neba bio je vrlo tužan, stiskao ti je srce, jer ti je kazivao, da vlada kaos svuda naokolo, da sve bjesni, dapače na dalekom i praznom obzorju.

Strahota nije imala granica, a oni bijahu sami u srcu tih strahota.

Neizmjerna se je buka i jeka odbijala i razliegala sa svih strana, kao predigra apokalipse, šireći užas na sve krajeve svieta. Mogao si razaznati sve moguće glasove: u neizmjernim visinama čuli su se mukli i zviždeći glasovi, koji ti se činjahu, da iz daleka dolaze, jer su bili neizmjerni; to je bio vjetar, velika duša toga nereda, nevidljiva sila, što svim time ravna. Vjetar te je doduše plašio, ali je bilo još i druge buke, mnogo bliže, mnogo tvarnije, koja je prietila sve razoriti, a stvaraše ju uzburkana voda.

Pogibao i bura sve većma rastijaše.

Premda ti se pričinjalo, da to sve izmiče, ipak je

more htjelo da ih pokrije, da ih „proždere“, kako su oni kazivali.

Sitna je voda poput magle šibala otraga, a valovi se valjahu po njima, da ih slome.

Talasi su postajali sve to većima, sve višima, a vjetar ih zanosio i kidao nad njihovim glavama. Silna je voda u gomilama padala na palubu, da je sve pucalo, i tada je „Marija“ uzdrhtala i zajecala, kao da ju je nešto zaboljelo.

Sada se naokolo nije više moglo ništa razaznati, jer je vodena prašina bila po zraku razasuta, pa kad bi vrtlog vjetra stao jače duvati, vidio bi tu vodenu prašinu, kako se u okruglastom stupcu diže . . . diže nebu pod oblake, kao što se ljeti diže prašina na cestama.

Sad je dapače i dažd počeo padati i to njima u lice, pa je to sve zajedno stalo zviždati, sjeći, udarati u obraz, kao da te tkogod bičevima po licu bije.

Njih obojica stajahu kod kormila svezani i obučeni u odielo katranom namazano, koje je bilo tvrdo i svietlo kao kitova koža. Svezali su ga dobro oko vrata, oko ruku i oko gležanja, da im voda ne dolazi k tielu.

Sve je curilo s njih, kad je dažd stao padati. Koža njihova lica stala im je gorjeti, svaki čas bi morali stisnuti usne, da ne moraju disati, jer je bilo nemoguće da udahnu onaj kužni vodom natrušeni zrak.

Kad bi ih god val poškropio, pogledali bi se i nasmijali, što im se je nakupila u bradama tolika sol.

Napokon je to bjesnilo stalo umarati, jer se nije nikako htjelo stišati.

Bjesnilo se ljudi i životinja izcrpe i brzo utaloži, ali bjesnilo valova treba strpljivo i mirno podnositi, jer je ono bez uzroka i bez svrhe nastalo, jer je ono mistično, kao život i smrt.

Jean-François de Nantes,
Jean-François,
Jean-François!

Njihove su usne već probliedile, nu stara je pjesma još ozvanjala, ali nekako sumorno i jadno.

Neizmjerno ih gibanje i buka opoji, pa premda su bili mladi, njihov je smieh bio ipak već nenaravan, jer su zubima morali cvokotati od silne studeni. Oči su im bile već na pola zatvorene izpod živih trepavica, koje se niesu mogle micati.

Prikopčani za kormilo radili su svojim zgrčenim rukama već bez sviesti, od navade, i ne znajući što rade.

Iz kose im je kapala voda, usta im bjehu izkrenuta, pa su napokon tako zadobili sasma divljački izgled.

Više se niesu ni vidjeli, već su samo osjećali, da su jedan drugomu blizu.

U opasnijim časovima, svaki put, kad bi se iza njih podigao novi, bučni strašni val, koji se je oborio na njihovu ladju, da je sve stenjala, svakomu se jedna ruka nesvjestno dizala, da se posliednji put prekrsti.

Više nisu ni na što mislili, ni na Gaudu, ni na koju ženu, ni na kakvu ženitbu. To je sve već odviše dugo trajalo, pa niesu mogli ništa misliti. Opojeni bukom, umorom i zimom -- sve je pred njihovim očima potamnjelo.

Sada postadoše dva stupa od ukočene puti, koji su ravnali kormilo; postadoše dvie snažne životinje, koje su se svom snagom svoga nagona prihvatile za ono komad drveta, da ne propanu.

II.

. . . .

. . . Bilo u Bretagni polovicom mjeseca rujna. Dan

je već bio dosta hladan. Gaud sama samcita koracaše okolicom Ploubazlaneca prema Pors-Evenu.

Već se prije mjesec dana povratiše islandski brodari. — izuzevši dvie ladje, koje su propale u onoj buri mjeseca lipnja. Nu „Marija“ se održala, pa se tako svi njezini brodari živi i zdravi vratiše kući.

Gaud se vrlo uznemiri, kad je pomislila, da sada ide prema kući Jeanovoj.

Samo ga je jedan put vidjela poslije njegova povratka sa Islandije. Bilo to onda, kad su svi zajedno izpratili maloga siromašnog Silvestra pri odlazku njegovu u vojničtvo. (Pratili su ga do stanice. On je malko plakao, njegova je baka plakala puno, pa je tako otišao, da se u Brestu najavi kod svoje oblasti.)

Jean je takodjer došao, da ogrli maloga svoga prijatelja, ali je svraćao drugamo svoje poglede, kad bi ga ona pogledala, pa kako bješe mnogo ljudi kraj njegovih kola, — drugih novaka, koji su odlazili, i roditelja, koji su ih pratili — niesu nikako mogli doći do razgovora.

Tada je napokon Gaud stvorila zamašnu odluku, pa se je nešto malo u strahu primicala domu Gaosovih.

Njezin je otac bio nekada u poslovnoj svezi s Jeanovim ocem, (ta sveza bijaše vrlo zamršena, kao što se već zapleću poslovi seljaka i ribara), pa mu je Gaudin otac imao dati nekoliko stotina franaka od prodaje neke barke.

— Dajte meni, oče, — kaza mu ona, — da odnesem tamo taj novac; ponajprije bih rado posjetila Mariju Gaosovu, a zatim još niesam nikad bila tako daleko u okolini Ploubazlaneca, pa bi me veselilo, da tamo podjem.

A ono je Gaud bila u istinu izvjedljiva, da vidi obitelj Jeanovu, u koju će se možda jednom udati, da vidi kuću i njihovo selo.

Prije odlazka saobćio joj je Silvestar, razgovarajući se s njome zadnji put, zašto se njegov prijatelj tako tudji.

— Vidiš li, Gaud, on ti je takav, ne će nikako da se ženi; to si je utuvio, jer veli, da ne ljubi ništa nego more, pa mi je dapače u šali jednom kazao, da je obećao vjenčati se s morem.

Zato mu je ona i opraštala njegovo vladanje. Njoj je lebdio pred očima samo njegov liepi posmjeh, što ga je opazila na plesu i od onda je živjela u nadi.

Ako ga nadje kod kuće, ne će mu za cielo ništa kazati, jer nije htjela da se pokaže tako smionom. Ali on, — kad je vidi, možda će ipak progovoriti . . .

III.

Stupala je cestom već cieli sat, naglo, živahno i uzrujano, pa je udisala zdravi morski povjetarac.

Na razkršću putova bilo je mogo križeva.

Prolazila je malim morskim selima, koja ciele godine vjetrovi šibaju i koja bojom naliče više na pećine nego na kuće.

U jednom od tih sela, kojim je uzka cesta vijugala medju tamnim zidovima i visokim šiljastim celtičkim krovovima, nasmijala se napisu na krčmi: „Kod kinezke jabučnjače“, a izpod njega bijahu naličena dva Kineza u zelenoj i crvenoj odjeći, s repovima, kako piju jabučnjaču. Bila je to po svoj prilici fantazija kakova negdašnjeg mornara, koji je onuda putovao . . .

Prolazeći onuda sve je motrila. Ljudi su bili zabavljeni pripremama za budući ribolov.

Seoce je sad bilo već daleko iza nje

Što se je većma primicala bretonjskomu žalu, to je drveće postajalo rjedje, a okolina tužnija.

Cesta je bila pećinasta, pa se je s njezine visine vidjelo more.

Ondje više ne bijaše stabala, već samo golo tlo sa nešto malo zelenih busenova, i ovdje ondje znamenje križa, gdje pod otvorenim nebom Isus širi svoje prikovane ruke i podaje cielomu onomu kraju obličje neizmjernoga stratišta.

Na jednom razkršću, koje je čuvao ogromni razapeti Isus, stade oklievati i promišljati, na koju će stranu.

Malo neko djevojče, što je onuda prolazilo, izbavi ju iz neprilike:

— Dobar dan, gospodjice Gaud!

Bijaše to mala Gaosova kćerka, sestra Jeanova. Iza kako ju je izljubila, upita je, da li su joj roditelji kod kuće.

— Otac i majka jesu. Samo brat Jean, — reče mala bezazleno, — otišao je u Loguivy, ali mislim, da će se skoro vratiti.

Njega dakle nema kod kuće!

I opet kleta sudbina, što ju od njega dieli. Sune joj pomisao u glavu, da svoj pohod odgodi na drugi put. Ali ovo djevojče, koje ju je vidjelo i koje bi moglo pričati ... Što bi onda o njoj mislili u Pors-Evenu?

Za to odluči nastaviti svoj put, hodajući što laganije, ogledajući se na sve strane, samo da se on još za vremena povrati, dok bude ona ondje.

Što se je većma primicala k selu Jeanovu, u onaj pusti kraj, sve je bilo tužnije i žalostnije.

Onaj silni morski zrak, na kojem su ljudi jačali, slabio je biljke, što su bile nizke, kratke, kržljave i povaljane na tvrdom tlu.

Uz cestu u jamama bilo je morske trave, prekomorskog lišća, što ti je kazivalo, da ondje u blizini preko mora imade drugih svjetova.

Zrak bijaše pun nekog slanog mirisa.

Gaud je sretala mornare, koje je već iz daleka vidjela na pustoj zemlji. Izgledali su nekako veliki na praznom

prostoru, obkoljeni morem i nebeskim svodom. I veslači i ribari uviek su se obazirali i gledali, što radi njihova morska pučina.

Kad bi došli do nje, zaželjeli bi joj dobar dan. Svi bijahu tamne masti, muževni i odvažni, a imadjahu na glavi mornarsku kapu.

Sati niesu nikako htjeli izmicati, pa ona zaista nije više znala, kako da produlji svoj put.

Prolaznici su se čudili, što tako polagano koraca.

Što li Jean radi u Loguivyju? Možda udvara djevojkama . . .

Ah! da je ona znala, kako je Jean za djevojke slabo mario. Kad i kad, ako bi ga želja snašla za kojom, trebao je samo da k njozi pridje. *Paimpolske djevojčice,* kako veli stara islandska pjesma, vrlo su vruće krvi, pa ne mogu da odole liepomu mladiću.

Ali ne, on je išao samo da naruči u nekoga obrtnika onoga sela orudja za ribolov jer je taj jedini u onoj okolici znao dobro raditi. Srce njegovo nije bilo obuzeto nikakovom ljubavlju. Sada je došla do crkvice, koju je već iz daleka vidjela na brežuljku.

Bijaše to siva, mala stara crkvica. Oko nje bijaše nešto malo stabala, koja su bila takodjer siva i već gola, jer je lišće sve naokolo popadalo, kao da ga je tkogod rukom poskidao.

Ista ta ruka kida ribarske barke, vječna ruka sjeverozapadnih vjetrova, pa svojim valovima pokriva i guta brodove i kida granje i lišće s drveća.

Gaud je bila malo ne na kraju svoje šetnje, jer to bijaše već crkvica Pors-Evena. Ondje je opet stala, da izteče nešto vremena.

Mali porušeni zid okružavao je mjesto pokriveno križevima. Sve je imalo istu boju, i crkvica, i drveće, i grobovi, ciela okolina bijaše jednolična. Ista sivkasta boja

pokrivala je kamenje i granitne svetce, koji su stajali u izdubinama zida.

Na nekom drvenom križu bijaše napisano debelim slovima:

Gaos. — Gaos, Joël, osamdeset godina.

Ah! da, znala je ona, da je to bio njihov djed.

More nije htjelo porogutati toga starog mornara. U ostalom moralo je u tom grobištu ležati u vječnom miru Jeanovih rodjaka, što je sasma naravno i što je ona mogla predvidjeti, ali ju je ipak neugodno dirnulo, kad je pročitala na grobu njihovo obiteljsko ime.

Da izgubi još nešto vremena, unidje, da izmoli nekoliko molitava pod tim starinskim, malim, tamnim krovom. Nu kad je unišla unutra, osjeti, kako ju je srce zaboljelo.

„Gaos“! Opet je opazila to ime usječeno u drvo, u koje se urezuje ime onih, koji pogiboše na pučini morskoj.

Stade čitati ovaj napis:

NA USPOMENU
JEANA-LOUISA GAOSA,
NESTALOGA NA ISLANDIJI
3. KOLOVOZA 1877. U 24.
GODINI DOBE SVOJE
SA BRODOM „MARGUERITOM“.
NEKA POČIVA U MIRU!

— Islandija, uviek ta Islandija!

Svuda su naokolo po zidovima bile pričvršćene ploče od drva s imenima poginulih mornara.

Tu su bila imena poginulih mornara iz Pors-Evena. Žao joj bijaše, što je unišla, jer je obuze crna slutnja.

U crkvi u Paimpolu vidjela je slične napise, ali ovdje u ovom selu prazni grob islandskih ribara bijaše manji, žalostniji, divljiji. S obiju je strana bila smještena kamenita klupa od granita za udovice i majke. To mjestance, sagradjeno poput kakove špilje, čuvala je stara dobroćudna

Djevica, na novo naličena ružičnom bojom, s velikim očima, koje su naličile očima Cybele, primitivne zemaljske božice.

Gaos! i opet Gaos!

NA USPOMENU
FRANJE GAOSA,
MUŽA ANE MARIJE LE GOASTES,
KAPETANA BRODA „PAIMPOLAIS“,
NESTALOGA NA ISLANDIJI
IZMEDJU 1. I 3. TRAVNJA 1877.
SA DVADESET I ČETIRI MOMKA
NEKA POČIVAJU U MIRU
BOŽJEM!

A pod napisom su dvie mrtvačke kosti unakrst složene izpod crne lubanje sa zelenim očima. Bijaše to naivna slikarija, koja je odavala barbarstvo starih vremena.

Gaos! Kamo se god okreneš, od svakuda zuri to ime!

Jedan od Gaosa zvao se je Ives, „koga je vjetar odnio s palube njegova broda i koji je nestao u talasima u okolini Norden-Fiorda na Islandiji, u dvadeset i drugoj godini dobe svoje“. Ta ploča mora da je mnogo godina ondje stajala, pa su ga možda i zaboravili.

Čitajući to obuze je silna čežnja za Jeanom, i ganuće, koje bijaše nešto malo i očajno. Nikada, ne, nikada ne će on biti njezin! Kako da ga otme moru, kad je tolike Gaose more progutalo, njegove djedove i braću, koji mora da su njemu sasvim naličili.

Unišla je u dubljinu crkvice, koja već bijaše tamna, jer su je samo malko osvjetljivali nizki prozori. I tu je plačnim srcem kleknula, da se moli ogromnim svecima i sveticama, koji su bili okruženi velikim umjetnim cviećem, a glave su im sezale sve do svoda. Vani je stao vjetar duvati i jecati, kao da izriče bretonjskomu kraju žalost za progutanim, pokojnim mladićima.

Noć se primicala, pa je zato morala u pohode, da

ovrši posao. Nastavi svoj put i pošto je u selu izpitala, nadje napokon kuću obitelji Gaosove, koja bijaše naslonjena na jednu pećinu. Uzlazilo se preko nekoliko granitnih stuba.

Nešto je malko uzdrhtala, pomislivši, da se je Jean možda povratio.

Unišavši u kuću, saobći im, da je doniela novce za prodanu barku. Uljudno su joj ponudili, da sjedne i da pričeka povratak oca obitelji, koji će joj potvrditi primitak.

Medju prisutnima tražile su njezine oči Jeana, ali ga niesu mogle ugledati.

U kući bijahu svi zabavljeni poslom. Na velikom vrlo bielom stolu krojili su već komad novoga platna, da načine odiela za budući ribolov na Islandiji.

— Vidite li, gospodjice Gaud, svaki treba dva odiela, namazana katranom, da voda ne može prolaziti.

Razložiše joj, kako se takovo odielo maže, iza kako je gotovo, i kako se katranom natapa.

Dok su joj pričali, oči njezine pozorno promatrahu stan Gaosovih.

Bio je namješten po starom bretonjskom načinu: neizmjerno velik kamin bijaše u zadku, a postelje su bile nanizane kraj zida. Ali nije unutra nipošto bilo tamno i tužno, kao u stanovima poljodjelaca, već je sve to bilo čisto i svietlo, kao u obće kod mornara.

Više je malih Gaosa bilo ondje, dječaka i djevojčica, braće i sestara Jeanovih, i ne brojeći amo dva velika brata, koji su već plovili morem. Medju ostalima bijaše malo plavokoso djevojče, žalostno i čisto, ali nije bilo nalik na ostalu djecu.

— Ovu smo malu prošle godine uzeli pod svoje, — reče majka. — Mi smo doduše imali već dosta, ali što ćete, gospodjice Gaud! Njezin je otac bio na onoj ladji, koja se je ove godine izgubila na Islandiji, kao što vam

je poznato, pa su susjedi podielili petero ostavljene djece, a ovo je nas zapalo.

Kad je mala čula, da se o njoj govori, obori glavu i smiešeći sakri se za ledja maloga Laumeca Gaosa, koga je najviše voljela.

Ciela je kuća odavala blagostanje, a svježe zdravlje sjalo se na licima djece.

Gaud je bila vrlo srdačno primljena, kao što se već prima gospodjica, koja je obitelj počastila svojim posjetom.

Preko stubišta od bieloga novog drveta odveli su je u gornju sobu, koja bijaše ponos ciele kuće. Dobro se je ona sjećala povjesti gradnje toga sprata. Bijaše to iza kako otac Gaos i njegov bratić nadjoše na moru nasjelu i napuštenu ladju. One večeri na plesu pričao joj je to veliki Jean.

Ta soba bijaše liepa i vesela u svojoj novoj bjelini. Imala je dvie postelje po gradskoj modi, s ružičastim zastorima i velikim stolom u sredini.

Sa prozora se vidio cieli Paimpol, luka i Islandijci, gdje rade u pristaništu.

Nije se usudila pitati, ali je željela znati, gdje spava Jean. Kao diete svakako je spavao dolje u kojem od starinskih postelja. Ali sada spava možda ovdje, medju ovim liepim ružičastim zastorima. Rado bi bila saznala pojedinkosti njegova života, a osobito gdje provodi duge zimnje večeri . . .

Težki koraci na stubištu potresoše njenim živcima.

Nu, to nije bio Jean, već čovjek, koji mu je vrlo naličio, premda su mu kose bile sasvim siede. Stas mu je bio isto tako visok i ravan kao i Jeanov.

Otac Gaos vratio se s ribolova.

Pošto ju je pozdravio i saznao za svrhu njezina posjeta, podpiše namiru, što je odulje trajalo, jer mu ruka — kako kazivaše — nije bila baš sigurna. Medjutim

nije tih sto franaka primio kao konačni platež, već samo kao odplatu, jer će se još o toj stvari razgovarati s gospodinom Mévelom.

I Gaud, koja se je novcima slabo brinula, nasmieši se malko, pomislivši, da ta stvar još nije svršena i da će barem još ostati u svezi s Gaosovima.

U kući malo da se niesu počeli izpričavati, što nema Jeana, jer kao da su držali, da bi bilo uljudno za valjan i dostojan doček, da je ciela obitelj na okupu.

Otac, stari lukavi mornar možda je progledao, da njegov sin nije baš sasma tudj liepoj toj nasljednici, jer je namjerice svoj razgovor na nj svraćao.

— To je čudnovato, govoraše on, — nikada nije tako dugo izostao. Otišao je u Loguivy, — gospodjice Gaud — da nešto nabavi, jer kako znate, spremamo se na veliki zimski lov.

Ona bijaše raztresena i oduljivaše svoj posjet, premda je osjećala, da je dugo ondje ostala, ali ju je srce boljelo, da ode a da ga ne vidi.

— Što radi tako dugo? U krčmi za cielo nije, toga se ne bojimo za našeg sina. Ne ću kazati, da ne izostane kadkada u nedjelju sa svojim drugovima. Gospodjice Gaud, vi poznajete ribare. Oh, Bože moj, kad je čovjek mlad, zašto da baš malko i ne uživa? Ali to se riedko kod njega dogadja, jer je vrlo miroljubive ćudi.

Medjutim se stade noć hvatati. Smotali su skrojene odjeće i prestali raditi.

Mali Gaosovi i malo u kuću primljeno djevojče sjedjeli su na klupama, stiskali se jedni k drugima i pogledali na Gaudu, kao da su htjeli kazati: „Zašto već ne odilazi?“

Plamen iz kamina stade osvjetljivati sobu crvenim svjetlom, jer već bijaše unutra tamno.

— Ostanite kod nas na večeri, gospodjice Gaud!

— Oh, ne! — da je i htjela, ne bi mogla ostati, jer joj je krv na jednom sunula u lice, kad je pomislila, da je tako dugo ostala.

Ustade i oprosti se.

Jeanov otac digao se takodjer, da ju donekle izprati, do one osamljene prodolice, gdje je staro drveće bilo vrlo gusto i tvorilo taman prolaz izpod silnih grana.

Dok su jedno uz drugo hodali, osjeti ona prema njemu silno štovanje i nagnuće, pa je gotovo htjela s njim govoriti kao s ocem, nu rieči joj zapeše u grlu i ona ipak nije ništa kazala.

Stupali su na hladnom večernjem povjetarcu, koji je donosio morski zadah, pa su prolazili tiho kraj seljačkih kućarica, tmurnih nastaništa pod njihovim grbavim krovovima, kraj jadnih onih gniezda, u koja su se ribari zavukli.

Tu i tamo sastali bi ljude na povratku iz Paimpola ili iz Loguvyja. Gledajući, gdje im se iz daleka primiče ljudska sjena, uviek pomišljaše, da će to biti Jean, ali bilo je lako već do mala prepoznati, da to nije on, pa bi je brzo ostavila njezina nada.

Kod krsta seoca Plouëzoca pozdravi starca i umoli, da se vrati. Svjetlo Paimpola već se opažalo, pa nije bilo više razloga, da se boji.

I tako je ovaj put dokončala svoj pokušaj, . . . a tko zna, kad bi opet mogla vidjeti Jeana . . .

Izlike baš nije bilo, da opet podje u Pors-Even, a napokon bi joj se odmah na licu vidjela neprilika, da to pokuša učiniti.

Treba da bude sada odvažnija i ponosnija.

Da je bar Silvestar, njezin mali prijatelj, kod kuće, ona bi njega zamolila, da potraži Jeana i da ga zamoli, neka se očituje. Ali on je otišao i to možda na mnogo godina . . .

IV.

Da se oženim? — kazivaše Jean svojim roditeljima na večer, — da se oženim? Ej! Bože moj, a za što? Da li bih ja ikada mogao biti tako srećan, kako sam ovdje s vama; ne imam ni brige ni skrbi, svagda, svake večeri poslije povratka s mora čeka me moja topla čorba. Oh! ja dobro shvaćam, da pomišljate na ovu, koja je danas k nama došla. No iznajprije ona je bogata djevojka, pa ne bi htjela ni čuti o nama siromasima. Pa napokon ja ne ću ni ove ni ikoje druge, tako sam odlučio. Nikada se ja ženiti ne ću.

Dvoje starih, majka i otac, pogledaše se silno iznenadjeni i u čudu, jer kako se zajedno porazgovoriše, držahu, da ta liepa djevojka ne bi odbila njihova Jeana. Medjutim niesu se usudili dalje o tome govoriti, jer su dobro znali, da to ne bi ništa koristilo.

Majka je oborila glavu, ne govoreći više ni rieči. Ona je poštivala volju svojih sinova, a osobito ovoga najstarijega, koji je malo ne bio glava obitelji. Premda je bio vazda umiljat i ljubazan, ma da se je u malim stvarcama pokoravao njojzi više nego diete, ipak je on već odavna bio neograničen gospodar u velikim stvarima sa svom snagom svoje volje.

Nikada nije dugo bdio, jer bijaše vičan, kao i svi ostali ribari, ustajati u cik zore.

Poslije večere, u osam sati, kako je bacio posljednji zadovoljni pogled na svoje nove udice, kupljene u Loguivyju, poče svlačiti odielo. Iza toga podje spavati u postelju s ružičnim zastorima, što ju je dielio sa Laumecom, svojim malim bratom.

V.

Silvestar, mali prijatelj gospodjice Gaudove, bijaše već petnaest dana u Brestu. Bilo mu je neugodno i sa-

motno, ali zato je ipak ozbiljno podnosio svoju sudbinu. Junački je nosio svoj modri otvoreni ovratnik i kapu s crvenom kukmom. Baš liep mornar, visoka i vitka stasa. U srcu je još uviek žalio za svojom starom bakom.

Kraj svoje muževne dobe ostade i sada nevino diete, kao i nekada. Samo se jedne večeri opio, po običaju, sa svojim zemljacima.

Vratili se u vojarnu u četi, držeći se za ruke i pjevajući iz svega grla.

Jedne je nedjelje išao u pozorište. Prikazivali su jednu od onih velikih drama, u kojima mornari, razljućeni na izdajicu, dočikaju njegov dolazak sa *hu! hu!*, a taj glas zajednički huji kao silni morski vjetar.

Osjetio je takodjer silnu vrućinu, pa je htio da svuče svoj gornji kaput, a toga radi ukorio ga njegov zapovjednik. Napokon je i zaspao.

Vraćajući se poslije ponoći u vojarnu, sastade na ulici već dosta vremešne žene, koje su koracale gore dolje po pločniku.

— Čuješ li, liepi mladiću! — vikahu za njim krupnim hrapavim glasom.

Odmah je razumio, što one hoće, jer baš nije bio tako naivan, kako bi se možda vjerovalo.

Nu najednom se sjeti svoje starice bake i Marije Gaosove, pa je zato prošao kraj njih, prezirno ih gledajući svojim liepim mladenačkim očima i smiešeći im se djetinjski. One se silno začudiše, kako im se taj mornar ugiba.

— Jesi li ti toga vidjela! Pazi, bježi, sinko; izmiči brzo, jer ćemo te pojesti.

Žamor vrlo ružnih rieči, što su za njim letjele, izgubio se u bučnoj ulici, koja je u nedjelju vrvjela svjetinom.

Živio je u Brestu isto onako, kao i na Islandiji, — ostao je nevin kao kakovo djevojče.

Nu njegovi mu se drugovi niesu rugali, jer je bio vrlo jak, a jakost mornari poštivaju.

VI.

Jednoga je dana bio pozvan pred zapovjednika. Saobćiše mu, da je na nj kocka pala, da ide u Kinu na brodovlje Formoze!

Već je odavna znao, da će do toga doći, jer je čuo pričati od onih, koji čitaju novine, da tamo dolje rat nikada ne prestaje.

Odlazak je bio prešan, pa mu odmah zato kazaše, da mu ne mogu dati dozvole, da ide kući, da ogrli svoje rodjake, što obično daju onima, koji odlaze u boj. Za pet dana mora da bude spreman na odlazak.

Hiljadu misli motalo mu se glavom. Velika je buka vladala oko njega, jer su još mnogi drugi bili odabrani, da podju na brodovlje u vode Kinezke.

Zato je brzo olovkom napisao list staroj svojoj baki, smjestivši se na podu i zadubav se u svoje maštanje posred buke i žurbe svih onih mladića, koji su imali otići, kao i on daleko, vrlo daleko.

VII.

— Malko mu je pristara ljubovca! — kazivahu dva dana kasnije njegovi drugovi, smiešeći se iza njegovih ledja; pa svejedno, oni se ipak dobro razumiju.

Uživali su, što ga vide, gdje se prvi put šeće ulicama sa ženom ovješenom o njegovu ruku, kao što i drugi čine, gdje se privija k njojzi nježno i ljubko, pa joj kazuje bez sumnje ljubazne rieči.

Kad bi je otraga pogledao, činila se vrlo okretna

ženskinja, s nešto prekratkim rubcem i velikom paimpolskom kapom.

I ona, ovješena o njegovu ruku, okrenu svoje lice k njemu i gledaše ga ljubazno.

— Malko je pristara njegova ljubovca!

Tako su govorili njegovi drugovi, ali ne baš zlobno, jer su dobro znali, da je to bila dobra stara baka, koja je došla sa sela

Došla je u žurbi zaokupljena užasnom bojazni, kad je pomislila, da će njezino unuče otići, jer je taj rat u Kini progutao već mnoge mornare iz Paimpola

Skupila je svu svoju prištednju, složila u kovčeg svoju nedjeljnu odjeću i jednu kapu, pa je otišla, da ga bar još jednom zagrli.

Otišla je ravno u vojarnu, da ga potraži, nu zapovjednik njegova odjela nije dopustio, da izadje iz vojarne.

— Ako vam nije moj odgovor po volji, dobra starice, a vi se pritužite kapetanu, koji evo baš sada dolazi.

I ravno se ona k njemu približi. Ovaj je zaista udovoljio njezinoj molbi:

— Recite Moanu, da se presvuče, — reče on.

I Moan pohiti preko stubišta, grabeći sve četiri po četiri stube, da se presvuče u svečano odielo, dok je dobra starica, da ga razveseli kao uviek, izkesila se zgodno iza ledja njegova zapovjednika, liepo mu se naklonivši.

Kad se je njezino unuče povratilo u svojem svečanom odielu, starica je bila zadivljena njegovom ljepotom: crna brada, koju mu je brijač rezao, išla je u šilj prema modi onog doba, košulja bijaše otvorena a prsa razgaljena, kapa pak imaše velike vrpce, koje su lepršale na vjetru i imale na kraju zlatne kotve.

U prvi je čas pomislila, da vidi pred sobom svoga vlastitoga sina Pierra, koji je takodjer prije dvadeset go-

dina bio mornar, te je pomisao o njezinoj dugačkoj prošlosti, koja je izpred nje izmakla i ostavila iza sebe tolike mrtvace, bacila sada u njezino srce crnu slutnju.

Nu ta je žalost brzo minula.

Izišli su na ulicu, vodeći se za ruku i veseleći se, što su zajedno.

Tada su ju držali Silvestrovi drugovi za ljubovcu, koja bijaše malko pristara.

Odvede ga na objed u jednu krčmu, u kojoj bijaše krčmarom neki Paimpolac. Preporučiše ju još kod kuće, da nije skupa. Iza toga podjoše u grad Brest, da gledaju izloge dućana. Mnogo mu je ona pričala i kazivala, samo da razveseli i u smieh natjera svoje unuče. Govorila mu bretonjskim narječjem grada Paimpola, koje prolaznici niesu mogli razumjeti.

VIII.

Ostala je s njime puna tri dana, tri svečana dana, iza kojih su za nju svanuli crni časovi.

Napokon se ipak morala vratiti u Ploubazlanec. Ponajprije novci su bili na izmaku, a zatim se i Silvestar morao sjutradan ukrcati, pa su zato bili svi mornari prinudjeni ostati u vojarnama dan prije odlazka.

Oh, taj posljednji dan! Nastojala ona kako mu drago i tražila koliko joj volja smiešne pričice po glavi, da ih izpripovieda svomu unučetu, ipak ih nije mogla naći; ne, nipošto, jer su joj suze htjele da na oči polete, a jecanje joj stezaše grlo

Naslonivši se na njegovu ruku, davaše mu mnogo savjeta, a on ih slušao i osjetio volju, da zaplače. Napokon unidjoše u neku crkvu, da se zajedno pomole Višnjemu.

Otišla je večernjim vlakom. Da štede, podju pješke na željezničku stanicu. On je nosio njezin kovčeg u jednoj

ruci, a drugu pružio njojzi, da se o nju objesi svom svojom težinom. Siromašna starica bijaše vrlo umorna; ustavljala je i gutala žalost puna tri dana, pa sada nije više mogla da podnese.

Sgrbila se pod svojim surim rubčićem i nije više mogla da se izpravi. U njenim kretnjama nije ništa više bilo mladjahno, jer se na njenim ledjima opažala težina silnih prošlih godina.

Kad pomisli, da je sve svršeno, da će ga za nekoliko trenutaka ostaviti, silna bol stade joj srce kidati. On će otići tamo dolje u Kinu . . . u klaonicu! Sada je još uz nju, ona ga drži svojim zgrčenim rukama . . . a medjutim ipak će daleko tamo otići. Ništa, ni njena volja ni sve njezine suze, ni sva pečal i očaj stare njegove bake ne mogu ništa učiniti, da ne ode i da uz nju ostane!

Smetala ju njezina željeznička karta, njezina košarica, kovčeg, sve, jer je bila uznemirena, potresena, pa mu davaše naglo još posljednje savjete, na koje je odgovarao tiho i pokorno sa *da*, nježno nagnuvši glavom prama njoj, gledajući je ljubaznim, djetinjskim pogledom.

— Unidjite, starice, treba da odlučite, ako želite otići.

Stroj je stao zviždati.

Uplašivši se, da joj vlak ne izmakne, pograbi iz njegovih ruku kovčeg, zatim ga baci na zemlju i pade u njegov naručaj, da ga još posljednji put izljubi.

Na željezničkoj stanici svi su ih gledali, ali nikome nije palo na um, da se nasmije.

Činovnik ju opomenu, a ona iznemogla i kao bez sviesti baci se u prva kola, i vrata se naglo zatvoriše iza njezinih petica, dok je on laganim mornarskim biegom iztrčao brzo pred stanicu, da ju još jednom vidi na prolazku.

Silan zvižduk iz stroja, kolesa zaškrinuše i . . . baka projuri. On je mladenačkom ljubkošću mahao svojom ka-

pom s vrpcama, a ona naslonjena na prozor svojih kola trećega razreda gledaše . . . gledaše, dok je god mogla razaznavati tamnomodru točku, koja je bila njezino unuče, pa mu posla iz daljine svoj posljednji poklik „do vidova“, koji je uviek neizvjestan, kad se dovikuje mornaru na odlazku.

Gledaj ga dobro, siromašna starice, tvoga malog Silvestra, gledaj ga do posljednjega trenutka, jer on tamo izčezava naglo i za uviek . . .

On se je polagano okrenuo, pa oborene glave i suznih očiju vratio se u grad.

Spustila se jesenska noć. Plin je bio svuda zapaljen, a mornarska se svečanost započela. Ne obazirući se ni na što, prodje kroz grad Brest a zatim je preko mosta unišao u vojničku četvrt.

— Čuješ li, liepi mladiću, — vikahu već promukli glasovi djevojčura, što su začele svoju večernju šetnju na vlažnom pločniku.

Otišao je spavati, ali nije zaspao, već je do jutra plakao.

IX.

. . . .

. . . Zaplovio na pučinu, u nepoznata mora, koja bijahu kud i kamo više sinja od islandskih.

Brod, koji ih je nosio daleko tamo u Aziju, imao je nalog, da se žuri i hiti što bolje može.

Mali Silvestar osjećaše, da je već bio vrlo daleko, jer je brod neprestance velikom brzinom jurio, ne obazirući se ni na vjetar ni na valove morske.

Jadro bijaše njegovo orudje, pa se je zato njega držao i sjedio na njem kao ptica na grani, jer se je ugibao vojnicima sakupljenim na palubi, jer je bježao od tišme ljudi, koji su se izpod njega nalazili.

Dva su puta stali na obali Tunisa, da prime na ladju zuave i mule. Već je s daleka vidio biele gradove na obali i na bregovima. Tada je dapače sišao sa svoga jarbola, da izvjedljivo gleda vrlo tamne ljude, uvijene u bielo platno, koji su došli u barkama, da prodaju voće. Drugovi mu kazaše, da su to Beduini.

Sunčana je toplina trajala neprestance, premda je već bila kasna jesen, pa je zato osjećao, da su se već daleko udaljili od domaćega žala.

Jednoga jutra prispješe u Port-Saïd. Sve zastave evropske lepršale su u luci na visokim jarbolima, zato je lako mogao pomisliti, da je to Babilon u svečanom odielu. Oko grada širila se pješčana pustara kao more. Usidriše se u pristaništu gotovo usred grada, odakle su se vidjele dugačke ulice s drvenim kućama.

Poslije svoga odlazka nije još vidio u tolikoj blizini vanjski sviet, pa ga žurba i množtvo ladja ugodno dirnuše.

Uz neprestani zviždúk parnih sirena svi su brodovi ulazili u dugački prokop, koji bijaše uzak kao jarak i koji je tekao svjetlucajući se kroz neizmjerni piesak.

Sa visine svojega jarbola gledaše ih, kako zaredice izmiču i u pješčanoj se pustoši gube.

Na obali motala se čitava gužva svjetine u svakovrstnim haljinama svakojakih boja, svi su bili u poslu, u žurbi, vikali su i dozivali jedan drugoga. A na večer se je sa djavolskim zviždukom strojeva pomiešala buka svakovrstnih glazbala i glazba, što su gudile vesele napjeve, kao da su htjele uspavati žalost prognanika, koji su prolazili i putovali.

Sjutradan su u samu zoru i oni unišli u tanku vrpcu vode, koja je prokopom tekla medju pieskom, a iza njih su sliedili brodovi svih zemalja i naroda.

Putovanje kroz tu pješčanu pustoš trajalo je dva

dana, a iza toga raširila se pred njihovim očima druga morska velika pučina.

Plovili su svom svojom brzinom. To vruće more bilo je na površini crvenkasto, a pjena bijaše crvena kao krv.

On je živio na svojem jarbolu i tiho pjevucao: *Jean-François de Nantes*, da se sjeti svoga brata Jeana, Islandije i liepih prošlih dana.

Kadkada bi u daljini opazio bregove izvanredne boje. Oni, koji ravnahu ladjom, za cielo su poznavali te vrhunce zemaljske kore, premda su bili u neizmjernoj daljini. Ali mornar putuje na brodu, a da i ne zna kamo i kako.

On je samo znao, da odmiče daleko i da će se još dalje odmaći.

Dolje pod njim, na palubi, množina je ljudi pod razavitim platnom skapavala od vrućine.

I voda i zrak i svjetlost, sve je to bilo neizmjerno, vječno, jasno i svečano, a to je sve stajalo u opreci s ljudima, koji su brzo nestajali u ništavilu

... Sjedeći na svom jarbolu zabavljao se, gledajući jata malih nepoznatih ptičica, koje su se spustile na brod kao crna prašina. Dale su se hvatati i milovati, jer nisu mogle da lete. Sjedale su mornarima na ramenice i na glavu.

Ali su naskoro umorne i iznemogle stale umirati.

... Umirale su na hiljade i hiljade male te ptičice od strašne sunčane žege na crvenom moru.

Došle su sa velikih pustara, donesene burnim vjetrovima. Od straha, da ne padnu u neizmjernu sinju morsku pučinu, srušile se, doletjevši posljednjim naporom na ladju, koja je prolazila. Daleko tamo u Libiji njihovo je pleme plovilo u neizmjernoj ljubavi, pa ih je zato bilo sada na svietu neizmjerna množina. Pošto ih je bilo suviše veliko množtvo, majka je narav jednim dahom pro-

tjerala odanle jedan dio s istom okrutnošću, kao da je i to bilo ljudsko pokoljenje i pleme.

I one sve umirahu na vrućem gvoždju ladje. Paluba bijaše puna njihovih malih tjelesa, koja su još jučer bila puna života, pjesama i ljubavi . . .

Silvestar i ostali mornari hvatahu rukama male te životinjice s vlažnim perjem, pa raširivahu s nekim sažaljavanjem nježna plavičasta njihova krila, a iza toga ih bacahu u veliku morsku pučinu.

Poslije doletješe druge ptice, koje je i Mojsija poznavao, i pokriše cielu ladju.

Još su više dana plovili po vodi i niesu više ništa živo vidjeli, osim kadkada po koju ribu, što je plivala na površini . . .

X.

Dažd je lievao kao iz kabla, nebo bijaše težko i crno — — bili su u Indiji.

Silvestar stupi na tu svetu zemlju, jer je slučaj baš njega označio, da ide nešto kupovati.

Izmedju gustoga lišća osjetio vrućinu i gledao oko sebe čudne stvari.

Sve bijaše divno zeleno; lišće drveća naličilo ogromnomu perju, a prolaznici su imali velike poluotvorene oči izpod težkih trepavica. Vjetar, što je donosio taj dažd, mirisao cviećem i mošusom.

Zene su davale znakove, da k njima pridje, nešto kao: *Čuješ li, liepi mladiću,* što je tako često slušao u Brestu. Ali u toj divnoj zemlji njihov ga je poziv smutio, jer je osjetio, kako mu srsi tielom prolaze. Njihove krasne grudi izticale se i svietlile izpod prozirne tkanine, kao da su iz čelika satkane.

On je doduše oklievao, ali već bijaše očaran, pa je

upravo htio da ih sliedi . . . Ali na jednom začu mornarski zvižduk, koji ga je pozivao u ladju, da odplovi dalje

Okrenuo se i poletio . . . S Bogom, indijske ljepotice, s Bogom za uviek!

Kad je na večer ladja zaplovila pučinom, bio je on opet nevin kao diete.

Još su nedjelju dana plovili modrim morem, a zausta više se u drugoj zemlji, punoj močvara i zelenila.

Cielo jato žutkastih ljudi, koji silno vikahu, oborilo se na brod, noseći ugljen u košarama.

— Mi smo dakle već u Kini? — upita Silvestar, paziv njihova čudna lica i perčine .

Ne, još niesu bili u Kini, već istom u Singaporu.

Uzpeo se na novo na jarbol, da ne mora gutati crnu prašinu, koja se je na vjetru dizala, dok je ugljen iz silne množine košara padao u utrobu ladje.

Napokon jednoga dana prispješe u kraj, nazvan Turan, gdje bijaše usidrena ladja zvana „Circé“. Već je on odavna znao, da je dodieljen toj ladji, pa ga zato na nju ukrcaše zajedno s njegovom prtljagom.

Tamo je našao svojih zemljaka, dva Islandijca, koji bijahu ondje topnici.

Za vrućih toplih dana, kad niesu imali posla, sastajali se na večer na palubi, odielili se od drugih, da se porazgovore o svojoj dalekoj Bretagni.

Morao je proboraviti u tom bezposlenom progonstvu i neradu punih pet mjeseci, prije nego što je išao da se bori u boju.

XI.

. . . .

U Paimpolu, . . . posljednji je dan mjeseca veljače, — dan prije odlazka ribara na Islandiju.

Gaud stajaše kraj vrata svoje sobe, stajaše mirno i nepomično.

Bila je blieda, jer je Jean bio dolje i razgovarao se s njezinim ocem.

Vidjela ga je, kad je došao, i čula je malko njegov zvonki glas.

Ciele se zime niesu sastali, kao da je kleta sudba udaljivala jedno od drugoga.

Poslije šetnje u Pors-Even mnogo se je ona nadala *od islandskog zavjeta,* jer se tom zgodom može sastajati i razgovarati na trgu.

Ali već u jutro na dan svečanosti i premda su se biele vrpce sa zelenim viencima vijale po ulicama, — stala je padati ružna kiša, koja je napokon lievala kao iz kabla. Nad Paimpolom nije se nikad nadvilo tako crno nebo.

— Eto, ljudi iz Ploubazlaneca ne će doći, — kazivahu žalostno djevojke, kojima su ljubavnici ondje stanovali.

Pa zaista oni niesu došli ili su brzo pohrlili u krčme, da pijuckaju.

Nije bilo ni obhoda ni šetnje, a ona, žalostnija nego obično, ostade kod kuće cielo veče, slušajući kako kiša škropi po krovu i kako iz krčama prodiru bučne ribarske pjesme.

Već je nekoliko dana očekivala taj Jeanov posjet i znala, da se radi o onoj prodaji barke.

Otac Gaos nije rado dolazio u Paimpol, pa je zato poslao svoga sina.

I ona je obrekla samoj sebi, da će prići k njemu što djevojke obično ne čine, i da će se s njime razgovarati, jer želi biti na čistu. Ona će mu spočitnuti, što ju je smeo, pa onda ostavio, kao što čine neznačajni mladići. Ili je to tvrdoglavost, ili divljačtvo, ljubav za morem ili bojazan, da ne bude odbijen . . . Ako su te zapreke,

što ih je Silvestar spomenuo, bile jedine, onda bi on možda ipak mogao popustiti iza iskrenog razgovora, kao što će biti njezin. Tko zna? I tada će se možda na njegovim usnama pojaviti liepi onaj posmjeh, koji će sve učiniti i izgladiti, — isti onaj posmjeh, koji ju je tako iznenadio i dirnuo prošle zime, one noći, kad su plesali, privinuvši se jedno k drugomu.

Ta ju je nada sokolila, pa je postala nekako ugodno nestrpljiva

Iz daleka nam se vazda pričinja sve tako lako i jednostavno.

Pa upravo je taj Jeanov posjet došao u dobar čas i najzgodnije vrieme; ona je bila uvjerena, da njezin otac sada sjedi i puši, pa ne će imati volje da ustane i da ga izprati. U hodniku ne će u to vrieme nikoga biti, pa će se zato moći s njime do mile volje porazgovoriti.

Ali joj se sada najednom, kad se je čas primicao, pričini, da bi to bilo previše smjelo. Već sama pomisao, da će ga sastati, vidjeti licem u lice na stubama, već je ta pomisao bila dostatna, da zadršće.

Srce joj stane silno kucati. . . Pa kad pomisli, da će se sad u taj trenutak dolje otvoriti vrata, — sa škripom, koju dobro poznavaše, — i da će on na ta vrata izaći!

Ne, ona se ne će nikada usuditi, nego će radje ginuti, venuti i umrieti od žalosti, nego li to učiniti.

Već se je ponešto odmakla od vrata, da se zaputi u dubljinu svoje sobe, da sjedne i počne raditi.

Nu i opet se ustavi oklievajući, jer se je sjetila, da sjutradan odlaze na Islandiju i da je to jedina prilika, ako ga želi vidjeti. Ako tu priliku propusti, morat će ponovno boraviti tužne samotne dane u novom izčekivanju, ginuti do njegova povratka i izgubiti cielo jedno ljeto svojega života. . .

Dolje se otvoriše vrata. Jean je odlazio!

Na jednom izleti ona naglo iz sobe, pohiti preko stuba i stane dršćući preda nj.

— Gospodine Jeane, ako vam je po volji, ja bih htjela s vama razgovarati.

— Sa mnom! . . . gospodjice Gaud? . . . reče on tiho i približi ruku svome šeširu.

On ju gledaše divljačkim i živahnim pogledom, sa strogim licem, kao da pita samoga sebe, bi li se zaustavio, da čuje. Jednu je nogu pružio, kao da je spreman pobjeći, a široka ledja naslonio na zid, da bude što dalje od nje u tom uzkom hodniku.

Opazivši to, ona se kao okameni, pa nije više ništa znala, što je htjela da mu kaže. Nije ni pomislila, da bi je on mogao tako vriedjati, da bi mogao otići, a da je ne sasluša.

— Zar vam je naša kuća tako nemila, gospodine Jeane? — upita ona suhim i čudnim glasom.

Ona je htjela sasma drugčije da govori.

On je na to odkrenuo svoj pogled i gledao na polje. Obrazi mu se zacrvenješe, krv mu udari u glavu, nozdrve se širiše od disanja, a prsa mu se nadimahu kao u lava.

Ona htjede nastaviti:

— Ono veče na plesu, gdje bijasmo zajedno, vi ste mi rekli „do vidjenja“, i to tako, kako se ne kaže djevojci, za koju se ništa ne mari . . . Gospodine Jeane, vi se dakle ničesa ne sjećate? A što sam vam učinila na žao?

. . . Zloguki zapadni vjetar dolazio s ulice, lepršao Jeanovom kosom i vrpcama kapice Gaudine, a iza njih je biesno zalupio jedna vrata. Bilo im je nelagodno u tom hodniku govoriti o velikim stvarima.

Poslije prvih rieči, koje su joj zapinjale u grlu, Gaud oniemi, osjeti, kako joj se glava vrti a da nije mogla misliti.

On se primaknu vratima ulice, ugibajući se.

Vani je vjetar duvao i bučio, a nebo bijaše tamno. Kroz poluotvorena vrata tužno suro svjetlo padaše na njihova lica. Jedna susjeda preko puta gledaše ih i pomišljaše, što li razgovaraju u hodniku tako zbunjeno? što li se to dogadja kod Mévelovih?

— Ne, gospodjice Gaud, — odgovori on napokon. — Ja sam samo čuo, da se o nama u gradu odviše govori. Ne, gospodjice Gaud . . Vi ste bogati. Mi niesmo istoga roda i staleža, pa zato ja ne mogu k vama doći.

I on ode . . .

Tako je dakle sve svršeno . . . svršeno za uviek. A ona nije ništa kazala, što je htjela kazati tom prilikom, pa je tako pred njegovim očima morala vriediti kao bezobraznica . . .

Kakav je mladić taj Jean, da tako djevojke prezire, da prezire novac i sve! . . .

Ponajprije stajaše na svom mjestu kao ukopana, a sve se oko nje okretaše u nesvjestici . . .

Zatim je obuze najgroznija pomisao, koja joj sune glavom poput munje: drugovi Jeanovi, Islandijci, šeću se po trgu i čekaju na njega! Ako im bude ovo pričao, ako joj se nasmiju i narugaju, to će biti za nju još veća uvreda!

Brzo pohiti preko stuba u svoju sobu, da ih promatra izmedju zastora . . .

Pred kućom je ona zaista vidjela skupinu ljudi, ali oni promatrahu vrieme, koje postajaše sve to ružnije, pa nagadjahu, što će ta kiša donieti:

— To je prolazno vrieme, unidjimo na čašu vina, dok prestane.

Iza toga su se glasno šalili o Jeannie Caroffovoj i o raznim ljepoticama, ali se nitko nije okrenuo prama njezinu prozoru.

Svi su bili veseli osim njega, koji nije ništa razgovarao, niti se smijao, već je bio ozbiljan i žalostan. Nije unišao s drugima u krčmu, već je, ne obazirući se ni na njih ni na dažd, hodao lagano zaduben u misli. Prešao je preko trga pravcem prama Ploubazlanecu.

Tada mu ona sve oprosti i neko čuvstvo nagnuća bez nade izpuni njezino srce, koje je bilo malo prije obuzeto silnom gorčinom.

Sjede držeći glavu rukama. Što da sada počne?

Oh! da ju je bar jedan časak htio slušati, ili da je mogao doći k njoj, da bude s njom na samu u ovoj sobi, gdje bi mogli mirno razgovarati, pa bi se možda moglo sve još razjasniti i urediti.

Ona ga je dosta ljubila, pa bi mu mogla sve u oči kazati i priznati. Ona bi mu rekla: — Vi ste me tražili, kad vas niesam poznavala, a sada sam vaša svom svojom dušom, ako hoćete. Ja se ne bojim biti žena ribarova. Medju mladićima paimpolskim mogla bih po volji birati, koga bih htjela, ali ja vas ljubim, jer vas držim boljim od drugih ljudi. Ja sam bogata i znam, da sam dosta pristala djevojka. Premda sam boravila u gradovima, kunem vam se, da sam bila uviek dobra i da niesam nikad ništa zla učinila. Kad vas ja toliko ljubim, zašto me ne ćete?

. . . Ali sve to ne će ona nikada kazati, nikada izraziti nego samo u snu. Sve je bilo prekasno, sve izgubljeno, jer je Jean ne će slušati.

Da pokuša s njime još jedan put razgovarati . . . oh! ne! šta bi on o njoj onda mislio! . . . Radje će umrieti.

A sjutra će svi odploviti na Islandiju!

U svojoj liepoj sobici, u koju je prodiralo veljačko bliedo jutarnje svjetlo, sjedjaše ona na stolcu uza zid, pa joj se pričinjalo, da se cieli sviet oko nje ruši, a ona da

sjedi posred silne i strašne praznine, što je oko nje nastala.

Zaželi, da više ne živi, već da mirno počiva u hladnoj zemlji i da ne trpi . . .

Ali kraj svega toga ona mu praštaše i nikakova mržnja nije bila izmiešana s njezinom očajnom ljubavlju . . .

XII.

. . . .

More, sinje more.

Na gladčini, kojom su svakoga ljeta ribari putovali na Islandiju, Jean je već cieli dan odmicao.

Dan prije, kad su odlazili uz pjevanje starih pjesama, duvaše južni vjetar, pa su se sve ladje sa razavitim jadrima razletjele po pučini kao galebovi.

Malo je kasnije vjetar postao slabiji i oni su polaganije odmicali.

Jean bijaše nešto mučaljiviji nego obično. Tužio se na suviše tiho vrieme, jer je osjećao potrebu, da se žuri, da hiti i da protjera misli, koje su ga mučile. Medjutim nije imao nikakva posla, nego da se skliže mirno po mirnoj morskoj gladčini, da živi spokojno. Kud je okom krenuo, svuda je vidio samo duboko more i kao slušao samo mir i tišinu.

Na jednom začuše muklu lomljavu, neobičnu i nenadanu škripu, koja je odozdo dolazila i naličila škripanju kolesa, kad je zapaučeno! I „Marija“ prestade ploviti, zaustavi se . . .

Nasjedoše! Gdje i na što? Možda na pećinu, koja se je izpod mora pružila s englezke strane. Dogodilo se to, jer od jučer na večer niesu poradi magle mogli ništa vidjeti ni razaznati.

Mornari se stadoše žuriti, trčkati amo tamo, pa je

njihova žurba i uzrujanost bila u velikoj opreci s nepomičnom mirnoćom njihove ladje. „Marija“ se eto tako zaustavila i nije se nikako htjela micati.

U srcu neizmjernih voda ustavi ju nešto tvrdo i nepomično, što je bilo sakriveno pod vodama, i uhvati ju dobro pod rebra, te je mogla i da umre tamo na onom mjestu.

Tko nije vidio siromašnu ptičicu ili muhu, kako se je priliepila na čvrst ljepak?

S početka ništa ne opaža, jer se ništa nije promienilo, ali domala razabere, da je uhvaćena, da je u pogibli, iz koje se možda nikada ne će izvući.

Kad se poslije stane otimati, kad ljepak zahvati krila, glavu, pa se napokon počne boriti sa životom i smrću, onda je zlo i naopako.

Tako se dogodilo i „Mariji“. S početka se činjaše, da to nije ništa. Ona je bila doduše nešto malo nagnuta, ali to bijaše iz jutra na liepom tihom vremenu. Trebalo je dakle ponajprije upoznati, da je stvar opasna.

Kapetan je bio u neprilici, jer je njegova pogrješka, što nije pazio, kamo plovi, pa je zato mahao rukama govoreći: *Ma Doué! ma Doué!* (Bože moj! Bože moj!) i to dosta očajnim glasom.

Odmah u blizini opazi jedan brieg, koga nije mogao da prepozna i koji je u brzo zastrla magla, pa ga više niesu mogli vidjeti.

Nigdje niesu mogli uočiti kakovo jadro ili dim ladje, koja bi se primicala.

U prvi im je mah bilo milije, što se nije nitko primicao, jer su se vrlo bojali englezkih spasavača, koji bi ih doduše izvukli iz neprilike, ali bi se poslije morali od njih braniti, kao od kakovih gusara.

Svi su radili, veslali i vrtjeli se na palubi.

Njihov pas Turčin, koji se nije bojao morske bure,

bijaše takodjer vrlo uzrujan. Kad je začuo onu škripu odozdo i osjetio, da stoje, shvati, da to nije bilo sasma naravno, pa se je sakrio u kut i podvio rep medju noge.

Napokon spustiše čamce i baciše kotve, da pokušaju izmaći preko pećine, povukavši ladju svima silama. Bijaše to težak posao, a trajaše punih deset sati. A kad se je noć spustila, siromašna ladja, koja je jutros tako vesela i čista donle doplovila, bila je sad okvašena, zamazana i očajna. Ona se doduše borila, otimala i tresla na sve moguće načine, ali je kraj svega toga stajala na istom mjestu kao prikovana.

. . . .

Mrkla će ih noć zateći, a vjetar je stao duvati i dizati valove.

Već su očajavali, kad li se na jednom oko šest sati diže ladja i stade plivati . . . Mornari su stali trčati gore dolje po palubi vičući iz svega grla:

— Mi plovimo!

Oni su zaista plovili!

Kako da se opiše ono veselje, što ih je obuzelo kod pomisli, *da plove*, da odlaze, da su opet postali živom laganom stvarju, a bili su malo prije gotovo na rubu propasti! . . .

U isti se čas razvedrilo i Jeanovo lice.

Bio je lagan kao i njegov brod, izliečen zdravim umorom mišica, pa zato postade s nova bezbrižan, ne misleći više na svoje uspomene.

Sjutradan ranom zorom digoše kotve, pa je on nastavio svoje putovanje u hladne vode Islandije, a srce mu bijaše prividno slobodno, kao i u predjašnja vremena, kao za prve svoje vožnje.

XIII.

. . . .

Na drugoj strani svieta, tamo dolje u luci Ha-Long, dielili su poštu, što je prispjela iz Francije. Okružen od mornara prozivaše listonoša glasno imena srećnika, koji su dobili listove. Bilo je to na večer, kod topovâ, gdje su se vojnici gurali oko svjetionika i svoga listonoše:

— „Moan, Silvestar!“ — I on je dobio pismo, koje bijaše prebiljegovano upravo u Paimpolu, ali nije bilo pisano Gaudinom rukom.

Što bi to moglo značiti? Tko mu to piše?

Iza kako ga je okrenuo i ogledao sa svih strana, otvori ga sa strahom.

Ploubazlanec, 5. ožujka 1884.

Drago moje unuče!

. . . .

Bilo je od njegove dobre bake. Sada je istom odahnuo. Dapače se je na kraju i podpisala krupnim i drhtavim djetinjskim podpisom: „Udova Moanova“.

Udova Moanova. Prinese artiju svojim usnama živim zanosom i poljubi to ime, kao kakovu svetu sliku. Bilo to s toga, jer je njezino pismo palo u njegove ruke u vrlo svečan čas njegova života; sjutra u cik zore imao je poći u boj.

Sredinom mjeseca travnja bjehu osvojeni Bac-Nink i Hong-Hoa. Pojačanja slabo su dolazila, pa su zato uzimali momčad sa brodova, da popune izkrcane mornarske čete.

I Silvestar, koji je dugo vremena bezposlen ležao na ladji, bio je s nekim drugima odredjen, da popuni praznine izkrcanih četa.

U ono se je vrieme doduše govorilo o miru, ali su za to ipak slutili, da će biti za vremena izkrcani i da će još imati kad zaći u vatru.

Iza kako su napunili svoje torbe, dokončali priprave i oprostili se od drugova, šetahu se cielo veče medju ostalim vojnicima, osjećajući se nekako višima od drugih, pa su za to bili ponositi. Svaki je na svoj način pokazivao dojam i uzrujanost poradi skoroga odlazka: jedni bijahu ozbiljni i sabrani, a drugi bučni i razkalašeni.

Silvestar bijaše mučaljiv i zamišljen.

Nije još pravo znao, što znači boj ili pucnjava, ali je osjećao, da to mora biti nešto zanimljivo, jer je bio sin hrabroga naroda . . .

. . . Uznemiri se, kad je pomislio na Gaudu, jer je primio list pisan drugom rukom.

Primaknu se svjetioniku, da može čitati. To je doduše bilo vrlo težko u onoj gužvi napola golih tjelesa, koja se ondje gurahu, da takodjer čitaju u nepodnosivoj vrućini utrobe ladjine . . .

Već u početku lista, kao što se je nadao, pričala je baka Ivonna, za što je morala pozvati u pomoć nevještu ruku svoje susjede:

„Drago moje diete, ovaj put ne dajem ti pisati po tvojoj sestrici, jer je vrlo bolna. Otac joj je prije dva dana iznenada umro. Čini se, da je cieli njegov imutak uništen nekakovom novčanom igrom u Parizu.

Prodat će njezinu kuću i njezine stvari.

Nitko se u našem kraju nije tome nadao. Mislim, da će te sve to ražalostiti, kao što je i mene raztužilo.

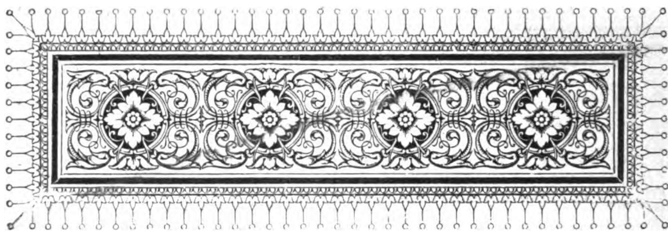
Sin te Gaosov liepo pozdravlja. Opet se je pogodio s kapetanom Guermeurom i odplovio na „Mariji“, i to ove godine vrlo rano.

Otisnuli su se u more prvoga dana ovoga mjeseca, dan prije velike nesreće naše siromašne Gaude, pa tako niesu o tome još ništa znali.

Sada ćeš svakako morati pomisliti, dragi moj sinko, da je sada sve svršeno i da ih više ne ćemo vjenčati, jer će sada biti prinudjena da zaradjuje svakdašnji hljeb...“

Silno se iznenadi i prenerazi. Te su mu viesti pokvarile svu volju, da se bije i ratuje . . .

TREĆI DIO.

I.

. . . .

. . . Zrakom zazviždnu tane! . . . Silvestar stane da čuje . . . .

Bili su na neizmjernoj ravnici nježno zelene proljetne boje. Nad njihovim se glavama nadvilo sivo nebo.

Nekoliko naoružanih mornara bijaše na predstraži posred svježih usjeva riže.

I opet!... Začuše onakav zviždak u mirnom zraku...

Bio to oštar zvuk, koji te je odmah podsjetio na onu malu tvrdu i zločestu stvarcu, koja brzo leti a zaglibi se u tebe, da te usmrti.

Prvi put u svom životu slušaše Silvestar taj zviždak i tu svirku . . . Taneta, koja do njih dolietaju, zvuče drugačije od onih, koja sami praše. Tane, izbačeno u daljini, ne odaje onoga silnoga praska, pa se zato bolje razaznaje onaj zviždak olova, koji brzo fijukne kraj tvojih ušiju . . .

I opet! opet! . . . Sada već padaju taneta kao kiša. Baš blizu mornara, pred njihovim nogama praše po polju, zasijanu rižom, kao da led pada i da šušti.

Oni se pogledaše i smiešeći se govorahu nesvjestno:

— Kinezi!

Još zazviždaše dva tri taneta nešto bliže, pa stadoše na poljani odskakivati kao ševe.

To sipanje iz pušaka trajalo je samo jedan časak, pa je najednom prestalo.

Na neizmjernoj zelenoj ravnici opet nastade mir i tišina, nigdje nisi mogao opaziti, da se što miče.

Sva šestorica jošte živu i ogledaju se na sve strane, da vide, odakle dolaze taneta.

Jamačno da dolaze iza onoga grma od bambusa, koji jedini poput otočića proviruje na ravnici i iza kojega se opažaju kitajski grbavi kućni krovovi.

Kad ih zapaziše, stadoše prema njima bježati. Noge im se klizahu po natopljenom polju.

Silvestar je trčao napried, jer mu noge bijahu dulje i okretnije nego drugim mornarima.

Sada više niesu taneta zviždala, pa im se činjaše, kao da su o njima samo sanjali.

I kao što su u svim zemljama ovoga svieta neke stvari uviek jednake, tako ti se i ovdje sivo nebo i svježe proljetne poljane pričinjaju francuzkim nebom i francuzkim poljanama, a oni veselim mladićima, koji kao da bježe i brzaju za drugom igrom, a ne u naručje smrti.

Ali što su se više primicali, vidjeli su iza finoga lišća bambusova žute neke ljude, koji bijahu ondje posakriveni i koji se pojaviše, pokazujući lica puna zlobe i straha. Zatim najednom iskočiše, zakriknuvši i poredavši se u bojni red:

— Kinezi! — rekoše opet mornari odvažno.

Ali sada napokon opaziše, da ih imade mnogo više, nego što su se mogli nadati. Jedan od njih, koji se je okrenuo, opazi ih, kako se i iza ledja primiču iza zelenila, gdje su ležali posakriveni . . .

. . . .

. . . Mali Silvestar bio je toga dana i u taj čas vrlo

liep. Da ga je njegova stara baka vidjela, bila bi za cielo ponosna!

U onoj kiši od taneta mornari postadoše najednom neodlučni, pa već htjedoše uzmaći i tako se baciti u ralje propasti, nu Silvestar je i nadalje jurio napried, pograbiv svoju pušku za ciev. Stao je mlatiti i lievo i desno. I upravo s toga nastade silna promjena: neki strah i užas, šta ti ja znam, koji sliepo odlučuje mala čarkanja bez vodstva, obuze Kitajce, pa zato oni stadoše uzmicati.

. . . Sad bijaše sve svršeno, oni nagnuše u bieg.

Šest mornara moglo je sada po volji sipati naglu vatru na Kineze, koji su bježali. Tjelesa su ležala u krvi, glave bijahu mnogima razmrskane.

Oni srljahu nagnuvši u bieg poput leoparda.

A Silvestar je pohrlio za njima, premda je bio na dva mjesta ranjen, i to u stegno bodežem, a u ruku tanetom, ali u žestini borbe nije ništa osjećao, jer je bio opojen zdravom i vrućom svojom krvlju, koja tvori od običnih priprostih ljudi junake, kao što je stvorila i sve one heroje staroga doba.

Jedan se u biegu okrene u očajnom strahu i nanišani. Silvestar stane i čekaše mirno i svečano, da on svoju pušku izpali, a zatim se baci i skoči na lievo, opazivši pravac, kojim će tane letjeti. Ali slučajno kod izpaljivanja izmaknu se puška i njegovu neprijatelju u istom pravcu. On osjeti u isti čas neku bol u prsima i shvati, da je dobro pogodjen, pa okrenuvši se k ostalim mornarima, htjede im reći, kao kakav stari vojnik: „Mislim, da sam svoje dobio!“

Uzdahnuvši jako (jer je naglo trčao), da zahvati zraka, osjeti na lievoj strani prsa neki strašni šum, koji je kroz otvor ulazio. U isto vrieme napuniše mu se usta krvlju, dočim je u grudima osjetio silnu bol, koja postajaše sve to jačom i žešćom.

Stade ga na jednom obuzimati nesvjestica. Nastojaše da zahvati zraka, ali ga je krv gušila, — i napokon se sruši u blato.

II.

. . . .

Četrnaest dana poslije toga postajalo je nebo sve tamnijim, jer su se kiše primicale, a i vrućina postajaše sve nesnosnijom u tom žutom Tonkinu, pa je zato Silvestar, koga su donieli u Hanoï, bio odpravljen u Ha-Long na bolnički brod, koji se je imao vratiti u Francuzku.

Dugo su ga nosili i prenašali na nosiljkama po svim bolnicama.

Učiniše, što se je moglo učiniti, ali na žalost bijahu mu grudi napunjene vodom na onom mjestu, gdje bijaše ranjen, jer rana nije nikako htjela da zacieli, a zrak je poradi toga neprestance prodirao.

Prikopčali su mu vojničko odlikovanje, što ga je za časak razveselilo.

Nu on sada nije više bio kao prije odlučan i odvažan vojnik s jasnim i zvučnim glasom. Ne, nipošto, jer je sve to otišlo bez traga od dugotrajnih boli i grozničavosti.

Opet je postao djetinjast, — nije ništa govorio, a jedva je i odgovarao slabim i tihim glasom.

Pomisli, da je vrlo bolestan, a tako daleko . . . daleko od svoga žala, . . . da će trebati toliko i toliko dana, dok dodje kući, — — a pita se, da li će onamo i doći, kad je tako bolan i slab? . . .

Ta ga je udaljenost silno mučila; ona ga je tištila kad bi se probudio, — kada bi se iza više sati nesvjestice opet osviestio i osjetio težku svoju ranu, grozničavu vrućinu i šum svojih probušenih grudi.

On je sam molio, da ga ukrcaju, dogodilo se što mu drago.

Bio je vrlo težak u nosiljci, pa je zato pretrpio silne boli, kad su ga vukli i na brod nosili.

Na brodu smjestiše ga u mali željezni bolnički krevet, pa je na takav način započeo svoj povratak na morskoj pučini.

Ali sada nije živio kao ptica u čistom zraku na svome jarbolu, već u težkom zraku utrobe ladjine, u onom izparivanju kojekakvih ljekarija i ozleda.

Prvih mu je dana, od veselja, što se vraća, bilo mnogo laglje. Mogli su ga pridignuti na postelji sa jastucima. Zatraži svoju kutiju ... svoju mornarsku kutiju iz bielog drveta, koju je kupio u Paimpolu, da metne u nju vrednije stvari. Bili su u njoj listovi njegove bake Ivonne, Jeana i Gaude, zatim jedna bilježnica, u kojoj su bile popisane mornarske pjesme i neka knjiga Konfucijeva u kitajskom jeziku, koju je slučajno našao kod neke pljenitbe i gdje je na okrajcima napisao naivnim načinom svoje ratne dogadjaje.

Bolest ipak nije okretala na bolje i već prve nedjelje mišljahu liečnici, da se ne će spasti.

... Sada bijahu blizu polutnika u silnoj sumornoj vrućini, premda je vjetar stao duvati. Ladja je plovila i tresla svojim ranjenicima i bolestnicima, ali je jurila naglo, premda su je valovi smetali i zaustavljali.

Poslije odlazka iz Ha-Longa mnogi su već poumirali. Morali su ih pobacati u morske valove i dubljine.

Onoga je dana u toj bolnici bilo vrlo sumorno; poradi bure moradoše željeznim poklopcima zatvrditi prozore, pa je bolestnike još jače davila nestašica zraka.

Njemu je bilo sve gore i gore. Već se je kraj primicao.

Ležeći na probušenoj strani, stiskaše svoju ranu

objema rukama, sa svom svojom snagom, da se iz nje voda ne razljeva, da ne zahvati drugi kraj pluća, na koji je još disao. Ali i taj zdravi dio bio je zahvaćen, pa je stao izdisati.

Svakakve uspomene iz njegova kraja stale su mučiti njegovu dušu na umoru. U vrućoj tamnini utrobe ladjine sagnula se u maštanju ljubljena lica nad njime, pa je u tom polusnu vidio pred očima cielu Bretagnu i Islandiju.

U jutro je dao dozvati svećenika, starca, koji je bio navikao gledati mornare na umoru. On se silno začudio, kad je u tom muževnom čovjeku našao čisto i nepokvareno diete.

Želio je zraka, ali zraka nije nigdje bilo. Kroz otvore nije ništa ulazilo, pa zato je bolničar, koji je kraj njega cielo vrieme mahao lepezom urešenom kitajskim cviećem, uzmiešao samo nezdravi zadah, koji je bio sto puta gutan i koga pluća niesu htjela više srkati.

Kadkada bi ga obuzelo očajno bjesnilo i težnja, da izadje iz svog ležaja, jer je osjećao, da će ga tamo obaći smrt; htio je da izidje na polje, na vjetar, da pokuša oživjeti . . .

Oh! kako su srećni oni drugi, koji skaču po palubi i koji se veru na jarbole! . . .

Ali svi njegovi napori, da se digne, samo pridigoše njegovu glavu i oslabljeno rame . . . O ne! on nije više mogao, jer se je opet srušio na svoje ležište, natopljeno smrću, pa je svaki put, iza svakog takovog napora, izgubio sviest.

Da ga razvesele, odškrinuše jedan prozorčić, premda je to bilo vrlo opasno, jer bura nije još prestala duvati. Bilo je to na večer oko šest sati. Kad je bio taj željezni prozorčić otvoren, samo je svjetlo moglo prodirati kroz staklo, divno ružičasto svjetlo. Zapadno sunce plovilo na

obzorju u svoj svojoj krasoti i obasjavalo tu jadnu bolnicu, kao što baklja osvjetljuje tmurne tamnice.

Zrak . . . oh! ne . . . zrak nije ulazio; ono malo što ga bijaše vani, nije moglo da uuidje unutra i da protjera strašni grozničavi zadah.

Svuda, u svoj neizmjernosti toga mora na polutniku, svagdje se širila topla vlaga, koje niesi mogao gutati.

Nigdje ne bijaše zraka, dapače ni za ljude na umoru.

. . . Posljednja ga je prikaza silno uzrujala. Bijaše to njegova baka, koja je prolazila cestom naglo i zaplašeno; kiša je padala, oblaci se valjali nebesima, a ona je išla u Paimpol, jer je bila pozvana na pomorsku oblast, da joj saobće njegovu smrt.

Sad se je stao otimati i boriti svom silom, . . . ali malo iza toga i hropiti. Spužvom su kupili na njegovim usnama vodu i krv, koja se dizaše iz grudiju za vrieme agonije.

A divno je sunce stalo sve jače svietliti, jer je kod zapada svoga gorjelo kao požar cieloga svieta . . . Kroz okrugli otvor prozora ulazila široka vrpca crvene vatre, koja se razasula po Silvestrovu ležištu . . .

. . . U isto su vrieme i u Bretagni vidjeli to sunce, oko podneva. Ali tamo je ono bilo drugačije, tamo je stajalo još visoko na modrom nebu, pa obasjavalo ljubkim svjetlom staru baku Ivonnu, koja je sjedjela na svojim vratima i nešto šivala.

Na Islandiji je bilo jutro, pa se je i ondje pojavilo u čas njegove smrti. Bilo je mnogo bljedje, pa ti se činjaše, da leži za nekakovom koprenom. Žalostno je osvjetljivalo neki fiord, u koji je „Marija“ zajedrila, a nebo oko njega bijaše prozirno, da bi mogao pomisliti, da je sve oko sunca ohladnjelo za uviek.

Svojom je prozirnošću osvietlilo pojedino kamenje na Islandiji, koje si mogao u sve tančine promatrati.

Jean bijaše takodjer obasjan tim čudnovatim svjetlom, pa je ribario kao obično na toj vidnoj mjesečini.

. . . Kad je crveni tračak sunčanog svjetla, koji je prolazio kroz okruglo staklo broda, sasvim nestao i uginuo, kad se je sunce na polutniku utopilo u pozlaćenim vodama, zamagliše se oči unučiću na umoru i utopiše se pod njegovim čelom.

Tada poklopiše njegove trepavice — i Silvestar postade vrlo liep i miran . . . kao mramor . . .

III.

. . . Ne mogu a da ne pripoviedam, kako smo zakopali Silvestra, jer sam ja tamo dolje na otoku Singaporu zapoviedao kod te žalobne svečanosti.

Mnoge smo druge spustili u valove kitajskoga mora, ali jer je otok bio posve blizu, odlučismo čuvati ga na brodu nekoliko sati, da ga u zemlju zakopamo.

Bilo je to u ranu zoru, da se izbjegne strašnomu suncu. Nad čamcem, koji ga je nosio, lepršala je francuzka zastava. Veliki čudni grad još je spavao, kad se primakosmo kopnu. Mala kolica, koja je naš konzul poslao, bila su u pripravi na žalu. Metnusmo Silvestra unutra zajedno s drvenim križem, što mu ga načiniše drugovi na brodu. Slova su bila još sasma svježa, jer su morali nagliti, pa zato počeše biela slova njegova imena puziti na crnoj boji križa.

Prodjosmo kroz taj Babel, kad je sunce stalo izlaziti. Neko ganuće obuze sve te prostodušne mornare, kad nadjoše u srcu tog kitajskog mravinjaka tihu francuzku crkvu. Sa svojim mornarima bio sam sâm pod visokim bielim svodom, gdje je svećenik pjevao ganutljivo svoj *Dies irae.* Neizmjerna li ganuća!

A kroz otvorena vrata vidio si čarobne vrtove, divno zelenilo, ogromne paome i cviećem obrasla stabla, kojima je vjetar vijao i donosio pred žrtvenik Božji njihov miris.

Poslije toga podjosmo na groblje, daleko, vrlo daleko. Sprovod bijaše doduše malen, ali srdačan . . .

Morali smo prolaziti kitajskom četvrti, punom žutih lica, zatim predgradjem malajskim, pa indijskim, gdje nas svuda promatrahu u čudu svakovrstna azijatska lica.

Iza toga zadjosmo na tople poljane, hladovite putove, gdje su letjeli leptiri sa modrim baršunastim krilima. Silno bogatstvo cvieća, paoma i sve krasote ekvatorijalne širile se pred našim očima.

Napokon dodjosmo na groblje. Bilo je tu mandarinskih grobova s raznobojnim napisima, sa zmajevima i aždajama, urešenih čudnim lišćem i nepoznatim cviećem. Mjesto, gdje njega pokopasmo, naličilo je vrtu Indre. U zemlju smo zasadili mali onaj križić, što mu ga u brzini drugovi načiniše:

Silvestar Moan,
19 godina.

I mi ga tamo ostavismo. Hitili smo naglo, da izbjegnemo suncu, koje se dizaše.

Okrenusmo se još jednom, da ga posljednji put vidimo pod onim krasnim drvećem i velikim cviećem.

IV.

Ladja je nastavila svoje putovanje po indijskom oceanu. Dolje u utrobi bijahu zatvoreni jadni bolestnici, a na palubi bijaše sve bezbrižno, veselo i puno mladosti. Okolo naokolo na moru zrak je bio čist, a sunce jasno.

Pod divnim tim nebom ležali su mornari u sjeni jadara, pa se igrali sa svojim papigama. (U Singaporu mornari obično nakupuju svakojakih pripitomljenih životinja.) Najradje kupuju mlade papige, koje nekako djetinjasto izgledaju, jer nemaju još repa, a sasvim su zelene. Njihovi oci i majke bijahu takodjer zeleni, pa su zato i

one u svojoj mladosti baštinile tu boju. Kad ih posade na čiste daske broda, mislio bi čovjek, da je netko razasuo sasvim svježe lišće kakovog tropskog drveta.

Kadkada ih sve skupe u jato, pa onda gledaju čudnovato jedna drugu, okreću glavom na sve strane, kao da se hoće ogledati sa sviju strana. Hodale su nekako šepavo, čudno, naglo, kao da se žure i hite u novu otačbinu.

U tri sata donesoše bolničari na palubu stvari i rublje pokojnoga Silvestra. Imali su prodati najboljemu nudiocu, — kako propisi nalažu za slučaj smrti, — sve stvari njegove.

Mornari se živahno sakupiše oko stvari. Na ovakom bolničkom brodu vrlo se često ovršuju takove prodaje, pa zato nikoga i ne diraju. U ostalom na tom brodu nije nitko Silvestra poznavao.

Njegove mornarske hlače, njegove košulje, sve su pregledavali i okretali na sve strane, a napokon je sve prodano uz svaku cienu. Kupci su se nadmetali sve od zabave.

Sad je došao red i na mali dragi kovčežić, koji je prodan za pedeset sousa. Izvadiše iz njega listove i vojničko odlikovanje, da se izruče obitelji. Ali je još preostala pjesmarica, Konfucijeva knjiga, pa onda konci, puceta, igle i sve one stvarce, koje mu je njegova baka Ivonna za svaki slučaj predala, ako bude trebalo štogod zakrpati.

Iza toga onaj, koji je izvikivao stvari, pokaže dva mala budhe, što ih je Silvestar uzeo u jednoj pagodi za Gaudu, a ti bijahu tako zgodni i smiešna lica, da su svi udarili u grohotan smieh, kad ih ugledaše.

Ako su se mornari i smijali, nisu to činili, što ne bi imali srca, već onako od veselja i zdravlja.

Napokon prodaše i sanduk, pa je kupac odmah stao s njega guliti upisano ime, da napiše svoje.

Poslije toga je bilo sve savjestno na palubi metlom očišteno, da ne ostane ondje prašina, krpe i konci, koj popadaše za vrieme prodaje.

I tako se mornari opet veselo povratiše na svoja prijašnja mjesta, da se pozabave sa svojim papigama.

V.

. . . .

Prvih dana mjeseca srpnja, kad se je stara Ivonna vratila kući, susjedi joj rekoše, da su je kod kuće tražili i pozvali k pomorskoj oblasti.

Za cielo se je taj poziv ticao njezina unuka, ali se ona za to ipak nije baš ni malo uplašila. Te obitelji pomoracâ imadu uviek posla sa pomorskom oblasti, pa zato i ona, koja bijaše kći, žena, majka i baka mornarâ, poznavaše već pedeset godina tu oblast.

Znala je ona, da predstojniku valja izkazati štovanje, pa je zato obukla svoju liepu odjeću i bielu kapu, da se oko dva sata zaputi u ured.

Brzo stupaše sitnim svojim koracima po pećinastoj cesti i krenu u Paimpol, ali je napokon ipak bila uzrujana, pomislivši, da već dva mjeseca nije dobila pisma.

Opet je sastala staroga svoga udvarača, koji je sjedio na vratima i silno se postarao u posljednje doba.

— Ele?... Kad budete trebali,... vi već znate,... ne trebate se stiditi, ljepojko moja!... (Opet mu je palo na um ono čudno odielo od dasaka.)

Liepo srpanjsko vrieme nadvilo se nad njezinom glavom. Na pećinastim visinama vidjelo se nešto malo žutoga cvieća, ali u zaklonjenim nizinama, kamo nije vjetar dopirao, sve je bilo divno zeleno, živahno i mirisavo.

Nu ona nije svega toga vidjela, ona tako stara, kraj koje su prosvirale tolike godišnje dobe, tako kratke, kao da to niesu bile godišnje dobe, već dani...

Na crnom kamenju bilo je ruža i klinčaca, koji se popeše i na krovove kuća, i tisuću raznog sitnog cvieća, oko kojega lietahu leptiri kao snieg bieli.

Nu to proljeće nije imalo ljubavi u kraju tih Islandijaca, jer su djevojke toga ponositog plemena sjedjele zamišljene na pragovima i gledale svojim tamnim očima u nedogledne daljine.

Mladići, oko kojih su oblietale njihove melankolične želje, bijahu daleko tamo na morskoj pučini . . .

Ali to je bilo zato ipak pravo proljeće, toplo, ljubko, puno čara, puno laganog zujanja muha, čavrljanja ptica i cvjetnog mirisa.

Sve je to okruživalo staru baku, koja stupaše naglim koracima, da sazna za smrt svoga mezimčeta.

Ona se primicaše onomu strašnomu času, u koji će joj biti priobćen strašan dogadjaj, što no se je zbio daleko tamo na kitajskom moru.

Idjaše k onomu cilju i u onu muku, na koju je Silvestar u čas smrti pomislio i koja mu je pomisao izbila posljednju suzu na oko; dobra je njegova baka išla k pomorskoj oblasti u Paimpol, da dozna za njegovu smrt!

On ju je jasno vidio pred očima, kako stupa na toj cesti, brzo i zamišljeno, sa svojim kišobranom i velikom bielom kapom.

I ta prikaza tako ga je zaboljela, da se je u strašnim bolima htio dići, dok je ogromno crveno ekvatorijalno sunce divno zalazilo i slalo posljednji zlatni tračak kroz okrugli prozorčić u utrobu ladjinu, da ga vidi, gdje umire.

Samo što je on tamo na moru vidio siromašnu staricu, kako ide pod tamnim kišovitim nebom, a nebo je bilo baš liepo, proljetno, veselo nebo . . .

Približujući se Paimpolu postajaše sve nemirnijom, pa je zato sve više hitila.

Sad je unišla u sivkasti grad, u sitne granitne uli-

čice, kamo je jedva prodiralo sunčano svjetlo, da osvietli druge starice, njezine vršnjakinje, koje sjedjahu kraj prozora.

Zapazivši je, pitahu se izvjedljivo:

— Kamo se tako žuri, u svečanoj nedjeljnoj odjeći, a danas je ipak radni dan?

Predstojnika nije bilo u uredu.

Neko sitno ružno stvorenje od jedno petnaest godina sjedjaše za stolom. Bio to njegov pisar. Pošto je bio slab i nejak za ribara, dadoše ga roditelji u škole, pa tako došao u ured i mrčio artiju.

Kad mu je kazala svoje ime, digne se on dostojanstveno i izvadi iz blagajne zapečaćene stvari.

Bilo je mnogo takovih zapečaćenih stvari ... Šta to sve znači, pomišljaše starica?

Uruči joj svjedočbe, razne papire, mornarsku požutjelu knjižicu, što je značilo, da joj predaje stvari pokojnikove.

Sve je to predavao jadnoj baki, koja je stala drhtati, a pred očima kao da joj se smrklo, jer je medju ostalim razpoznala dva lista, što ih je Gaud za nju pisala njezinu unuku i koji se neotvoreni povratiše ...

Tako se je isto dogodilo njojzi već prije dvadeset godina, kad je umro njezin sin Pierre, — i onda su listovi došli iz Kine gospodinu predstojniku, da ih njoj povrati ...

Pisar je sada stao svečanim glasom čitati:

— „Moan, Jean-Marie-Silvestar, unovačen u Paimpolu, folio 213, broj 2091, umro je na brodu „Bien-Hoa“ 14. ...

— Što? Što se je dogodilo, dobri moj gospodine? ...

— Umro! On je umro, — nastavi pisar.

Bože moj, taj pisar nije ipak bio zloban, pa ako je

tako brutalno govorio, činio je nepromišljeno, jer nije njegov um bio valjano razvijen.

Opazivši, da ona ne razumije tu liepu rieč, reče bretonjskim narječjem:

— *Marw éo!* ... (On je umro.)

— *Marw éo!* ...

Ona opetovaše te rieči za njim, kao da jeka opetuje sasvim indiferentne rieči.

To je ona već malo prije pomislila i od te pomisli uzdrhtala, ali sada, gdje je to bilo stalno, sada kao da se nije nje to ticalo.

Njezina je duša od starosti otvrdnula, pa je nije bol mogla na jedan put obuzeti. Zatim osjeti u taj čas, kao da se je nešto pomiešalo u njezinoj glavi, pa da je ovoga mrtvaca zamienila s drugim, jer je već mnoge sinova i unuka izgubila! ...

Trebalo je vremena, da dobro shvati, da je to bilo njezino posljednje diete, najmilije čedo, za koje je molila sve svoje molitve, za koje je živjela, na koga je jedinoga mislila svojim sada već potamnjelim djetinjskim mislima...

Nešto se je malo i stidila, da pokaže svoju očajnost pred tim malim gospodinom, koji joj bijaše vrlo mrzak. Ta zar se tako naviešta starici smrt njezina unuka! ...

Ona stajaše pred stolom nepomično, pa je sa svojim starim navoranim rukama držala i stiskala okrajak svojega rubca.

Kako je sada na jednom osjećala daljinu svojega stana! ... Bože moj, kako će sada daleko ići, prije nego što dodje u svoju sobicu, gdje bi rado bila u samoći, — kao ranjene životinje, koje se sakrivaju da umru.

S toga kao da nije htjela misliti na ovu strahotu, da ju posvema ne shvati, pa je zato pomišljala ponajprije na daleki svoj put.

Predade joj naputnicu, da kao baštinica podigne

trideset franaka, što je doniela prodaja Silvestrovih stvari, zatim joj uruči listove, svjedočbe i kutiju sa vojničkim odlikovanjem.

Nespretno je sve to uzimala i ukočenim prstima tražila uzalud špag, ali ga od uzrujanosti nije mogla da nadje.

Prodje naglo kroz Paimpol, ne gledajući nikoga. Nagnula je svoje slabašno tielo, kao da će se srušiti, a krv joj šumjela u ušima. Hitila i žurila se kao stari, vrlo stari stroj, koji su još posljednji put navinuli, te sada juri ne mareći, da će mu pera popucati.

Poslije po sata već se je sva sgurila i iznemogla. Od vremena do vremena lupila bi svojim drvenim postolama o kamen i osjetila čak u glavi bolan udarac.

I ona je ipak sveudilj hitila kući, jer se je bojala, da se ne sruši na putu i da je ne moraju nositi . . .

VI.

— Opila se stara Ivonna!

Derišćad je trčala za njom i ona se sirota srušila. Bilo je to upravo na početku Ploubazlaneca, gdje već ima mnogo kuća uz cestu.

Nu ona je ipak imala snage, da se digne i da umakne svojom batinom.

— Opila se stara Ivonna!

I mali bezobraznici pridjoše k njoj, da joj se u lice smiju.

Kapa joj se sasma naherila.

Ti malići niesu baš bili zlobni u duši, jer kad su je vidjeli iz bliza i opazili njenu staračku očajnost, okrenuše se ožalošćeni i iznenadjeni, ne usudjujući se ni rieči kazati.

Došavši kući, nadje vrata zatvorena i kriknuvši sruši se na pragu.

Kapa joj se spusti na oči. Ona ju brzo baci na zemlju, — svoju liepu kapu, koju je tako čuvala

Nedjeljna njezina odjeća bijaše sasvim zaprljana, a čuperak siede kose, koji joj je virio na glavi, još je većma pokazivao njenu biednu smućenost . . .

VII.

Gaud dodje na večer u pohode, i nadje ju razčupane kose na pragu, gdje se bolno smije kao malo diete: *hi, hi, hi!*

Plakati nije mogla, jer odviše stare bake nemaju više suza u isušenim očima.

— Moj je unuk mrtav!

Tim riečima dobaci joj u krilo listove i medalju.

Čim je to Gaud opazila, razabere, da je to istina, pa klekne, da se pomoli Bogu.

Obje su žene bile zajedno sve do sumračja, ne govoreći ništa, — a sumračje dugo traje u Bretagni, dok na Islandiji i ne prestaje.

U zidu je cvrčak pjevao kao obično.

Žutkasto svjetlo dolazilo kroz prozor u sobu — kamo je starica unišla, — u sobu i nastanište obitelji Moanove, koju je more progutalo i koja je sada za uviek ugasnula ..

Napokon progovori Gaud:

— Dobra moja bako, ja ću se kod vas nastaniti; doniet ću ovamo svoj krevet, što mi ga ostaviše, pa ću vas čuvati i njegovati, da ne budete sami samcati . . .

Ona je plakala za svojim malim Silvestrom, ali je nehotice mislila na nekoga drugoga . . . na onoga, koji je opet otišao na pučine islandskih voda.

Morat će Jeanu javiti, da je Silvestar mrtav . . . . Da li će on plakati? . . . Možda hoće, jer ga je vrlo volio . . .

I sa suznim očima razmišljaše ona o svemu tome, sad se srdeći na toga hladnog mladića, sad opet pomišljajući na nj, kako će i on trpjeti, kad dobije tu viest,

i kako će njih dvoje biti možda zbliženo poradi te nesreće . . . jednom rieči . . . ona je samo na nj mislila . . .

VIII.

. . . Jedne bliede večeri mjeseca kolovoza napokon je prispjelo na islandsko more pismo, koje naviešťaše Jeanu, da mu je brat umro. Primi ga poslije napornog dana, kad je baš htio sići u utrobu ladjinu, da večera i spava. Čitao je to zlokobno pismo uza žutkasto svjetlo male svjetiljke pospanim i umornim očima, pa je u prvi čas ostao hladan, iznenadjen, kao da nije razumio, što se je dogodilo.

Bijaše vazda mučaljiv za sve, što se ticaše njegova srca, pa je zato sakrio pismo pod svoju modru košulju na prsa, kako čine mornari, te nije o svemu tome nikome ni rieči kazao.

Nu ipak nije osjećao snage, da s drugima sjedne za stol, već se je bacio na svoje ležište, gdje je odmah i zaspao.

Doskora poče sanjati o mrtvom Silvestru i o njegovu sprovodu . . .

Mornari znadu za doba i sat, ma i spavali, pa kad je taj sprovod još i oko ponoći vidio, pomisli u sebi:

— Ja sanjam, . . . dakako da sanjam, ali sad će me probuditi, pa će nestati te prikaze.

Ali kad se je teška ruka dotakla njegovih ramenica i kad je krupni glas kazao: Gaose! — ustaj, diži se! — začu on na svojim prsima šuštaj papira, — kobni šuštaj, koji mu je glasno kazao, da je ono, što je sanjao, prava istina.

— Ah! da . . . onaj list! dakle je to istina.

Obuze ga neobično bolno čuvstvo. Naglo se diže iz kreveta, pa udari o svod svojim širokim čelom.

Iza toga se obuče i otvorivši poklopac ladjin izidje gore, da hvata ribe . . .

IX.

Kad se je Jean popeo na palubu, pogleda naokolo svojim pospanim očima svoje more.

Te je noći morska neizmjernost bila vrlo jednolična, jednobojna, da si od svega mogao razaznati jedino silnu dubljinu.

Obzorje nije prikazivalo ništa, nikakovo geoložko doba, pa je nekada u davnini, u početku svieta, moralo biti ovako isto neopredieljeno, bez masti, bez izražaja, a gledajući ga dugo morao si pomisliti, da ništa ne vidiš, — nego vječnost, koja *jest* i koja ne može a da ne *bude*.

Nije to bio ni dan ni noć, jer sve bijaše osvietljeno nekim mističnim svjetlom, za koje niesi znao, odakle dolazi. Sve je bilo nekako sivkasto, neopisivo bliedo . . .

More u svom mističnom počinku i snu kao da se je zastrlo nekom prozirnom koprenom.

Gore visoko bilo je razštrkanih oblaka, ali se u tamnini nekako izmiešaše, pa su tako izmiešani bili više nalik na zastor nego na oblake.

Nu na jednom mjestu obzorja, vrlo nizko, tamo dolje blizu vode, bolje su se opažali, premda bijahu vrlo daleko. Samo ti oblaci, što si ih jedva zamjećivao, nešto su označivali, čovjek bi rekao, da je tamo u njima bila zapisana neka melankolična misao, neprotumačiva misao cieloga toga ništavila — — pa su ti oči uviek tamo lutale i gledale nekako nehotice.

Sto su se više oči Jeanove priučavale na tamninu, koja se je svuda sterala, to je većma gledao one daleke nevidljive i jedine oblake na obzorju, koji kao da su prikazivali neko biće, što pada i pruža obje ruke, tražeći pomoć.

*

Opazivši sličnost te prikaze, činjaše mu se, kad je dulje gledao, da je to zaista prava ljudska prikaza, uvećana do ogromnosti, jer je bila u daljini.

A zatim u njegovu utvaranju, koje je bilo puno snova i primitivnog praznovjerja, ta žalostna sjena, što ju opažaše na kraju svieta u oblacima, izmiešala se malo po malo s uspomenom na umrloga brata, što mu bješe došla na oči.

Kao što se djeci u nježnoj njihovoj mašti javljaju razne prikaze, tako su isto i njemu dolazile . . . Nu rieči su odviše jasne i ograničene, da opišu te njegove prikaze i čuvstva, . . . trebali bismo za njih onaj neizvjestni jezik, kojim čovjek običava kadkada u snu govoriti, i kojega se ne može na javi više sjetiti.

Gledajući te oblake, osjeti, kako ga obuzima neka tuga, neka silna, nepoznata, mistična tuga, koja mu hladnoćom obljeva dušu. Bolje nego malo prije shvaćaše sada, da više ne će vidjeti svoga siromašnog malog brata, nikada više. Žalost i tuga trebala je dugo da probije tvrdi oklop njegova srca, ali kad ga je probila, obuze ga posvema.

Pred njegovim je očima lebdilo ljubko lice Silvestrovo i njegov djetinjski pogled. Kad pomisli, da ga ne će nikada više živa vidjeti, i protiv volji je zaplakao, premda mu za cieloga njegova života nije iz očiju suza potekla. — Nu zato su sada stale suze teći brzo i neprestano niz njegove obraze, a poslije njih i jecanje mu se izvijalo iz grudi.

Ribario je jednako kao i prije, naglo i neprestano, ne gubeći vremena i ne govoreći ništa, a ostali, koji su čuli gdje jeca, niesu se usudili pokazati da čuju, jer su se bojali, da ga ne razgnjeve.

On je mislio i tvrdo vjerovao, da poslije ovog života nema više ništa . . .

Nu iz poštovanja prema svojima često je molio u zajednici za pokojnike, premda je držao, da duše poslije više ne žive . . .

Mornari svi tako mišljahu i govorahu, kao da se to samo po sebi razumije, ali su se zato ipak bojali kojekakvih prikaza i niesu se približavali noću grobljima, pa se pouzdavahu mnogo u svetce i zaštitnike mornara i poštivahu posvećenu zemlju oko crkava.

Tako se je i Jean bojao, da ga more ne proguta, kao da ono većma uništuje biće.

Pomisao, da je Silvestar ostao tamo dolje u onoj dalekoj zemlji, još ga je većma razžalostila, nego da je umro i da je mogao biti zakopan kod kuće kraj crkve.

Nije se obazirao na drugove, već je plakao i jecao, kao da je sam.

. . . . Okolo njega postajaše praznina sve to bljedjom, premda je istom bilo dva sata poslije ponoći, i to se je bljedilo sve više širilo. . . . razprostiralo u neizmjernost . . .

Radjala se i pomaljala zora i raztvarala oči, a duh mnogo bistriji razaznavaše bolje neizmjernost silne pučine; obzorje kao da je sve više uzmicalo i hitilo daleko, daleko.

Bliedo to svjetlo postajaše sve to jačim, da si mogao pomisliti, e se vječnost osvjetljuje sve jačom svjetiljkom, upaljenom iza sivih oblaka, pa da se kao straši pomutiti vječni mir ove tihe pučine.

Ta svjetiljka bijaše sunce, koje se dizaše bez snage, da lagano zapliva nad hladnim nepomičnim vodama . . .

Nigdje se nije vidjelo ružičasto svjetlo zore, sve bijaše bliedo, žalostno. A na palubi „Marije“ plakaše veliki Jean . . .

Suze toga divljeg brata i velika melankolija vanjskoga svieta . . . to bijaše izraz žalosti nad grobom maloga vojaka, koji je na islandskim vodama proživio polovicu svojega života . . .

Kad se je sasvim razdanilo, obriše Jean naglo svoje oči rukavom košulje i nije više plakao. I tako je bilo sve svršeno.

Činilo se, da ga je posao ribarenja sasvim zaokupio i da nije ni na što više mislio.

U ostalom udice bijahu vazda pune riba, pa ruke niesu mogle počivati.

Oko njihove ladje, u neizmjernosti, opet se je sve izmienilo. Jutro je svanulo, pa se silne daljine stadoše sada zbližavati. Kako to, da im se malo prije pričinjaše more tako neizmjernim? Ta obzorje je sada sasvim blizu.

Praznine se stadoše puniti maglama što su letjele i lepršale, pa se ove lagano spuštahu kao biele lake koprene sa svih strana i od svakuda na jednom, da si pomislio, kako će te obaviti, te ne ćeš imati više zraka za gutanje.

To bijahu prve rujanske magle.

Za nekoliko je časaka bilo sve tako obavijeno, da oko „Marije“ nisi mogao od magle ništa vidjeti nego nekakovo vlažno bljedilo.

— Eto, već je dojurila kleta magluština, — rekoše mornari.

Već su oni odavna poznavali tu neizbježivu drugaricu svoga ribolova, koja je naviještala konac njihova boravka na Islandiji, vrieme povratka u Bretagnu.

U sićušnim svjetlucavim kapljicama sjedaše magla na njihove brade i obraze, te je osvjetljivala njihova tamna lica.

Kad bi gledali jedan drugoga s jednog kraja ladje na drugi, činilo se kao da su kakove prikaze, dok su bliži predmeti izgledali nekako jasniji pod tim čudnim bliedim svjetlom.

Pazili su da ne dišu otvorenim ustima, jer se je hladna vlaga osjećala na plućima.

U to se vrieme mnogo brže ribarilo, jer nisu ništa razgovarali, pa si zato svaki trenutak čuo, kako je težka riba pala na daske stare ladje, kao da si bičem po drvetu ošinuo. Tada bi se ribe stale biesno praćikati, lupajući naokolo rępom. Sve je naokolo bilo osuto morskom vodom i ribljim srebrolikim ljuskama.

Poradi silne množine riba, što ih je morao parati, porezao si u brzini ruku velikim svojim nožem, pa se je grimizna njegova krv pomiešala sa rasolom.

X.

Deset punih dana proživješe oni u toj magli, a da niesu ništa vidjeli. Ribolov je bio dobar, pa im zato u vječitom poslu nije bilo dosadno.

Od vremena do vremena redovito je jedan od njih pošao, da puše u rog, iz kojeg je izlazio zvuk sličan rikanju divlje zvieri.

Kadkada je iz magle odvratilo njihov poziv isto takovo rikanje. Tada su postali oprezniji. Ako se je rikanje približavalo, svi su slušali toga nepoznatog susjeda, čija je prisutnost bila ipak pogibeljna. Nagadjali su, tko bi to mogao biti, samo su na nj mislili i nastojeći, da ga opaze, napinjali bi oči, da prodru bielu tu koprenu, razastrtu u zraku.

Zatim se stala ladja udaljivati, jer se je rikanje njezine trublje gubilo u daljini.

Tako ostadoše opet sami u tišini posred neizmjernih nepomičnih voda. Sve je bilo natopljeno maglom. Hladnoća postajaše sve žešćom, sunce se kasnije izvlačilo na obzorje.

Svako su jutro mjerili olovom visinu vode bojeći se, da se „Marija“ suviše ne približi Islandiji. Ali sva nadovezana užeta nisu mogla da dopru do zemlje.

Bili su dakle na debeloj pučini.

Život je bio težak, ali zdrav. Hladnoća je dnevna činila, te su većma osjećali večernju lagodnost, ugodnost toploga ležišta, kad su sašli u utrobu ladje, da poslije večere spavaju.

Ti ljudi niesu po danu ništa medju sobom razgovarali. Svaki je sa svojom udicom stajao po više sati na istom mjestu. Samo su ruke uviek radile. Bijahu nedaleko jedan od drugoga, ali se niesu vidjeli.

Ta tišina, magluština i tamnina uspavljavala je njihov duh. Hvatajući ribe, pjevaše svaki za se kakovu pjesmicu, ali samo poluglasno, da ne poplaši ribe.

Na žene gotovo niesu ni mislili, jer im je bilo zima, ali su zato sanjarili o divotnim stvarima, kao u snu, jer i njihove misli bijahu maglovite . . .

Magloviti mjesec kolovoz obično je svake godine zaključivao takim tužnim načinom ribarenje na Islandiji.

Jean je opet kao i do sada po običaju radio i živio, kao da i nije osjetio silne boli; bio je vazda okretan i svjež, marljivo je ribario, kao da se nije ništa dogodilo.

Kad su kod večere dolje sjedjeli, a u pročelju njihova zaštitnica Majka Božja od ilovače; kad su sjedjeli s velikim noževima u ruci uz dobro toplo jelo, smijaše se kao i prije na smješice, što ih drugi pripoviedahu.

Možda je u svojim mislima bio zaokupljen Gaudom, koju mu je mali Silvestar za cielo namienio još i u zadnjim časovima svoga života, — koja je sada postala siromašnom djevojkom . . . osamljenom i ostavljenom . . .

A možda je i žalost za bratom živjela u dubljini njegova srca . . .

Nu srce je Jeanovo bilo djevičansko, neprozirno i nepoznato, u kojem se je svašta dogadjalo, a da nije nitko ništa vidio.

XI.

Jednoga jutra oko tri sata, kad su mirno snivali obkoljeni magluštinom, začuše nekakav žamor glasova, kojih se zvuk pričinjaše njima nekako čudnovatim i nepoznatim.

Oni pogledaše u čudu jedan drugoga.

Tko to govori?

— Ne, nitko. — Nitko od njih nije ni rieči prozborio.

Pa zaista je izgledalo, kao da glasovi dolaze iz one praznine, koja se oko njih prostiraše.

Sada je onaj, koji je imao da piri u trublju i koji ju je od jučer zaboravio, pohitio do nje i napeo svu svoju snagu, da zatrubi, što jače može.

Već su od njezina zvuka morali zadrhtati u toj tišini.

A zatim, kao da je upravo kakova prikaza bila dozvana tim jasnim i silnim zvukom trublje, iznenada se pojavi pred njima s nekom prietnjom silna prikaza: jadra, paluba, užeta, slika i prilika nekakve zračne ladje i to svuda okolo njih na jednom, kao one utvare, što se zrakom svjetla pojavljuju na razastrtom platnu.

I ljudi se pojaviše nagnuti na naslon, gledajući ih razrogačenim očima, kao da su se začudili i uplašili . . .

Pograbiše brzo vesla i pritke, — sve što su zahvatiti mogli, — pa uprieše s Marije u rebra one vanjske prikaze, da održe u dovoljnoj daljini te svoje posjetioce.

A oni takodjer u brzini pružiše sa svoga broda dugačke prutove, da ih odbiju.

Nu jarboli i užeta u visini izmiešaše se nad njihovim glavama, ali se naskoro i razriešiše, jer je udarac bio lagan poradi vrlo mirnog vremena. Udarac je bio dapače tako lagan, da se je pričinilo, kao da ta druga ladja nema jarbola ili da je njihov jarbol nekako lagan i mekan kao sjena . . .

Nu kad je iznenadjenje minulo, ljudi se stadoše smijati, jer su se prepoznali:

— Ej! je li to „Marija“?

— Ej! Gaose, Laumec, Guermeur!

Prikaza bijaše *Kraljica Berta* pod kapetanom Larvoërom iz Paimpola, a mornari bijahu iz okolnih sela.

Onaj veliki s crnom bradom, koji u smiehu pokazivaše biele svoje zube, bijaše Kerjégon iz Ploudaniela, a ostali su bili iz Plounèsa i iz Plounérina.

— Za što nieste pirili u trublju, vi magarci? — pitaše Larvoër sa „Kraljice Berthe“.

— Ele, a vi! gusarske ptice, za što se vi niste javili?...

— Oh! mi... to je nešta drugoga, *nama je zabranjeno bučiti.* (On je to odgovorio nekom misterioznošću, nekim čudnim posmjehom, na koji su se i poslije sjećali mornari na „Mariji“ i mnogo o tome razmišljali.)

A zatim, kao da je suviše jasno rekao, završi šalom:

— Naš se je rog razbio, jer smo suviše u njega pirili.

I on pokaza jednoga mornara sa tritonskim licem, koji je imao silan vrat i ogromna prsa, koji bijaše neizmjerno širok, a imao je male noge, pa je izgledao nekako čudno sa svojom nespretnom snagom.

I dok su se tako gledali čekajući, da kakav vjetar dune i da ih razdieli svakoga na svoju stranu, stadoše se razgovarati.

Svi su se uprli sa pritkama, da se ne sudare, kao da podsjedaju jedan drugoga.

Govorili su o domaćim stvarima, o posljednjim primljenim listovima, o starim roditeljima i o ženama.

— *Moja* mi je pisala, da je rodila dječačića. Tako ću sada imati dvanaestero djece.

Drugi je dobio dvojke, a treći je naviestio ženitbu liepe Jeannie Caroffove — poznate islandske djevojke — s nekim starim nemoćnim bogatašem iz obćine Plourivo.

Gledali su se kao kroz kakovu bielu koprenu, pa im se pričinjaše, da se je s toga i zvuk glasa promienio i da dolazi iz silne daljine.

Medjutim nije Jean nikako mogao da skine očiju s jednoga od onih ribara, s malog nekog ostarijeg čovjeka, za koga je znao, da ga nije nikada vidio, a ipak mu je odmah rekao: „Dobar dan, veliki moj Jeane!“ sa nekom intimnošću. Taj mornar bio je ružan kao majmun, pa je nekako zlobno namigivao na njega prozirnim svojim očima.

— Ja sam, — reče opet Larvoër sa „Kraljice Berthe“, — ja sam dobio viest, da je umro unuk stare Ivonne Moanove iz Ploubazlaneca, koji je bio u državnoj mornarici na brodovlju u Kini, kao što vam je poznato. Velik je to gubitak.

Kad su mornari na „Mariji“ to čuli, okrenuše se prema Jeanu, da vide, je li znao za tu nesreću.

— Znam, — reče on tiho i ponosito, — to mi je otac javio u posljednjem listu.

Svi su ga pogledali izvjedljivo, da vide tugu na njegovu licu, a to ga je razjedilo.

Njihov se je razgovor brzo izmjenjivao kroz bliedu maglu, a časovi njihova čudnog sastanka odmicahu naglo.

— Osim toga pisala mi je moja žena, — nastavi Larvoër, — da je kći Mévela Gauda ostavila grad, da stanuje u Ploubazlanecu i da njeguje staru svoju baku Ivonnu. Sada ona radi u raznim kućama, da se uzdržaje. U ostalom, ja sam uviek mislio, da je to čestita i odvažna djevojka, premda se drži kao gospodjica i ma da se kicoši.

Tada ponovno pogledaše Jeana, što mu se nije svidjelo tim više, jer je rumenilo oblilo njegovo lice.

Time je bio završen razgovor sa mornarima „Kraljice Berthe“, kojih nikada više živih ne vidješe.

Časak iza toga lica im se pričiniše još maglovitija nego li do sada, jer njihov brod ne bijaše više tako blizu, a na jednom mornari „Marije“ niesu više imali ništa otiskivati, jer niesu imali ništa tvrda na rtovima svojih prutova, koji zajedno s veslima, šticama pljusnuše u more, kao kakove omrtvjele ruke.

Oni dakle povukoše na palubu te nepotrebite odpore, jer „Kraljica Bertha“ na jednom nestade u magli, kao što nestaje slika, kad utrneš iza papira svjetiljku, što ju osvjetljivaše.

Pokušavahu, da ju dozovu, ali na njihove povike nije nitko odgovarao, osim što su začuli neku porugljivu višeglasnu buku, koja se je svršila s nekim jaukom, da su se svi u čudu s toga pogledali . . .

„Kraljica Bertha“ nije se povratila s ostalim Islandijcima, jer su mornari „Samuela Azémide“ našli u jednom zalivu jedan ostanak ladje „Kraljice Berthe“.

Toga radi niesu je više ni izčekivali. Mjeseca listopada bijahu svi njezini mornari upisani na crnim pločama u crkvi.

Poslije njihova sastanka s mornarima na „Mariji“ pa sve do povratka nije bilo more nikada burno, dočim je tri nedjelje prije razgovora bjesnila silna bura, koja je progutala više mornara i dva broda.

Sjetiše se posmjeha Larvoërova, pa promišljajući o svemu tome izvodili su se razni zaključci.

Jean je više puta u noći vidio majmunsko namigivanje onoga jednog mornara, a nekoji mornari „Marije“ pitahu se strašljivo, niesu li možda onoga jutra razgovarali s duhovima . . .

XII.

Ljeto je na izmaku. U isto vrieme, kad se stadoše dizati prve jutarnje magle, mjeseca kolovoza, vraćahu se ribari sa voda islandskih.

Već su tri mjeseca stanovale osamljene žene u Ploubazlanecu u kući Moanovoj. Gaud postade kćerka u onom gniezdu umrlih mornara.

Preniela je tamo sve ono, što joj ostade poslije prodaje očinske kuće, i to: svoj liepi krevet *po gradskoj modi* i liepe svoje raznobojne odjeće.

Sama si je skrojila novu crnu odjeću, nešto jednostavniju od drugih, pa je poput stare Ivonne nosila žalobnu kapu bez ikakova nakita, osim ono nekoliko nabora.

Svaki je dan šivala kod bogatih gradjana, pa se je na večer vraćala kući, a da je nije uznemirivao nikakav ljubavnik, jer je ostala još uviek nešto malo ponosita i jer ju je još uviek okružavalo prijašnje štovanje.

Kao i prije tako su joj i sada mladići kazivali na prolazku: „dobar večer“, i digli svoj šešir.

Za liepih ljetnih večeri vraćala se ona iz Paimpola dugačkom kamenitom cestom, srčući svom snagom svježi morski zrak.

Šivaći posao nije škodio njezinu liepomu struku, kao što škodi onima, koji su uviek nagnuti nad svojim poslom. Gledajući more osovila je svoj liepi vitki stas, gledajući more i morsku pučinu, gdje je bio Jean . . .

Isti je taj put vodio i k njegovoj kući.

Da podje malko dalje, prema onomu kamenitijemu kraju, koji je većma izvržen vjetrovima, došla bi u Pors-Even, gdje je drveće obraslo sivom mahovinom, a nagnulo se na jednu stranu od vjetra.

Nu ona bez sumje ne će nikada više doći u Pors-Even, premda nije bilo daleko. Jednom je samo u svome životu bila tamo, što je bilo dovoljno, da ga dobro upamti.

U ostalom Jean će za cielo često prolaziti kraj njezinih vrata, pa će ga moći sliediti svojim pogledom na pustoj cesti.

Ona je vrlo ljubila tu okolicu Ploubazlaneca, pa je bila gotovo sretna, da ju je sudba onamo doniela, jer je osjećala, da nigdje ne bi mogla biti tako zadovoljna.

Baš u to doba kao da se toplina širi jače od juga prama sjeveru, jer su večeri nekako svjetlije, a sunce dugo osvjetljuje bretansko more. Zrak je vrlo često čist i miran, a nebo jasno, da ne možeš opaziti na njem nikakva oblačića.

U vrieme, kad se je Gaud vraćala, već se je smrkavalo, pa su stvari naličile sjenama. Tamo amo opažao se u tamnini po koji busen medju kamenicama. Po nekoliko stabala sačinjavaše u onoj praznini čudnu gomilu, a kućarice su na obronku nekako grbavo izgledale.

Na razkršću je Sin Božji čuvao poljane i razširio svoje crne ruke na starom križu, a u daljini širila se morska pučina pod svjetlim obzorjem.

U tome je kraju i taj mir i ta tišina, dapače i liepo vrieme bilo nekako melankolično. Pored toga lebdila je nad svima neka zabrinutost, neki strah, koji kao da je s mora dolazio, kome su bili povjereni toliki životi i koji uviek prieti, ma bilo i mirno, ma i spavalo.

Gaudi nije put bio nikada dalek, jer je uz put sanjarila. Osjećala je slani zadah morski i ugodni miris sitnoga cvieća, kojim su bile pećine obrasle.

Da nije bilo stare bake Ivonne, koja je na nju kod kuće čekala, ona bi drage volje dulje ostala na cesti, kao što čine djevojke, koje rado sanjare u perivojima za ljetnih večeri.

Prolazeći tim krajem sjećala se uspomenâ iz svoga djetinjstva; ali kako su sve te uspomene postale neznatne i bliede, jer ih je njezina ljubav sasvim iztisnula!

No uza sve ono, što je medju njima bilo, uviek je držala Jeana svojim vjerenikom, — divljim vjerenikom, koji joj se ugiba, možda i prezire, ali ona je ipak čvrsto ostala kod toga, da mu ostane vjerna, a da nije o tome nikomu ništa govorila.

Za sada joj je bilo drago, što je na Islandiji, jer ga tamo more čuva u zabiti, da se ne može podati drugoj djevojci . . .

Istina je doduše, da će se on ovih dana vratiti, ali ona je s velikim mirom gledala na sadašnji povratak.

Ona je osjećala, da njezino siromaštvo ne će biti razlog, da je on većma prezire, — jer on nije mladić, kakovi su drugi mladići.

A napokon i smrt siromašnoga Silvestra za cielo ih je zbližavala.

Poslije povratka svakako će on doći u pohode baki svojega prijatelja, a ona je odlučila biti tom prilikom kod kuće. Misljaše, da joj to ne može nitko zamjeriti.

Činit će tako, kao da se ništa više ne sjeća, pa će se s njime razgovarati, kao da ga već odavna poznaje, govorit će s njime vrlo ljubazno kao s bratom Silvestrovim i nastojati, da se što naivnije drži.

A tko zna? — možda ne će biti nemoguće, da ona postane njemu nešto kao sestra, osobito sada, gdje je tako osamljena na svietu, da će se moći osloniti na njegovo prijateljstvo, da će dapače to prijateljstvo od njega zatražiti.

Ona je držala, da je on nešto divlji, da je suviše tvrdoglav u svojoj težnji, da bude nezavisan, ali da je zato ipak dobar, iskren i sposoban, da shvati dobrotu, koja izlazi ravno iz dubljine srca.

Što će on osjetiti, kad je nadje u toj ruševini tako siromašnu i tako jadnu? . . . Zaista vrlo siromašnu, oh! da, jer stara baka Moan nije više mogla na nadnicu, pa nije ništa više imala nego svoju mirovinu. Istina je do-

duše, da je vrlo malo jela, pa su obje mogle živjeti bez ičije pomoći . . .

Kad je došla do kuće, bijaše već crna noć. Prije nego što udje, morala se nešto malo spustiti niz pećinu, jer je njihov kućerak ležao iznad male provale nedaleko ceste, koja vodi u Ploubazlanec. Kućerak bijaše sakriven izpod debelog krova od tamne slame, a zidovi bijahu takodjer tamni i pećinasti, obrasli mahovinom i čupercima zelene trave. Morala se je uzpeti na tri stepenice i otvoriti vanjska vrata, pritegnuvši mali užinac kroz rupu. Kroz mali otvor, probijen u debeli zid, vidjela se pučina morska i bliedo svjetlo obzorja.

U velikoj peći plamsaše mirisavo smrekovo granje, što ga je stara Ivonna nakupila, prolazeći cestom. Sada je sjedjela i pazila večeru. Kad je bila u sobi, zamotala bi glavu rubcem, da ne kvari svoje kape. Njezino još liepo lice bilo je osvietljeno crvenim svjetlom njihove vatre.

Ona pogleda Gaudu svojima nekada tamnim očima, koje su sada bile nekako bljedolike, mutne, neizvjestne od silne starosti.

Svaki put je jedno te isto kazala:

— Ah! Bože moj, dobra moja kćerko, kako se ti večeras kasno vraćaš . . .

— Ali ne, bako, odgovori Gaud mirno, jer je već bila naučna na te rieči. Vratila sam se u isto vrieme kao obično.

— Ah! meni se je pričinilo, kćerko, da si se nešto kasnije vratila.

Večerale su kod stola, koji već nije imao nikakova oblika, tako se dugo upotrebljavao, ali zato bijaše ipak još debeo kao kakav komad hrasta.

Cvrčak nije nikad propustio, a da im ne zasvira svoju oštru pjesmu.

Jedan dio kućice bio je sačinjen i zagradjen od debelih dasaka, koje su crvi već raztočili.

Kraj ove stiene od raztočenih dasaka bilo je drveno ležište, u kojem se je rodilo mnogo ribarskih naraštaja, u kojem su spavale i umirale njihove ostarjele majke.

O drvenom svodu visjele su stare kućne gospodarske stvari, svežnji raznih trava, drvene žlice i stare udice, koje su tamo spavale od posljednjeg brodoloma, kad je posljednji Moan zaglavio. Sada su miševi glodali užeta tih udica.

Gaudin je krevet bio smješten u jednom uglu, te je sa svojim zastorima od bieloga muselina izgledao vrlo svjež i novovjek u toj celtičkoj kućarici.

Na zidu je visjela slika Silvestrova u mornarskom odielu. Njegova je baka objesila na okvir vojničko odlikovanje i pričvrstila ga malom kotvom.

Gaud mu je u Paimpolu kupila vienac iz crnog bisera, kakovim se viencima ovijaju u Bretanji slike pokojnika. To je dakle bio njegov mali spomenik, to bijaše sve, što je njega spominjalo u njegovu bretanjskom kraju . . .

Za ljetnih večeri niesu palile svieće iz štednje. Kad je bilo liepo, sjedjele su neko vrieme na kamenoj klupi pred kućom i gledale prolazeći sviet.

Poslije toga legla bi stara Ivonna u staro raztočeno drveno ležište, — a Gauda u svoj liepi krevet.

Zaspale su brzo, jer su mnogo radile, mnogo hodale.

Ona je doduše mislila na povratak Islandijaca, ali kao odvažnu, pametnu djevojku niesu te misli smućivale . . .

XIII.

Ali kad je jednoga dana čula u Paimpolu govoriti, da se je „Marija“ vratila, osjeti, kako je obuze neka grozničavost.

Cieli njezin dosadašnji mir ostavi je najednom. Brzo je svršila svoj posao i odputila se kući prije nego obično, i žureći se opazi iz daleka na cesti, da se on približuje.

Noge su joj stale klecati.

Već je bio vrlo blizu. Vidjela ga na dvadeset koraka, vidjela je njegov divni stas, kovrčaste kose i ribarsku kapu.

Tako ga je nenadano sastala, da se je zaista preplašila, da ne klecne i da on to ne opazi.

Ona bi sada od stida poginula . . .

Zatim je pomislila, da je slabo počešljana, da joj je lice umorno, jer je prebrzo radila.

Mnogo bi ona u taj čas žrtvovala, da se je mogla sakriti za kakav žbun ili pećinu.

U ostalom vidjelo se i na njem, da je htio uzmaći, jer je stao i htio da pronadje drugi put.

Ali je bilo prekasno i oni prodjoše jedno kraj drugoga na uzkoj cesti.

Da se je ne dotakne, stao je on uz pećinu sa strane, kao plašljiv konj, pa je pogleda divlje i naglo.

A ona je digla oči i proti volji ga pogledala zastrašenim i molećim pogledom.

I ti pogledi, nehotice izmienjeni strjelovitom brzinom, razširiše njezinu zjenicu, koja je sievnula i kresnula plavičasti plamen, dok joj je lice sasma porumenilo sve do ušiju.

On se je dotaknuo svoje kape i rekao:

— Dobar dan, gospodjice Gaud!

— Dobar dan, gospodine Jeane, — odvrati ona.

I to je bilo sve.

On je prošao.

Ona je nastavila svoj put podrhtavajući, ali osjećajući, što se je večma udaljivala, da je krv opet stala teći i snaga se vraćati . . .

Kod kuće je našla staricu Ivonnu, gdje sjedi u jednom kutu sobe i plače, držeći ruke na očima, jecajući kao malo diete: *hi, hi, hi!* Bila je sasma razčešljana, pa je njezin čuperak kose pao niz tjeme, a naličio je sivkastomu čuperku konoplje:

— Ah! dobra moja Gaudo, — vidjela sam sina Gaosova kraj Ploubazlaneca, kad sam se okrenula kupeći drva, — razgovarali smo o mome malome. Jutros su se povratili sa Islandije, a o podne je bio ovdje u pohodama, ali me nije našao, jer sam bila vani. Siromašni je mladić takodjer imao suzne oči ... Pratio me je sve do kuće, dobra moja Gaudo, i htio nositi onu moju pregršt drva...

Ona stajaše i slušaše, pa joj se srce okamenilo kad pomisli, da je prošao posjet Jeanov, o kojem je toliko mislila i htjela mu mnogo toga tom zgodom kazati. Možda više ne će doći ... sve je dakle svršeno ...

U taj čas pričinila joj se kućarica mnogo žalostnijom, siromaštvo težim, a svijet praznijim, — pa je oborila oči i glavu želeći, da umre na mjestu.

XIV.

Zima se je stala malo po malo primicati. Tamni dani prolazili jedan za drugim jednolično i tužno, ali Jean nije više došao, — i obje žene življahu osamljeno.

Kad je pritisnula zima, život im je postao mnogo teži i skuplji

Napokon je i starici Ivonni bilo težko udovoljiti.

Njezina je siromašna duša stala potamnjivati, pa je toga radi bila više puta ljuta i govorila vrlo zlobne stvari i psovke.

Dva tri puta u tjednu bijaše tako nesnosna i razdražljiva, kao što se djeca razdraže na kakovu god sitnicu.

Siromašna starica! ... ona je bila tako dobra, dok bijaše bistra, pa Gaud nije mogla prestati da ju štuje.

Bila je uviek dobra, pa da sada na kraju života postane zločestom, da napokon iznese na vidjelo svu onu zlobu, koja je za cieloga života spavala, da sada napokon siplje cielo čudo prostačkih rieči, — oh tužne li i mistične sudbine čovječje duše.

Sada je dapače stala i pjevati, što je bilo još nesnosnije slušati nego li psovke. Pjevala je, što bi joj slučajno palo na pamet, crkvene *oremuse* ili gadne kuplete, što ih je nekada slušala u luci.

Mašući glavom i udarajući takt nogom stala bi pjevati:

Mon mari vient de partir;
Pour la pêche d'Islande, mon mari vient de partir;
Il m'a laissée sans le sou,
Mais . . . trala, trala la lou . . .
J'en gagne!
J'en gagne!

(Moj je muž otišao na islandski ribolov, moj je muž otišao, ostavio me bez krajcare, ali sve jedno . . . trala, trala, trala la, ja si služim krajcare! Ja si služim krajcare! . . .)

Kad bi god zapjevala, na jednom bi prestala, a oči bi joj se tada razrogačile i izgubile izražaj života, — kao plamen, kad izdiše, pa prije nego što izdahne, opet jednom sievne.

Poslije toga oborila bi glavu i ostala slomljena, a donja čeljust bi joj spala kao mrtvacu.

Nije više ni na čistoću pazila, što je takodjer bila velika kušnja za Gaudu.

Jednoga se dana nije više mogla sjetiti svoga unuka.

— Silvestar? . . . Silvestar? . . . — kazivaše ona Gaudi, kao da traži, tko je to mogao biti. — Ah! do djavola, znaš li, da sam ih toliko imala, kad sam bila mlada, i sinova i kćeri, i kćeri i sinova, da sada, vjere mi, sama ne znam! . . .

I kazujući to, manu svojim navoranim rukama bezbrižno i gotovo veselo . . .

Sjutradan se dakako opet njega sjećala i pripoviedala sitnarije, što je on radio i govorio, pa je cieli dan plakala.

Oh! kako su tužne duge zimnje večeri, kad nemaš granja, da naložiš vatru! Raditi, kad ti je zima, raditi, da možeš živjeti, sitno šiti i svršiti prije sna posao, donesen svaku večer iz Paimpola . . . vrlo je težko.

Stara baka Ivonna sjedjaše mirno kraj kamina, pružila noge nad slabu žeravku, a ruke smotala pod pregaču. Ali prije nego što se umiri, valja s njome razgovarati.

— Ti mi ništa ne pripoviedaš, dobra moja kćerko, a za što mi što god ne pričaš? Za moje dobe znalo se liepo pričati i razgovarati. Meni se čini, da mi ne bismo bile tako žalostne, da ti što god razgovaraš.

Tad je Gauda stala pripoviedati razne novosti, što ih je čula u gradu, ili je kazivala imena onih, koje je srela na putu, pričala zgode, za koje je slabo marila, jer u ostalom sada je ona za sve na svietu slabo marila, pa bi prestala u polovici priče, čim je opazila, da je siromašna starica zadriemala.

Oko nje nije bilo ništa živo, ništa mlado, da ju sjeti na njezino djevojačtvo.

Njezina će ljepota nestati u samoći . . .

Morski je vjetar kroz pukotine prolazio i igrao se plamenom svjetiljke. On ju je sjećao na Jeana, ali često bolno.

Kad bi noću bura bjesnila i lamala, kad je sve na moru bilo uznemireno u silnoj noćnoj tamnini, onda bi s većim strahom na nj mislila.

Bila je sama, osamljena s tom staricom, pa se je bojala gledati u tamne uglove kuće, jer je mislila na pra-

djedove mornare, koji su ležali u onim drvenim krevetima i koji poginuše na pučini morskoj za vrieme ovakove bure, a njihove bi se duše mogle na jednom povratiti.

Osjećaše, da je ta stara žena ne može štititi od pohadjanja tih pokojnika, jer je i ona već gotovo bila u njihovu kolu . . .

Na jednom je prodjoše srsi od glave do pete, jer je čula, kako je blizu kamina zakreštao sitan glasić, koji kao da je izpod zemlje izlazio.

Veselim naglaskom, koji ju je silno neugodno dirnuo, pjevaše taj glas:

Pour la pêche d'Islande, mon mari vient de partir;
Il m'a laissée sans le sou,
Mais . . . trala . . .
J'en gagne!
J'en gagne!

I tada ona osjetí onaj osobiti strah, koji te obuzima u družtvu ludjaka . . .

Vani je kiša šušteći neprestance padala i lievala. Čulo se je dapače, kako kaplje po zidu.

Stari, mašinom pokriveni, krov imadjaše propuste, kroz koje je voda uviek jednoličnim šuštanjem prolazila i na nekim mjestima padala na pod njihova stana, koji je bio pećinast, a mjestimice i zemljom nabijen.

Osjećala se voda svuda naokolo, pa ih okružavala svojom mutnom i hladnom množinom, pa zbog toga su morali osjećati stanovnici razštrkanih kućarica Ploubazlaneca još veću osamljenost.

Nedjeljne su večeri za Gaudu bile najžalostnije, jer su one drugdje bile najveselije. Dapače i u onim zabitnim kućaricama na obali morskoj bilo je veselo u nedjelju na večer. Tamo amo na pećinama ležale su te kućarice dobro zaštićene od kiše, a iz njih se je vani čulo muklo pjevanje.

Unutra pak u sredini stajaše stol sa pićem i jelom, a kraj kamina su mornari sušili svoja vlažna odiela, dok su starci rakiju gucali.

Mladići udvarahu djevojkama.

Sve je bilo opojeno veseljem i zato svi pjevahu iz svega grla.

A tamo dolje, u blizini, bučilo je more, njihov grob... i ono je pjevalo svojim užasnim muklim glasom . . .

Čopor mladića, što su izlazili iz takovih krčama ili se vraćali iz Paimpola, prolazio bi kraj kuće Moanove. Bili su to mladići, što stanuju tamo na kraju Pors-Evena.

Prolažahu vrlo kasno, iza kako su bili u naručju djevojaka, pa su bezbrižno hodali, ne brineći se za kišu, jer su naučni na valove morske i na buru.

Gaud bi naćulila uši, da čuje njihove pjesme i njihove povike — nu brzo bi njihove glasove razpršilo i udavilo rikanje bure i šum morskih valova.

Ona je htjela da razpozna Jeanov glas, ali bi zadrhtala, kad bi ga zaista čula.

Nije od Jeana bilo liepo, što ih nije više pohodio, niti je bilo umjestno, da se ovako veseli odmah poslije smrti Silvestrove.

Sve joj se to nije svidjalo!

Ona zaista nije mogla da ga razumije, — pa kraj svega toga nije mogla, a da na nj ne misli, niti je mogla vjerovati, da on nema srca.

Nema sumnje, da on poslije svoga povratka žive odviše razkalašeno.

Ponajprije je kao obično išao mjeseca listopada u zaliv Gascogne, — a za Islandijce je to putovanje uviek vrlo veselo, jer onda imadu u kesi novaca, a nemaju nikakove brige. (Kapetani daju obično jedan dio dobitka u napried za zabavu, ier se čista dobit dieli istom u zimi.)

Kao svake godine, tako su i sada išli na jug po sol, pa je on u Saint-Martin-de-Réu obljubio neku crnooku djevojku, koja je i predjašnje godine bila njegova draga. Šetali su se zajedno pod večer u vinogradima, punim mirisa od zreloga groždja i raznoga cvieća, — zajedno su tamo pjevali i plesali u berbi, gdje se svi opijaju lakom ljubavlju, pijući lagano ugodno vince.

Poslije toga je „Marija“ odplovila sve do Bordeauxa, gdje je u jednoj pozlaćenoj kavani našao opet liepu pjevačicu, koja mu je dala sat, pa se je i od nje opet osam dana dao ljubiti i tetošiti.

Povrativši se u Bretanju mjeseca studenoga, bio je kod svojih prijatelja u svatovima kao djever, pa se je poslije ponoći često opio.

Svake je nedjelje nešto novo doživio sa raznim djevojkama, što su dobre drugarice pripoviedale pretjerujući Gaudi.

Tri četiri puta vidjela ga, gdje se iz daleka približuje cestom, što vodi u Ploubazlanec, nu opazila ga je za vremena, da mu se ukloni. A i on je u takovim prilikama udario stazom preko polja.

Kao da se oboje dogovoriše, — — — sada su bježali jedno pred drugim.

XV.

U Paimpolu žive debela jedna žena, koju zovu gospodjom Tressoleur. U jednoj ulici, koja vodi u luku, ima ta gospodja krčmu na glasu medju Islandijci, jer u nju dolaze brodovlastnici i kapetani, da se pogadjaju s mornarima, da medju njima izaberu najjače, pijući s njima „likovo“.

Nekada je ona bila liepa a i sada se dobro pazi s ribarima, nu sad ima brke, mužkarački stas i slan govor.

No premda žive suviše slobodno, ipak ona pod svojom bielom kapom naliči duvni, jer je iz Bretagne. U njenoj su glavi ubilježena imena svih mornara onoga kraja kao u kakovoj knjizi, — ona zna, koji su dobri a koji su zli, znade, što zasluže i što vriede.

Jednoga dana mjeseca siečnja pozove Gaudu, da joj načini odjeću.

Radila je kod nje u sobici upravo kraj dvorane, gdje mornari piju. . . .

U krčmu gospodje Tressoleur ulazi se na vrata, okružena debelim granitnim kamenom, a ova se nalaze po starom običaju izpod prvoga sprata njezine kuće. Kad se ta vrata otvore, dune vjetar s mora kroz njihov otvor, i gost bane u sobu, kao da ga je tko unutra bacio.

Soba je nizka i dugačka, okrečena bielim krečem i urešena zlatnim okvirima raznih slika, što prikazuju brodove, luke i brodolome.

U jednom uglu stoji majka Božja od ilovače na jednom stoliću, okružena umjetnim cviećem.

Stari su zidovi te sobe čuli često puta silno pjevanje mornara, vidjeli su mnoga divlja i silna njihova veselja — počevši od gusarskih vremena pa sve do današnjeg doba, gdje Paimpolci mirno ribare na moru Islandije.

Mnogi su ribari kroz tolike godine sa svojim kapetanima utanačili u pijanstvu pogodbu za onim hrastovim stolovima.

Šivajući haljinu slušala je Gauda razgovor, koji su razpreli iza vrata izsluženi mornari i gospodja Tressoleur.

Starci su razpravljali o nekoj novoj ladji, koju su gradili na gradilištu u luci. Rekoše, da ta „Léopoldina“ ne će biti gotova do budućega ribolova.

— Ali hoće, — odgovaraše krčmarica — za cielo će biti gotova. To vam ja kažem, jer su već jučer utanačene pogodbe s mornarima. Na „Léopoldini“ će od-

ploviti svi mornari stare „Marije“ pod kapetanom Guermeurom, jer će „Mariju“ prodati i polupati. Pet mladića utanačilo je pogodbu preda mnom, — kod onoga stola — i podpisaše ju mojim perom — ovako! — Liepi su to ljudi, velim vam: Laumec, Tugdual Caroff, Ivon Duff sin Keraezov, de Tréguier i — veliki Jean Gaos iz Pors-Evena, koji vriedi za trojicu!

„Léopoldina!“ ... Tek što je čula ime ladje, na kojoj će Jean odploviti, zapamti ga Gauda, kao da joj ga je tkogod čekićem zabio u glavu, da ga samo nikad ne zaboravi.

Kad se je na večer vratila u Ploubazlanec, da kod svieće dovrši svoj posao, uviek joj je pred očima lebdila rieč, koje ju je zvuk izpunjao nekom tugom.

Imena ljudi i ladja imadu nekakav oblik i, gotovo bi čovjek rekao, neki smisao. I to novo neobično ime „Léopoldina“ progonilo ju je nekom nenaravnom silom i postalo tugaljivom obsjenom.

Ona je izčekivala, da će Jean i opet odploviti na „Mariji“, koju je dobro poznavala i koju je Marija štitila mnogo godina u buri i nevremenu; zato je sada kod promjene, zato je ime „Léopoldina“ stvarala u njezinoj duši strah.

Nu najednom pomisli, da je on više ne gleda i da za nju ne mari, pa zato se nje ništa i ne tiče, što se s njime dogadja. Pa da, što se to nje tiče, da je on ovdje ili ondje, da plovi na ovoj ili na onoj ladji, da li je otišao ili se je povratio? . . .

Hoće li ona biti sretnija ili nesretnija, kad on ode na Islandiju, kad dodje toplo ljeto, kad budu kućarice puste, a žene osamljene i nemirne, — ili kad se ribari povrate? . . .

Sve je to za nju jednako, jednolično — — bez radosti i nade.

Medju njima dvoma nema nikakovih vezova, ništa, što bi ih sbližiti moglo, jer on je dapače i Silvestra zaboravio.

Zato treba da shvati i razumije, kako je za uviek nestao u ništavilu jedini san, jedina želja njezina života; ona mora da zaboravi Jeana, dapače mora da zaboravi i ime Islandije, koje je titralo u njezinoj duši poradi njega tako žalobnom ljubkošću, ona mora da protjera sve te misli i da priznade, kako je za nju sve svršeno . . . za uviek svršeno . . .

S dragošću je pogledala na onu siromašnu staru ženu, gdje spava, kojoj je jošte od potrebe, ali i ona će skoro umrieti.

A poslije toga, poslije njezine smrti, čemu da živi, za što da radi? . . .

Južni je vjetar stao duvati i kiša počela padati.

A i njoj su takodjer suze stale curiti, suze osamljena i napuštena sirotčeta, i potekoše niz ustnice sa gorkim ukusom, padajući na njezinu radnju, kao ljetna kiša, koju je vjetar dotjerao, pa s toga na jednom stane naglo i prolazno padati, jer su oblaci odviše puni.

Bila je sasma slomljena, nije mogla raditi, jer ju je uhvatila vrtoglavica, videći prazninu svoga života, pa je zato smotala odjeću gospodje Tressoleur, da ide spavati.

Liegajući u svoj liepi krevet poče podrhtavati na cielom tielu, jer je krevet postajao svaki dan vlažniji, kao i sve stvari u njihovoj kućarici.

Medjutim, kako je bila vrlo mlada, plakala je doduše još malo, ali se je napokon sgrijala i zaspala.

XVI.

Još je nekoliko tmurnih nedjelja prošlo, pa već nadodjoše prvi dani mjeseca veljače.

Vrieme bijaše dosta liepo i blago.

Jean se baš vraćao od brodovlastnika, gdje je primio svoj dio dobitka za prošlo ljeto oko 1500 franaka, koje će predati svojoj majci po obiteljskom običaju.

Godina bijaše dobra, pa se je s toga zadovoljno vraćao

Kraj Ploubazlaneca opazi gomilu, koja se je na cesti skupila. Jedna starica mahaše u sredini gomile svojom batinom, a oko nje se sakupili smijući se dječaci . . .

Baka Moanova! . . .

Tu je baku Silvestar obožavao, a sada je postala ruglo derišćadi na cesti! To ga je silno dirnulo.

Ploubazlanski derani zadaviše joj mačka, pa im se zato prieti batinom, jer se silno ljuti i očajava.

— Ah! da je on ovdje, moj dobri Silvestar, ne bi se vi za cielo usudili, vi lopovi!

Trčeći za njima, da ih tuče, sruši se, kapa joj padne, a odjeća se sasma zablati, pa su za njom vikali, da je pijana.

Jean je dobro znao, da to nije istina, jer je ona uviek pila samo čistu vodu.

— Zar vas nije stid? — dovikne on dječarcima ljutito i strogo.

U tren oka svi dječaci odletješe izpred velikoga Gaosa.

Gaud se upravo vraćala iz Paimpola, noseći posao za na večer, pa je iz daleka opazila gomilu i upoznala svoju baku. Uplašeno dotrča donle, da vidi, što se je dogodilo — i shvati sve, opazivši mrtvoga mačka.

Pogleda Jeana svojim iskrenim očima, a on svojih nije svrnuo na stranu. Sada niesu mislili, da bježe jedno pred drugim, samo se oboje zacrvenješe i gledahu se u čudu, što su tako blizu jedno drugome; ali gledali su se bez mržnje, gotovo umiljato, jer ih je ista misao i isto sažaljenje iznenada zbližilo.

Djeca su već odavno mrzila na toga siromašnog mačka, jer je bio crn, a izgledao kao vrag, ali je kraj svega toga bio vrlo dobar mačak, pa kad si ga s bliza gledao, vidio si njegove umiljate oči. Utukoše ga šljunkom, pa mu je izbijeno oko visjelo.

Siromašna je starica još uviek psovala i prietila se. Napokon se zaputi kući, držeći i noseći crnoga mačka za rep, kao da nosi kakova zeca.

— Ah! dobri moj Silvestar... dobri moj Silvestar, da si ti na svietu, ne bi se oni usudili to učiniti, za cielo ne bi!...

Suze joj navrieše na oči, cureći niz navorano lice, a ruke pune plavih žila silno su drhtale.

Gauda joj opet metnu kapu na glavu i stade ju tješiti umiljatim riečima.

Jean je pak bio razjaren, što su djeca tako zlobna. Srdio se, što su tako ražžalostila siromašnu staricu! I njemu su gotovo suze potekle. Ali ne zbog onoga mačka, to se samo po sebi razumije, jer mladići kao što je on, vole se doduše igrati sa životinjama, ali ih ne ljube. Njega je srce boljelo, gledajući staricu, kako nosi mačka, držeći ga za rep.

Pomisli na Silvestra, koji ju je toliko ljubio, i na žalost, koju bi on osjetio, da mu je tkogod mogao proreći, kako će ona u nevolji svršiti jadni svoj život.

Gauda se stala izvinjavati, kao da je ona morala paziti na njezinu vanjštinu.

— Mora da se je srušila, kad je tako blatna, — kazivaše ona tiho; odjeća joj doduše nije nova, to je istina, jer mi nismo bogate, gospodine Jeane, ali ja sam ju i jučer popravila, pa kad sam jutros otišla od kuće, bila je čista i uredna.

On ju pogleda, dirnut većma tom malom i jednostavnom izprikom, nego što bi ga dirnule vješte fraze

ili plač. Nastaviše žalostnu šetnju jedno uz drugo, približujući se Moanovoj kućarici.

On je dobro znao, da je ona ljepša nego ikoja djevojka, ali odkako postade siromašna i odkada je bila zavita u crno, pričini mu se još ljepšom. Postala je mnogo ozbiljnijom, a sive joj oči gledahu nekim plahim izrazom, ali se pričinjalo, da njima ipak dublje gleda sve u dno duše. I stas joj postao vitkiji. Jednom rieči, ona bijaše u cvietu svoje krasote.

Sada napokon izgleda kao pravo ribarsko djevojče, jer je nosila crnu odjeću bez ikakva uresa.

Kad si ju gledao, nisi mogao razaznati, za što ipak naliči gradskim gospodjicama. Nešto je bilo, te je naličila gospodjici, ali nisi znao što, pa joj zato niesi mogao da spočitneš to držanje. Možda je njezin steznik već od nekada podao ljepši i okrugliji oblik njenim grudima. Ali ne, ta je osobitost bila u njezinu mirnom glasu i pogledu.

XVII.

On ih je pratio upravo do kuće. Idjahu kao da idu na sprovod onomu mačku, što je izgledalo sada gotovo smiešno, jer su na vratima stajali ljudi i smijali se.

Stara Ivonna idjaše u sredini, noseći mačka. Gauda s desne strane zbunjena i rumena, a veliki Jean na lievo sasma zamišljen.

Gauda nije ništa govorila, bojeći se, da Jean ne uhvati priliku, da ode. Ona je htjela, da joj vječno ostane u pameti umiljati onaj pogled, koji je u njega zapazila, pa je zato htjela žmireći hodati, da ništa drugo ne vidi, htjela je tako dugo koracati uz njega, sanjareći u sebi, ne želeći nikada doći do njihove prazne i tužne kućarice, gdje će sve otići u ništavilo.

Kod vrata osjetiše neodlučne trenutke, kad no srce kao da prestaje kucati.

Stara baka unidje i ne obazrevši se, a zatim Gauda, oklievajući, i napokon udje i Jean . . .

On je sada prvi put u životu bio kod nje, možda bez ikakva cilja, jer što bi on i mogao namjeravati?

Prešavši preko praga dotaknu se najprije svoga šešira, a zatim mu pogled pade na sliku Silvestrovu, obavitu malim mrtvačkim viencem od crnoga bisera. Primaknu se k njegovu viencu, kao da se primiče grobu.

Gauda stajaše naslonivši se rukom o stol.

Sada je sve naokolo gledao, a ona je sliedila njegove poglede, kojima kao da je zagledavao njihovo siromaštvo. Premda je stan tih napuštenica bio čist i uredan, ipak je odavao veliko siromaštvo.

Možda će sada osjetiti nešto malko sažaljenja, kad razabere, u kakvo je siromaštvo pala.

Od negdašnjeg bogatstva samo je još preostao bieli krevet, liepi djevojački krevet, koji je nehotice Jean više puta pogledao . . .

Ništa nije govorio . . .

Zašto već ne odilazi?

Starica je bila u svojim jasnim časovima vrlo oštroumna, pa se je pričinjala, da ga i ne vidi.

Stajahu jedno pred drugim, muklo i uplašeno, gledajući se, kao da jedno drugo izpituje.

Nu časovi su uzmicali i svaki ih je trenutak mira sve više iznenadjivao.

Oni se sveudilj gledahu duboko u dušu, kao da će se nešto svečano i neizmjerno dogoditi.

. . . .

— Gaud, — upita on ozbiljno, — ako vi još uviek želite. . .

Što li će on kazati?

Stala je provirivati velika odluka, nenadana njegova odluka, koju je u jednom trenutku stvorio . . .

— Ako još uviek želite ... Ove je godine bio dobar ribolov, pa imam nešto malo novaca ...

Ako ona još uviek želi! Što li on hoće? Da li je dobro čula? Je li ona bila poražena neizmjernošću onoga, što je mislila, da razumije?

A stara Ivonna naćuli uši iz svoga zakutka, osjećajući, da se sreća primiče ...

— Mi bismo se mogli vjenčati, gospodjice Gaud, ako vi još uviek želite ...

.. On je izčekivao odgovor, ali ona nije odgovorila. Tko joj prieči, da ne kaže: „da“? ...

Začudio se, strah ga stao hvatati; — pa to ona opazi. Objema se rukama naslonila na stol, probliedila, a oči joj se zamagliše, te nije mogla ni rieči progovoriti ...

— No, Gaudo, zašto ne odgovoriš! — reče stara baka, dignuvši se i približivši se k njima. Vidite li, gospodine Jeane, to ju je silno iznenadilo, pa zato joj oprostite. Ona će vam malo kasnije odgovoriti ... Sjednite, gospodine Jeane, i popijte s nama čašu jabučnjače.

Ne, Gauda nije mogla ni rieči prozboriti, jer je bila u silnom i neočekivanom blaženstvu. Dakle je istina, da je on dobar i da je čovjek od srca, da je onakav, kakvoga si je ona pomišljala u duši kraj sve njegove oštrine, kraj njegova divljačkog prezira i kraj svega drugoga.

On ju je dugo prezirao, a sada je došao po nju — sada, gdje je siromašna. To je valjada tako i htio i namislio, što će već kasnije saznati. Sada više nije mislila, da to izpituje, niti da mu spočitne svoje dvogodišnje muke i boli.

U ostalom sada je sve to zaboravljeno, sve je to vrlo daleko odmaglilo u ovom radostnom trenutku njezina života! ...

Šutjela je doduše, ali mu je svoju ljubav i zahvalnost kazala svojim očima, punim suza, koje ga gledahu silnim štovanjem, dok su suze tekle niz njezine obraze ...

— Neka vas Bog blagoslovi, djeco moja, — reče starica Moan. — A ja mu takodjer zahvaljujem, jer mi je milo, što sam tako ostarila, da to vidim prije, nego što umrem.

Oni su bili jedno uz drugo, držeći se za ruke, a niesu mogli naći rieči, da razgovaraju, jer niesu mogli naći izraza, kojim bi mogli opisati svoja čuvstva, jer im se ništa nije činilo dosta velikim i snažnim, da prekine tu šutnju.

— Djeco, bar se zagrlite ... Ali šta je to, da ništa ne govorite! ... Ah! Bože moj, kakovu ja djecu imam pred sobom! ... Ali Gaudo, kaži mu štogod, kćerko moja ... Čini mi se, da su se u moje doba vjerenici grlili.

Jean skine svoj šešir, kao da ga je na jednom obuzelo neko dosada nepoznato štovanje, prije nego se nagne da poljubi Gaudu, — pa mu se pričini, da je sada prvi put u svom životu poljubio djevojku svom snagom svoje duše.

I ona je njega poljubila, primaknuvši svoje svježe ustnice, — koje niesu bile naučne ljubiti, — na lice, otvrdnulo od morskih vjetrova.

U pukotinama stiene pjevao je stričak njihovu sreću. Siromašna mala slika Silvestrova kao da im se smiešila iz sredine crnoga vienca.

Rekao bi: sve je u tren oka oživjelo u zamrzloj kućarici

Šutnja je bila puna neizmjerne glazbe, a i isto bliedo zimsko sumračje, koje kroz prozor prodiraše, kao da je bilo veselo i živahno ...

— Vi ćete dakle to učiniti poslije povratka sa Islandije, draga moja djeco?

Gaud obori oči nice. Islandija, Leopoldina, — to je istina, a ona je već zaboravila te strahote. — Poslije povratka sa Islandije! ... kako će to dugo trajati, cielo će još ljeto živjeti u strašljivom izčekivanju.

A Jean udarajući nogom o zemlju slabim brzim udarcima, — jer njemu nije bilo do čekanja, — stao je za se brzo brojiti, da vidi, ne bi li žurno hiteći imao još kada da se oženi prije odlazka; toliko dana treba, da sabere potrebna pisma, toliko dana da budu u crkvi ozvani; da, sve to ne će trajati nego do 20 ili 25 ovoga mjeseca, pa bi još imali cielu jednu veliku nedjelju dana, da proživu poslije svatbe.

— Idem najprije da kažem i saobćim sve našemu ocu, — reče on s tolikom žurbom, kao da su već i časovi njihova života bili sada odmjereni i dragocjeni . . .

ČETVRTI DIO.

I.

Ljubavnici vazda vrlo rado zajedno sjede na klupama, pred vratima, kad se stane mračak hvatati.

Jean i Gauda isto su tako radili.

Svako su veče pred vratima kućarice Moanove na staroj granitnoj klupi udvarali jedno drugome.

Drugi imadu za svoje ljubakanje proljeće, sjenata stabla, tople večeri i cvieće. Oni niesu imali ništa, nego veljačko sumračje onoga vrletnog morskog kraja. Ni jedna jedita zelena grančica nije se nadvila nad njihovim glavama, a nije se ni vidjela nigdje naokolo; ništa niesu vidjeli osim neizmjerno nebo, na kojem je lagano lutala morska magluština. A cvieće im bijaše sivkasta morska trava, koju su ribari, na povratku sa žala, dovukli na stazu sa svojim mrežama.

U onim krajevima zima baš nije žestoka, jer morske struje donose toplinu; ali kraj svega toga spuštala se sa sumračjem ledena vlaga i sasma sićušna rosa, koja im je sjedala na ramena.

Nu oni su ipak ondje sjedjeli i osjećali veliku ugodnost. A klupa, na kojoj su sjedjeli i koja ondje stajaše već više viekova, nije se ni najmanje čudila njihovoj ljubavi, jer je već vidjela drugačije ljubavi; dobro je ona čula iste

one ljubke rieči, koje od naraštaja do naraštaja teku iz usta mladenaca, pa se je već navikla gledati ljubavnike, kako poslije dolaze onamo, da sjede na starom mjestancu, ali ljubavnike već preobražene u klimave starce i drhtave starice, koji niesu dolazili, da sjede u sumračju, već po danu, da srču svježi zrak i da se ogriju posljednji put na suncu . . .

Ovda-onda pružila bi baka Ivonna glavu kroz vrata, da ih vidi. Nije ona gledala možda zato, jer bi bila nemirna, što tamo zajedno rade, već samo od dragosti i veselja, da ih vidi i da im kaže, neka unidju u kuću. Kazivala bi im:

— Bit će vam hladno, dobra moja djeco, pa se možete dočepati kakove bolesti. *Ma Doué, ma Doué* (Bože moj, Bože moj), ta zašto ostajete vani tako kasno? Pitam vas ja, je li to pametno?

Hladno! . . . Ta zar je njima moglo biti hladno? Zar su oni mogli znati bilo za što, do li za sreću, da su jedno uz drugo?

Ljudi, koji su na večer putem prolazili, čuše sitni žubor dvaju glasova, koji bijaše izprekidan šumom, što no ga je tvorilo more tamo dolje, na podnožju strmoga žala. Bila je to vrlo blagozvučna glazba, jer se je svježi Gaudin glas izmjenjivao s glasom Jeanovim, koji imaše krupan, ali ljubak i nježan zvuk. I njihove se sjene mogoše razpoznati, jer se izticahu na granitnom zidu, na koji se naslanjahu; vidjelo se bjelilo Gaudine kapice i njezin vitki stas u crnoj odjeći, a uz nju široke ramenice njezina prijatelja.

Nad njima se dizalo grbavo tjeme njihova slamnatog krova, a iza svega toga sumračna neizmjernost, neizvjestna praznina vodâ i nebesâ . . .

Napokon ipak unidjoše u kuću i sjedoše kraj ognjišta, a stara Ivonna opet bi uskoro zaspala, oborivši glavu, pa ne bi mnogo smetala to dvoje mladih ljubavnika.

Opet bi se stali razgovarati tiho, tihano, jer su morali da nadoknade dvie godine šutnje; a morali su se i žuriti, da udvaraju jedno drugome, jer je to udvaranje i onako imalo biti kratkotrajno.

Bilo je dogovoreno, da će stanovati kod bake Ivonne, koja im oporukom ostavlja svoju slamom pokrivenu kućaricu. Za sada niesu ništa popravljali, jer nije bilo kada, pa su odgodili svoje osnove do poslije povratka sa Islandije, kako bi nešto malko uljepšali to siromašno i pusto gniezdo.

II.

Jedne večeri stade joj pričati o mnogim malenkostima, što ih je ona učinila ili koje se njemu dogodiše poslije njihova prvog sastanka; reče joj dapače, kakove je odjeće nosila i koje je svečanosti polazila.

Ona ga slušaše s neizmjernim zadivljenjem. Kako on sve to znade? Tko bi mogao i pomisliti, da je na sve to pazio i sve upamtio? . . .

On se je smiešio, držao se tajinstveno i pričao još neke druge sitnice, koje je gotovo i ona zaboravila.

Sada ga više nije htjela prekidati, već puštaše, neka priča, a ona slušaše s nekim nenadanim uzhitom, koji ju strelimke obuze. Sada je stala razumievati i odgonetati zagonetku: — mora da ju je i on ljubio kroz cielo to vrieme! . . . da je uviek na nju mislio . . . A istom joj sada naivnim načinom to priznaje! . . .

Što bi to moglo biti, Bože moj, zašto ju je tako odbijao od sebe i puštao, da toliko trpi?

Uviek joj je lebdila pred očima ta tajna, koju joj je obećao priobćiti, ali se vazda ugibao, da je izkaže, jer

mu se na licu pojavila smetnja, a na ustnama nerazumljiv posmjeh . . .

III.

Podjoše u Paimpol nekoga liepog dana s bakom Ivonnom, da kupe odjeću za vjenčanje.

Medju liepim djevojačkim odjećama, što joj od prije ostadoše, bilo je i takovih, koje se vrlo dobro mogoše i prenačiniti za tu priliku, pa ne bi bilo potrebno kupovati. Ali je Jean htio, da joj dade taj dar, a i ona se nije baš jako nećkala; da ima odjeću, koju joj je on dao i platio novcem iz svoga rada i ribolova, to joj se pričinjaše, kao da je već nešto malo njegovom ženom.

Izabraše crnu odjeću, jer Gauda nije još skinula žalobnog odiela iza smrti svoga oca. Ali Jeanu nije bila dosta liepa nijedna od tkanina, što ih pred njima razaviše. Bio je pun ponosa u razgovoru s trgovcima. Toga se je dana bavio svim i svačim, dapače se brinuo i za oblik, koji će imati ta odjeća, a nekada ne bi ni za što unišao u dućan paimpolski. Htio je da odjeća bude urešena velikim baršunastim vrpcama, samo da bude ljepša.

IV.

Kad su jedne večeri sjedjeli na svojoj kamenitoj klupi, u samoći one pećine, koju je već tama obavila, slučajno im oči zapeše o jedan busen trnja — jedini u blizini — što no se je vijugao po pećini povrh ceste.

U sumračju im se pričini, da vide na tom busenu sitno bielo inje:

— Čini se, da cvjeta, — reče Jean.

I oni se primakoše, da se uvjere.

Bio je pun cvieća. Pošto niesu dobro vidjeli, opipaše ga, da svojim prstima osjete to sitno cvieće, što no bijaše sasma vlažno od guste magle. Tada osjetiše prvi

utisak proljeća. — U isti čas opaze, da su dani dulji, da je zrak nešto topliji, a noć svjetlija.

Kako li se taj busen trnja požurio! Nigdje u cieloj okolici, ni kraj koje ceste ne bi mogao naći takav trn. Nema sumnje, da se je ovdje razcvao samo poradi njih, da im uzveliča slavu ljubavi . . .

— Ej! onda ćemo ga ubrati! — reče Jean.

I svojim snažnim rukama sastavi kitu cvieća; svojim velikim ribarskim nožem, što ga je nosio za pojasom, brižljivo očisti trnje, a zatim ga zatakne Gaudi na grudi.

— Eto, kao u kakove udavače, — reče on udaljivši se malko, da kraj svega sumračja vidi, da li joj liepo pristaje.

A tamo je dolje pod njima mirno more lomilo svoje sitne valove na šljunku plitke obale sa slabim jednoličnim šuštanjem poput snenoga disanja; pričinjaše se sasma prostodušno ili dapače prijazno prama tomu udvaranju, što se je zbivalo tamo upravo blizu njega . . .

Dani kao da su im bili dugački u izčekivanju tih predvečerja, a zatim, kad su se razstajali baš u deset sati, osjetili bi, kao da im životne snage ponestaje, kao da je sada sve svršeno . . .

Morali su se žuriti i hititi, da saberu potrebite izprave i da sve drugo urede, jer inače ne će biti spremni, pa će im odletjeti sreća sve do pod jesen, do nestalne budućnosti . . .

Njihovo udvaranje u sumračju na tom tužnom mjestu, uz neprestani šum morski i uz grozničavu pomisao, da vrieme hiti i izmiče, — sve je to obavijalo nekako osobito i gotovo žalobito njihovu ljubav. Bijahu to ljubavnici drugačiji od drugih ljubavnika, mnogo nemirniji u svojoj ljubavi.

Još joj on nije kazao, što je imao protiv nje kroz one dvie godine, pa kad bi na večer otišao kući, stala je

Gaudu mučiti ta tajna. Pa ipak ju on silno ljubljaše, to je ona pouzdano znala.

Istina je, da ju je on cielo to vrieme ljubio, ali ne kao sada; ta bi joj pomisao napunila dušu i srce kao more, što no se diže . . . raste . . . dok sve izpuni i oblije.

On nije nikada znao, šta to znači ljubiti. Kad i kad pružio bi se na klupi i spustio glavu Gaudi u krilo, da ga miluje poput djeteta, a zatim bi se naglo iz uljudnosti osovio.

Volio bi on leći na zemlju kraj njezinih nogu, da bude tamo i da se svojim usnama dotiče ruba njezine odjeće. Osim onoga bratinskog poljubca, koji bi joj dao kod dolazka i na odlazku, nije se usudjivao da ju poljubi.

On je obožavao nešta nevidljivo u njoj, njenu dušu, koju je opažao u čistom i mirnom zvuku njezina glasa, u izražaju njezina posmjeha, u liepom jasnom pogledu...

Pa kad je pomislio, da je ona u isto vrieme žena od puti, ljepša i dražestnija od ikoje druge žene, da će biti naskoro njegova isto tako kao i njegove negdašnje ljubavce, a da ipak ne će prestati *biti ono, što je* sada... kod te pomisli prošli bi ga srsi i potresli u njemu i najsitniju žilicu; nije u napried mogao da shvati, kakav će to biti neizmjerni užitak.

Ali njegove se misli niesu iz štovanja dugo time bavile, pa je samoga sebe pitao, da li će se usuditi to svetogrdje i počiniti . . .

V.

Nekoga kišljivog dneva sjedjahu jedno uz drugo kraj ognjišta, a baka Ivonna spavaše kraj njih. Vatra je plamsala, a njihove povećane sjene titrahu na tamnom svodu.

Govorili su tiho, tihano, kao što čine svi ljubavnici. Nu te su večeri više puta u razgovoru podulje kao u smetnji

zapeli. Osobito on nije gotovo ništa govorio, već je oborio glavu, smiešio se i težio, da se otme Gaudinim pogledima.

Bijaše to cielu večer s toga, što je ona navalila, da ga izpituje o onoj tajni, koje joj nikako nije mogao da kaže. Sada je vidio, da ga je uhvatila. Ona bijaše odviše lukava i odlučna, pa je htjela svakako da sazna. Nikako nije znao, da se izvuče iz toga škripca.

Možda su me ogovarali? — pitaše ona.

Htio je da potvrdi. Što se tiče ogovaranja, oh! ... mnogo se bome ogovara u Paimpolu, a i u Ploubazlanecu ...

Ona upita, što su kazali, a on se zbuni i nije znao, što da kaže.

Sad je vidjela, da to mora biti nešto drugo.

— Možda je bio razlog moje odielo, Jeane?

Što se tiče odiela ... nema sumnje, da je i ono nešto pomoglo: neko se je vrieme ona suviše liepo odievala, da postane ženom jednostavnog ribara. Ali je napokon bio prisiljen priznati, da to nije sve.

— Možda zbog toga, jer smo u ono vrieme bili bogati? Vi se bojaste, da ne budete odbijeni?

— Oh! ne, nije to, — odgovorio je takim naivnim pouzdanjem u samoga sebe, da je Gauda osjetila veliku veselost.

Zatim na novo umukoše i začuše vani jadikujući zvuk morskih valova.

Promatrajući ga pozorno, stala se u njoj radjati neka misao, pa se je i izraz njezina lica postepeno mienjao.

— Sve to nije bio razlog, Jeane, — dakle što bi moglo biti? — reče ona, pogledavši mu na jednom ravno u oči, izpitujući mu pogled neodoljivim posmjehom, kao da je odgonetnula zagonetku.

On okrenu glavu na drugu stranu i nasmije se glasno.

Dakle je to. Ona je odkrila. Razlog joj nije mogao kazati, jer ga nije nikad ni bilo. Jest, on se je samo tvrdoglavo usiljavao (kao što je Silvestar nekada kazivao) — i to je sve. Pa napokon su ga i suviše mučili s tom Gaudom! Svi su se dali na taj posao, njegovi rodjaci, Silvestar, islandski drugovi, dapače i sama Gauda. Tada je stao odgovarati: ne i opet ne, ali je ipak u dnu duše mislio, da će se jednoga dana, kad ne bude nitko više ni mislio, sve to svršiti sa „da".

I poradi te djetinjarije Jeanove Gauda je ginula i venula, ostavljena pune dvie godine, i željela da umre...

Poslije prvoga dojma Jean se je najprije nasmijao, jer je bio smeten, što je odgonetnula tajnu, zatim je gledao Gaudu dobrim ozbiljnim očima, da vidi, što će ona na to; hoće li mu bar oprostiti? Sada ga je savjest pekla, što ju je toliko mučio. Hoće li mu oprostiti? . . .

— To je moja narav, Gaudo, — reče on. — Taki sam i s rodjacima. Često se puta usilim, pa se srdim na njih punih osam dana, a da ni s kim ni rieči ne progovorim. A ja ih ipak ljubim, vi to dobro znate, pa napokon ih slušam u svemu, što oni hoće, kao da sam diete od deset godina . . . Nemojte misliti, da ja nisam želio, da vas oženim, o ne! To ne bi moglo više dugo trajati ni u kojem slučaju, Gaudo, možete mi vjerovati.

Ah! da li će mu oprostiti! Osjeti, kako joj suze naviru na oči. Sada je napokon posljednja negdašnja bol odprhnula s tim Jeanovim priznanjem.

U ostalom, bez tih predjašnih boli, ovaj joj čas ne bi bio tako ugodan i ljubak. Sada, gdje sve zna, sada kao da ga više ljubi, jer je poznavala dobu kušnje.

Sad je bilo sve razjašnjeno medju njima dvoma, doduše nenadano i čudno, ali ipak podpuno razjašnjeno; sad više nije nikakva koprena dielila njihovih duša.

Privukao ju k sebi u svoje naručje . . . glave im se primakoše i oni sada dugo ostadoše tako blizu, da su im se obrazi doticali, a niesu osjećali potrebe, da štogod razjasne i da u obće štogod kažu jedno drugome.

U taj je čas njihov zagrljaj bio tako čist, pa premda se je baka Ivonna probudila, oni ostadoše pred njom, kako bijahu, a da se niesu ni najmanje zbunili.

. . . .

VI.

Bilo je to šest dana prije odlazka na Islandiju.

Njihova se svatbena povorka vraćala iz crkve sela Ploubazlaneca, progonjena biesnim vjetrom izpod tamnog oblačnog neba.

Ovjesivši se jedno drugome o ruku, bijahu oboje liepi, stupajući poput kralja i kraljice na čelu svoje dugačke pratnje. Činilo im se, da sanjaju. Bili su mirni, sabrani, ozbiljni, i činilo se, kao da ništa ne vide, da i ne žive, već da lebde u visinama.

Činilo se, da ih dapače i vjetar čuva, jer iza njih bijaše povorka u veselom neredu od velikog vjetra, koji joj nije dao da mirno stupa. U povorci bijaše mnogo mladih, u kojima je buktila životna snaga, a i starih, već prosiedih parova, koji su se takodjer smijali, sjećajući se svoje svatbe, prvih godina zajedničkog života.

I baka je Ivonna bila medju njima u povorci; vjetar je doduše duvao po njoj, nu zato bijaše ipak sretna, ovjesivši se o ruku staroga nekog Jeanova strica, koji joj je po starački udvarao; na glavi je imala liepu novu kapu, koju joj kupiše za tu zgodu, a oko vrata mali ovratnik, po treći put bojadisan — sada crnom bojom, poradi Silvestra.

A vjetar je drmao svima pozvanicima bez razlike; suknje se dizahu i izvraćahu, a šeširi i kape lećahu po zraku.

Na vratima crkve kupiše vjerenici, po starom običaju, kitice umjetnog cvieća, da nakite svoju svečanu odoru. Jean je svoje cvieće zatakao, i ne pazeći kako, upravo nasred svojih širokih prsa, nu njemu je sve dobro pristajalo. Ali Gauda je poput negdašnje gospodjice Gaude prikopčala to siromašno i prosto cvieće po gradski baš na rame svoga kaputića.

Guslač je vodio cielu tu povorku, progonjenu vjetrom, a njegova svirka dolazila je do ušiju izprekidano, pa je u buci vjetra čudno zvučila, kao piskut morskoga galeba.

Cieli je Ploubazlanec izišao, da ih vidi. Ta je svatba u neku ruku zanimala sve, pa zato dodjoše daleko iz okolice, da ih vide; na razkršću je putova bilo svagdje na okupu svieta, koji ih čekaše. Gotovo svi „Islandijci“ iz Paimpola, prijatelji Jeanovi, nadjoše se ondje. Na prolazu pozdravljahu mladence; Gauda im odvraćaše, lagano se naklanjajući, kao gospodjica ozbiljno i ljubko. Cielim su se putem divili njojzi.

Sve se kućarice u okolici, najudaljenije, najcrnje, dapače i one u šumama, izprazniše od svojih prosjaka, sakatih, ludjaka i tupaka. Svi se smjestiše na razkršća sa raznim glazbalima i pružahu svoje ruke, zdjelice i šešire, da dobiju milostinju, koju im Jean dobacivaše ponosito, a Gauda sa svojim kraljevskim posmjehom. Medju tim prosjacima bilo je već vrlo starih, sa siedom kosom i ćelavom glavom; kako su se uviek povlačili u jarcima i jamama kraj ceste, lice im bijaše iste boje, kakove je i zemlja, iz koje kao da su se malo prije podigli i u koju će se naskoro povratiti; njihove su te mutne oči uznemirivale, kao i tajinstvenost njihova brodolomnog i nepotrebnog života.

Gledali su, gdje prolazi kraj njih ta slava divnog i punog života, a niesu je pravo ni razumjeli . . .

Svatovi nastaviše svoj put i iza seoca Pors-Evena i kuće Gaosove, jer su htjeli da po starodavnom običaju

svih mladoženja iz okolice Ploubazlaneca posjete crkvicu sv. Trojstva, koja je upravo na kraju bretonjskoga svieta.

Na podnožju zadnje pećine leži upravo na kamenu blizu vodâ, pa ti se zato čini, kao da je već u pandžama mora. Da do nje dodješ, moraš silaziti strmom stazom, koja se vijuga medju granitnim vrletima. Tako se je sada svatbena povorka rasijala po strmini toga osamljenog rta, posred kamenih stiena, a vesele ili ljubavne udvaračke rieči gubile se sasvim u buci vjetrova i morskih talasa.

Bilo je gotovo nemoguće približiti se crkvici, jer prilaz po tom nevremenu nije bio baš siguran; more je bacalo na obalu svoje velike valove, koji su se ondje razpršivali i sve poplavili.

Jean, koji se je s Gaudom, privijenom k njemu, najdalje uputio, prvi je stao pred valom, što ga je burni vjetar u kapljicama na nj sasuo. A iza njih se njihova povorka sustavila postepeno, jedno iza drugoga, u visinama kao u amfiteatru. Činilo ti se, kao da je Jean došao pokazati moru svoju ženu, nu ono kao da se je srdilo na novu tu mladu.

Okrenuvši se, opazi guslača, gdje sjedi na pećini i hoće da nastavi svoj plesni napjev, koji mu je vjetar prekinuo.

— Mani nas sa svojom glazbom, prijatelju moj, — dovikne mu on, — kad nam more gudi drugu glazbu, koja bolje zuji nego li tvoja . . .

U isto vrieme zače lievati kiša kao iz kabla, koja se je već od jutra spremala. Sad nastade silan nered, vika i smieh, jer se svi stadoše na povratku penjati na visoku pećinu, da se zaklone kod Gaosovih . . .

VII.

Svadbena je gostba bila kod Jeanovih roditelja, jer je stan Gaudin bio vrlo siromašan.

Gore, u velikoj novoj sobi, bio je prostrt stol za dvadeset i pet gosti, koji se prikupiše oko mladenaca. Bilé su to sestre i braća, bratić Gaos krmilar, zatim Guermeur, Keraez, Ivon Duff, svi mornari negdašnje „Marije", koji su sada bili na „Léopoldini", pa onda četiri vrlo liepe djeveruše, s perčinima, izpletenim i smještenim u okrugu na tjemenu, kao što su nosile nekada vizantske carice, i s bielim kapama po novoj mladenačkoj modi, napokon četiri djevera, četiri Islandijca, snažna mladića s liepim ponosnim očima.

I dolje se u prizemlju takodjer gostilo; ciela ostala povorka nagomilala se tamo u neredu.

Nadničarke su iz Paimpola izgubile glavu pred velikim ognjištem, punim puncatim kojekakvih lonaca.

Jeanovi su roditelji za svoga sina željeli bogatiju ženu, to je pouzdano, ali Gauda je sada bila na glasu kao pametna i odvažna djevojka, pa napokon, ako je i izgubila svoj imutak, bila je ipak najljepša u okolici, a to je godilo starima, da vide tako liep par mladenaca.

Stari je otac bio već poslije čorbe veseo, pa reče o toj ženitbi:

— I tako će opet biti novih Gaosa, premda ih nije manjkalo u Ploubazlanecu.

I brojeći na prste, kazivaše jednomu stričeviću, koliko ima udavača od toga imena: njegov otac, koji bijaše najmladji od devetero braće, imao je dvanaestero djece; sva su se poženila i poudavala u rodu, pa je iz toga proizišlo množtvo Gaosa, i ne obazirući se na sve one, koji poginuše na Islandiji!...

— A i ja, — reče starac, — i ja sam oženio Gaosovu, svoju rodjakinju, pa i nas dvoje izrodismo još četrnaest Gaosića.

Kod pomisli na taj silni narod vrlo se razveselio i stao klimati svojom siedom glavom.

— Imena mi moga! bilo je muke i brige odgajati tih, četrnaest malih Gaosića, ali sad su već izplivali, jer ih je onih 10.000 franaka, što ih dobiše iz prodaje nasjele, a nadjene ladje, zaista baš liepo oporavilo.

I susjed Guermeur bijaše vrlo veseo, pa pričaše o svojim doživljajima u *službi*, svakakve priče iz Kitaja, Antilla i Brazilije, da su se kriesile oči mladićima, koji će takodjer tamo poći

Najljepšu je uspomenu doživio na brodu „Ifigeniji". Neke su tamne večeri punili spremnice vina, pa je pukla kožnata ciev, kroz koju je vino teklo u utrobu ladje. Tada umjesto da jave zapovjedniku, što se je dogodilo, stadoše piti, silno piti; ta je slava trajala puna dva sata; napokon je toliko vina izcurilo, da je ciela baterija plivala, a svi se momci valjali od vina!

Stari mornari, koji sjedjahu za stolom, smijali su se svojim dobroćudnim smiehom.

— Viče se na *službu*, — govorahu oni, pa ipak se još jedino tamo može što takove doživjeti!

Vani se vrieme nije htjelo da popravi, šta više vjetar i dažd bjesnili su još većma u tamnoj noći.

Ma da su i bile poprimljene sve mjere sigurnosti, ipak se neki uznemirivahu za svoje brodove i barke u luci, pa stadoše govoriti i dogovarati se, ne bi li pošli, da malo pogledaju, što je i kako je.

Medjutim je drugačija buka, mnogo veselija za svačije uho, dolazila od ozdo, gdje se mladji svatovski gosti zabavljahu; čuli su se veseli povici i buran smieh malih bratića i sestrića, koje je jabučnjača već silno razveselila.

Na stol bješe doneseno kuhano meso, pečeno meso, perad, više vrsti riba i svakojakih kolača.

Razgovarahu o ribolovu i kontrabandu, razpravljahu o svim mogućim načinima, kako treba nasamariti gospodu

od carinare, koja su, kako je poznato, najveći neprijatelji pomoraca.

Gore, kod počastnog stola, stadoše dapače pripoviedati o smiešnim pustolovinama.

Taj se je razgovor vodio u bretonjskom jeziku medju onima, koji su se u svoje vrieme po svietu klatarili.

— U Hong-Kongu, u onim *kućicama*, znaš li, u kućicama, koje se dižu ondje u uzkim uličicama . . .

— Ah! da, — odvrati s drugog kraja stola drugi, koji je tamo bio, — da, na desno, kad se uzpneš gore?

— Tako je . . . kod kinezkih gospodja . . . e! . . . Tamo smo mnogo toga doživjeli nas trojica . . . Gadne ženetine, *ma Doué*, vrlo gadne! . . . .

— Da su gadne, to ti vjerujem, — reče veliki Jean, koji se je takodjer zaboravio i upoznao te Kinezkinje poslije dugoga puta na moru.

— Poslije, kad je trebalo platiti, nastade pitanje, tko ima piastera? . . . Traži . . . traži po svim džepovima, — ali ni ja, ni ti, ni on, — nitko ni pare! — Stadosmo se izvinjavati i obećavati, da ćemo se povratiti. (Ovdje je nakrivio snažno svoje mornarsko lice i stao tepati kao iznenadjena Kinezkinja.) Ali stara se nije pouzdavala u naš povratak, pa je stala grditi, vikati i tući nas svojim žućkastim papcima. (Sad je stao oponašati slične glasove i prenavljati se kao stara u srčbi, izkrećući očima, koje je nakrivio prstima.) Na jednom eto dva Kineza, dva . . . gospodara te kućice, ti me razumiješ . . . Oni zatvoriše rešetke ključima, a mi ostadosmo unutra! Kako je i pravo, mi ih pograbismo za perčine, da malko plešu udarajući glavom o zid. — Ali grom i pakao! doplaziše i drugi iz jama, najmanje njih dvanaest, koji stadoše zavijati rukave, da se na nas obore, — ali ipak s nekom bojazni. — Ja sam baš imao pri sebi svežanj štapova od šećerovine,

a to su bome čvrsti štapovi, koji se ne kidaju, dok su još svježi. Možeš pomisliti, da su nam ti štapovi dobro došli, da izmlatimo one majmune . . .

Nu vani je vjetar suviše jako duvao; u taj se čas prozori stali tresti od strašne bure, a pripovjedač, svršivši naglo svoje pričanje, dignu se, da vidi, što se dogadja s njegovom barkom.

Drugi stade pripoviedati:

— Kad sam bio drugi krmilar na *Zénobiji* u Adenu, opazih jednoga dana, kako se penju na palubu trgovci, što prodaju nojevo perje. (Oponašajući njihov glas:) „Dobar dan, krmilaru, mi ne kradljivci . . . mi dobri trgovci“. Ja ih stanem tjerati, pa su bježali kao zecovi: „Ako si dobar trgovac, a ono donesi najprije liepa perja meni na dar, pa ćemo onda vidjeti, smiješ li gore s tvojom robom“. Tako bih bio stekao liepih novaca, da niesam bio lud! (Bolno.) Ali ti znaš, u ono sam vrieme bio još vrlo mlad . . . a u Toulonu je neka moja poznanka radila kod kitničarke . . .

Eto na jednom maloga brata Jeanova, budućega Islandijca, liepa crvena lica i živahnih očiju; napio se mali odviše jabučnjače, pa mu pozlilo. Trebalo ga brzo iznieti, maloga Laumeca, a to je prekinulo pričanje o varci one kitničarke, kako mu je izmamila nojevo perje.

Vjetar je u kaminu duvao i jecao kao guja u prociepu; kadkada je potresao cielom kućom s tolikom snagom, da te je strah hvatao.

— Čovjek bi gotovo rekao, da se vjetar srdi, što se mi ovdje zabavljamo, — reče bratić, mornarski provodić.

— Nije to, već more kao da nije zadovoljno, — odvrati Jean smiešeći se Gaudi, — jer sam obećao, da ću se njime vjenčati.

Medjutim je neko neobično čuvstvo stalo obuzimati oboje mladenaca; stali su potiho govoriti, držeći se za ruke, osamljeni posred veselja ostalih.

Jean je znao, kako vino djeluje na sjetila, pa zato te večeri nije ništa pio.

Kadkada se zacrvenio veliki taj mladić, kad je koji od njegovih islandskih drugova izustio kakovu mornarsku šalu o budućoj sreći.

Časovito bi ga obuzela neka nujna tuga, jer je na jednom pomislio na Silvestra ... U ostalom je bilo dogovoreno, da se ne će plesati poradi oca Gaudina i poradi Silvestra.

Bili su već kod posljednjeg jela i oblizaka. Naskoro su imale odpočeti pjesme. Ali prije toga trebalo je moliti molitve za pokojne u obitelji; kod svadba se nikada ne zaboravlja ta religiozna dužnost, pa kad opaziše, da se je otac Gaos digao i skinuo kapu sa svoje glave, nastade velika tišina:

— Ovo je — reče — za Vilima Gaosa, moga oca.

I prekrstiv se poče za toga pokojnika latinsku molitvu:

— *Pater noster*, *qui es in coelis, sanctificetur nomen tuum* ...

Sada se je mukla crkvena tišina razširila sve do dolje, gdje su bili veseli stolovi malića.

Svi, što bijahu u toj kući, opetovahu u duhu iste vječne rieči.

— Ovo je za Ivesa i Jeana Gaosa, moju braću, koji se izgubiše na moru kod Islandije ...

— Ovo je za Pierra Gaosa, moga sina, koji se je utopio kod brodoloma *Zélie* ...

Zatim, kad su svi ti Gaosi dobili svoje molitve, okrenu se prama Ivonni:

— Ovo je — reče — za Silvestra Moana.

I tada stade još jednu molitvu izgovarati.

Sada je Jean zaplakao.

— ... *Sed libera nos a malo. Amen.*

Poslije toga stadoše pjevati pjesme, koje su naučili u *službi,* jer je tamo bilo mnogo dobrih pjevača:

Un noble corps, pas moins, que celui des zouaves,
Mais chez nous les braves
Narguent le destin,
Hurrah! hurrah! vive le vrai marin!

Stihove je pjevao jedan djever čuvstvenim načinom, da te je u srce dirao, a zatim je zbor nastavio pjevanje liepim glasovima.

Ali novi supruzi slušahu pjevanje, kao da se je ono ozvanjalo iz daleke daljine. Kad bi se pogledali, oči su im se caklile, ali ipak kao da bijahu obavite tankim velom. Govorili su sve tiše i tiše, držeći se uviek za ruke, a Gauda je često obarala oči, jer ju je malo po malo pred njezinim gospodarom obuzimao sve veći i sve to ljubkiji strah.

Sada je bratić provodić stao obilaziti oko stola, da toči gostima nekakovo svoje vino; donio ga vrlo oprezno i pazio silno na pola nagnutu bocu, jer se nije smjelo mutiti, kako on kazivaše.

Stao je pričati povjest toga vina. Jednoga su dana ribarili i opazili velik sud, kako plovi na pučini; niesu nikako mogli da ga uvuku u ladju, jer je bio prevelik; onda su ga u moru otvorili i napunili iz njega vino u sve boce i u sve posude, što ih imadjahu na ladji. Ali nije bilo moguće da sve odnesu. Zato su znakovima dozvali i druge ribare, pa su se tako sve ladjice, što bijahu u onim vodama, sakupile kraj nadjenoga suda.

— I ja poznajem mnoge i mnoge, koji su bili pijani na povratku u Pors-Even.

Vjetar je neprestance strašno duvao.

Dolje su djeca plesala u krugu. Nekoji su već spavali, — mali naime Gaosići, — nu ostali se baš djavolski razigraše predvodjeni malim Fantecom (Franjom) i malim

*

Laumecom (Vilimom), pa htjedoše na svaki način na polje izigrati; zato su svaki čas otvarali vrata, pa je kroz njih bura navalila u sobu i ugasila svieće.

Bratić provodić dovrši svoje pripoviedanje o vinu. Njemu je pripalo četrdeset boca. Umolio je zatim, da se o tome ne govori poradi pomorskog nadstojnika, koji bi ga mogao tužiti, što nije prijavio nadjenu stvar.

— Nu trebalo ga je pretakati i paziti na nj, pa bi to onda bilo prekrasno vino, jer zaista u njem imade više groždja, nego li u svim vinima svih vinotržaca u Paimpolu.

Tko zna, gdje je dozorilo to vino, što potječe od nekoga brodoloma?

Bilo je vrlo liepe boje i vrlo jako, ali bijaše pomiešano s morskom vodom, pa je imalo oštar solni ukus. Uza sve to svidjalo se gostima, pa izprazniše više boca.

Pamet se počela mutiti prisutnima; glasovi postajahu bučniji, a mladići počeše grliti djevojke.

Pjevalo se i nadalje vrlo veselo; medjutim kod te večere niesu prisutni ipak bili mirne duše; mužkarci dapače izmjenjivahu znakove nemira poradi nevremena, koje je postajalo sve to strašnije.

Vani je zloguka bura bjesnila jače nego ikada. Pričinjala ti se oluja, kao jedan jediti, neprestani, prieteći krik, pušten iz cielog grla od tisuća i tisuća biesne zvjeradi.

Rekao bi takodjer, da silni pomorski topovi u daljini muklo pucaju, a to nije bilo drugo nego more, koje je sa svih strana navalilo na okolicu Ploubazlaneca; more kao da zaista nije bilo zadovoljno, pa je Gaudu oko srca stisla bučna ta strahovita glazba, koje nije nitko naručio za njihove svatove.

Oko ponoći, kad su se vjetrovi malko stišali, Jean, koji je polagano ustao, dade znak svojoj ženi, da podje, jer joj ima nešto kazati.

Htjede joj reći, da podju u svoj dom . . . Ona se zarumeni, jer ju je bilo stid i jer se je zbunila, što je ustala . . . Zatim reče, da bi bilo neuljudno odmah otići i druge ostaviti.

— Ne bi, — odvrati Jean — otac nam je dozvolio; mi možemo otići. I on je odvuče.

Pobjegoše kradomice. Vani se nadjoše u hladnom kobnom vjetru, u mrkloj neprijatnoj noći.

Stali su trčati, držeći se za ruke.

S visokog puta na pećini niesi doduše mogao gledati, ali ti se pričinjaše, da vidiš u daljini biesno more, odakle je dolazila ta buka.

Oboje trčahu, premda im je vjetar šibao po licu, i to nagnuvši tielo napried protiv bure; više su se puta morali okrenuti i, držeći ruku na ustima, udahnuti nešto malo zraka, jer im je vjetar prekidao disanje.

Prihvativši je oko pasa, stade ju skoro nositi, da joj se suknja ne povlači po blatu i da ne stane svojim liepim cipelicama u vodu, koja je po cesti šuštila; a zatim je obuhvati oko vrata i trčeći brže sasvim je držaše u svom naručju . . .

Ne, on nije mogao nikada pomisliti, da je tako ljubi! Sjeti se, da su njoj dvadeset i tri godine, a on da će imati uskoro dvadeset i osam, i da su već najmanje dvie godine mogli biti vjenčani i sretni kao večeras.

Napokon dodjoše kući, u svoj siromašni mali vlažni stan pod slamnatim krovom; — upališe svjetiljku, koju je vjetar dva puta ugasio.

Stara baka Moan, koju su izpratili kući prije nego što se je stalo pjevati, bila je tamo i ležaše već dva sata u svojem sanduku, koji je bila pritvorila; s poštovanjem se primakoše k njojzi i gledahu ju kroz otvor vrata njezina sanduka, da joj zažele dobru večer, ako možda već ne spava.

Nu oni opaziše, da je njezino častno lice nepomično, a oči zatvorene. Bila je zaspala ili se utajila, da ih ne smeta.

Tada osjetiše, da su sami jedno uz drugo. Drhtali su oboje, držeći se za ruke.

On se je ponajprije k njojzi nagnuo, da je poljubi u usta, nu Gauda izmakne svoje ustne, ne poznajući toga cjelova, pa poljubi Jeana, kao i onda, kad se zaručiše, čistim poljubcem u lice, koje bijaše ohladjeno od ledenog vjetra.

Njihova kućarica bijaše vrlo siromašna, vrlo nizka, i u njoj vrlo hladno.

Ah! da je Gauda ostala bogata, kao što je bila nekada, kakovim bi veseljem uredila liepu sobu, a ne kao ovu bez poda . . .

Još se ona nije priučila na gole zidine od neotesanog granita i na neprijatni izgled toga nastaništa, ali njezin Jean bijaše sada s njome, pa kad je on tu, sve se je preobrazilo za nju, jer nije ništa vidjela osim njega . . .

Sada se sastadoše njihova usta i ona nije više svojih izmakla kao prije.

Još su uviek stajali, držeći se rukama, da se jedno drugome jače privinu, pa ostadoše tako, ne govoreći ništa u zanosu cjelova, koji nije mogao da prestane.

Izmiešalo se njihovo disanje, pa zato stadoše oboje još jače drhtati, kao da ih trese jaka groznica.

Kao da im je ponestalo moći i sile, kojom bi mogli razriešiti svoj zagrljaj, jer kao da niesu ni za šta drugo znali i ništa drugo željeli, osim taj dugi poljubac.

Napokon se ona izkine. Obuzela ju na jednom neka smetnja:

— Ne, Jeane! . . . mogla bi nas vidjeti baka Ivonna.

Ali on, smiešeći se, potraži opet ustne svoje žene i priliepi svoje na njezina usta, kao onaj, koji umire od žedje, a bila mu je oteta čaša svježe vode.

To otimanje prekinu divotu ljubkoga oklievanja.

U prvim časovima bio bi Jean pao pred njom na koljena, kao pred svetom djevicom, ali sad osjeti, kao da postaje nekako divlji, pa zato potajice pogleda na staru postelju srdeći se, da je tako blizu kraj te bake i tražeći način, kako da ih ona više ne vidi.

Ne odkidajući se od svježih njenih usta, pruži ruku iza sebe i ugasi svieću, kao da je to vjetar učinio.

Tada je najednom pograbi u naručaj na svoj način i, držeći svoje usne uviek na njezinima, naličio je divljoj zvieri, koja je pograbila zubima svoju žrtvu.

Ona je podala svoje tielo i svoju dušu, jer više nije bilo moguće opirati se njegovu silnomu zanosu, koji bijaše ugodan, kao kakovo ljubko milovanje.

Odnese ju u tami prama liepomu krevetu *po gradskoj modi*, koji je imao postati njihovom bračnom posteljom...

Kraj njih je ciele prve bračne noći gudila ista nevidljiva strašna glazba . . .

Hu . . . hu . . . hu! . . . Vjetar je sada svom snagom bučio i tresao bjesomučno, sad opet opetovao svoju prietnju tiho tihano, sitnim sičnim zvucima, kao da je oponašao piskut morskog galeba.

A veliko grobište mornara bijaše tu sasma blizu, bučno, nemirno, udarajući valovima o pećine muklim zvucima.

Jedne noći morat će se u njem boriti posred bjesnila tamnih ledenih voda, . . . — to su oni znali . . .

Pa šta im je stalo do toga! za sada su na kopnu u zakloništu od toga nepotrebnog bjesnila, koje se je borilo samo sa sobom.

Tada . . . u siromašnom tmurnom stanu, kroz koji je šibao vjetar, podadoše se jedno drugome, ne brineći se ni za što, ni za smrt, jer bijahu spojeni i zaneseni vječnom magijom ljubavi . . .

VIII.

Šest su dana živjeli kao muž i žena.

U vrieme odlazka Islandija je zaokupila cieli sviet. Radnice su gomilale sol u spremnice broda, a mužkarci se bavili popravljanjem raznoga orudja.

Kod Jeana su i majka i sestre radile od jutra do mraka, da dovrše odjeće i rublje za lov.

Vrieme bijaše tmurno, a more kao da se je nadalo vjetrovima, pa je bilo mutno i uzburkano.

Gauda je podnosila te neumoljive pripreme sa strahom. Brojila je sate po danu i izčekivala večer, kad je poslije dovršena posla imala svoga Jeana za samu sebe.

Da li će i budućih godina takodjer odlaziti? Ona se je nadala, da će ga zadržati, ali se nije usudila, da sada o tome s njime govori.

I on ju takodjer silno ljubljaše; sa svojim negdašnjim ljubavcama nije on nikada osjetio tolike slasti, o ne, jer to je sada bilo nešto sasma drugo; bijaše to tako pouzdana i tako svježa ljubav, da isti poljubci i zagrljaji s njome bijahu *nešto* drugo.

I svaku je noć njihov zanos u ljubavi rastao i rastao takovom snagom, da se niesu nikada zasititi mogli, kad je već jutro svanulo.

Osobito ju je ljubko iznenadilo, što je njezin Jean bio tako ljubazan, tako djetinjast, a nekada ga je vidjela u Paimpolu, kako se strogo i ponosno vlada pred zaljubljenim djevojkama.

Prama njoj bijaše vazda ljubazan, pa je obožavala njegov posmjeh, kojim bi joj se nasmiešio, čim su se njihove oči sukobile.

U tih priprostih ljudi ima neko čuvstvo, neko poštivanje dostojanstva *žene*. Veliki jaz dieli ženu od ljubavce, koja je samo predmet užitka, pa joj se zato prezirnim posmjehom dobacuju poslije svi noćni poljubci.

Gauda bijaše žena, pa se zato po danu nisu više sjećali poljubaca i milovanja, što kao da se nije ni dogadjalo, tako bijahu oni jedno tielo i jedna duša za cieli život.

U sreći svojoj bijaše ona vrlo nemirna, jer joj se ta sreća pričinjala nenadanom i nestalnom kao san . . .

Ponajprije pitaše samu sebe, da li će kod Jeana ta ljubav biti trajna? . . . Kadkada bi se sjetila njegovih ljubavaca, doživljaja, pustolovina i srčbe, pa bi je onda obuzeo strah; — hoće li prama njoj biti uviek tako ljubazan i hoće li osjećati uviek ovakovo nježno poštovanje?

Šest dana bračnog života ništa nije bilo zaista za njihovu ljubav; — ništa nego mali grozničavi početak njihova života, koji će još tako dugo trajati!

Jedva su se mogli porazgovoriti, vidjeti i upoznati, da su svoji. Zato su sve njihove osnove o zajedničkom životu, o mirnim radostima, o uredjenju kućanstva bile odgodjene do povratka.

Oh! drugih će mu godina, — stajalo što mu drago, — zapriečiti, da ne podje na Islandiju! . . . Ali šta će onda raditi, kako će živjeti, kad nije ni on ni ona bogata? A on napokon tako ljubi svoje pomorsko zvanje . . .

Uza sve to drugi će put ona pokušati, da ga zadrži; u tu će svrhu upotrebiti svu svoju volju, duh i cielo svoje srce.

Da bude žena Islandijca, da gleda, kako se primiče proljeće puno tuge, da živi cielo ljeto u bolnom strahu, ne, sada gdje ju on ljubi više, nego što je ikada pomišljala, sada bi je obuzeo silan strah, čim bi pomislila na te buduće godine . . .

Imali su još jedan proljetni dan, jedan jedini dan. Dan prije, nego što odploviše, bilo je na brodu sve u redu i tako je Jean cieli dan ostao s njome. Držeći se za ruke šetahu cestom, kao što čine ljubavnici. Privinuvši se

jedno drugome kazivahu si mnogo toga. Dobri bi se ljudi smiešili, gledajući ih: To je Gauda s velikim Jeanom iz Pors-Evena, što se neki dan vjenčaše!

Taj posljednji dan svanuo je liep kao u proljeću; bilo je nekako osobito i čudno gledati na jednom taj veliki mir u prirodi, jer nije bilo ni jednog oblačića na nebu, koje je obično puno oblaka. Vjetar nije duvao. More bijaše umiljato, svagdje jednako bliedo-modro i mirno.

Sunce je razasulo svoje sjajne trake, pa je pećinasta bretonjska zemlja bila natopljena tim svjetlom, što je riedko bivalo; zato ti se je onaj kraj pričinjao sada nekako veselim, pa kao da je oživio i u najdaljim daljinama.

Zrak je postao tako ugodan i topao, kao u ljetu, pa ti se činilo, da će takav uviek ostati, da više ne će moći biti tmurnih dana i bure.

Vrhunci bregova i zaljevi, nad kojima se nisu nadvijali tmasti oblaci, liepo su se odsievali na suncu, pa ti se pričinjahu, kao da se i oni odmaraju u vječitom miru.

Sve je to bilo, da im bude ugodnija slava ljubavi.

Već se je opažalo u jarcima rano cvieće i nježne ljubičice bez mirisa.

Kad bi Gauda upitala:

— Dokle ćeš me još ljubiti, Jeane?

On bi u čudu odgovorio, gledajući je u lice svojim liepim iskrenim očima:

— Ali, Gaudo, uviek....

I ta rieč, izgovorena vrlo jednostavno njegovim nešto divljačkim ustima, kao da je imala pravo svoje značenje vječnosti.

Ona se ovjesi o njegovu ruku.

Vesela, što su joj se snovi obistinili, privijaše se k njemu nekako uznemireno, jer je osjećala, da je sve nekako prolazno ... Sjutra će odletjeti na pučinu morsku! A sada, kod prvoga njegova odlazka bijaše odviše kasno.

te nije mogla ništa učiniti, da kako preprieči, da ne odplovi . . .

Sa pećinastih putova, gdje se šetahu, vidjela se ciela ta mornarska okolina, koja kao da nije imala nikakova drveća, već samo nizko busenje posuto posred kamenja.

Ribarske su kućarice virile tamo amo na pećinama sa svojim starim granitnim zidovima, slamnatim vrlo visokim i grbavim krovovima, koji se stadoše zelenjeti, jer je na njima počela s nova rasti stara mahovina; a u daljini vidjelo se more kao velika prozirna prikaza, koja kao da je u svojoj ogromnosti i vječnosti sve okružavala i obavijala.

Ona mu pripoviedaše čudne i divne stvari o Parizu, gdje je nekada stanovala, ali to njega nije zanimalo.

— Tako daleko od obale, — govoraše on — i toliko kopna, toliko kopna od mora donle, . . . to mora da je nezdravo. Pa onda toliko kuća i toliki sviet . . . Mora da imade ružnih bolesti u tim gradovima; ne, ja ne bih htio u njima živjeti, ja, nipošto.

A ona se smiešila i čudila, videći, kako je taj silni mladić djetinjast i naivan.

Kadkada sidjoše u one jarke, gdje raste pravo drveće, koje kao da se je tamo posakrilo pred vjetrom, što duva sa pučine

Tamo niesu imali nikakova vidika.

Na zemlji je ležalo suho lišće. Sve je bilo vlažno. Cesta, nakićena zelenim busenjem, bila je tamna izpod granja, zatim se suzila medju tamnim osamljenim kućaricama, koje su se od starosti počele već i rušiti.

A uviek po koji krst dizaše se visoko pred njima, medju suhim granjem, sa svojim velikim Kristom od izjedenog drveta, koji je naličio tielu, što trpi svoje bezkrajne muke.

Zatim se je staza dizala i oni opet gledahu neizmjerno obzorje, i opet nadjoše svježi morski zrak.

Sad je on stao pričati o Islandiji, o bliedom ljetu bez noći, o suncu, što nikada ne zalazi.

Gauda nije pravo razumjela, što je pričao, pa je tražila, da joj to bolje razjasni.

— Sunce obilazi okolo naokolo, — govoraše on načinivši kolobar svojom izpruženom rukom nad plavičastim vodama. — Ali ono ostaje uviek nizko, jer, vidiš, ono nema nikakove snage, da se digne; po noći zamoči svoj rub u more, ali se odmah digne i stane naokolo šetati svoju šetnju. Kadkada se pojavi i mjesec na drugoj strani, i onda ne možeš razpoznati jedno od drugoga, jer su u onim krajevima sasma nalični.

— Vidi se sunce o ponoći!... Kako li mora biti daleko ta Islandija?

— A fiordi? — Gauda je čitala tu rieč više puta u crkvici medju imenima poginulih potopljenika. Njoj se pričinjalo, kao da to mora biti nešto vrlo tužno i strašno.

— Fiordi, — odgovori Jean, — to su veliki zaljevi, kao na primjer ovaj ovdje u Paimpolu; samo što su okolo naokolo bregovi tako visoki, tako visoki, da se nikada ne vidi, gdje prestaju, jer su vršci zaviti u oblake. Žalostna je to zemlja, Gaudo, ja ti kažem. Kamenje i kamenje, ništa nego kamenje; ljudi na tom otoku i ne znadu, što je stablo. Polovicom kolovoza, kad je naš ribolov svršen, treba da se odanle ode, jer onda se počinju noći; sunce tada padne izpod zemlje, te se ne može pridići, pa je onda tamo kod njih cielu zimu noć.

A zatim, — pričaše on, — imade tamo na obali u jednom fiordu groblje, kao i u nas za one iz okolice Paimpola, koji umru za vrieme ribolova; pokojnici počivaju u posvećenoj zemlji, kao i u Pors-Evenu, i imadu križeve od drveta kao i ovdje, sa upisanim njihovim ime-

nima. Dva Goazdiousa iz Ploubazlaneca počivaju ondje, a takodjer i Vilim Moan, djed Silvestrov.

I njoj se pričinilo, da vidi malo ono groblje na podnožju visokih bregova, pod bliedim svjetlom vječnih dana, a zatim pomisli na iste te pokojnike, kako leže pod ledom, pod mrtvačkim plaštem dugih onih noći, što no traju cielu zimu.

— A zar ribarite cielo vrieme? — pitaše ona bez prestanka?

— Cielo vrieme . . . uviek. A zatim se čovjek mora i ladjom baviti, veslati i krmilariti, jer tamo more nije uviek mirno. Na večer smo umorni i gladni, te sve, cielu večeru, do kraja pojedemo.

— I nikad se ne dosadjujete?

— Nikada! — odgovori on s tolikim uvjerenjem, da je ona osjetila neku nelagodnost; — na brodu i pučini morskoj nije nikada dugo vrieme, nikada!

Ona obori glavu, osjetivši tugu, osjetivši, da ju je more pobiedilo.

PETI DIO.

I.

Pod večer toga njihova proljetnog dana, kad se je noć spuštala, osjetiše, da zrak postaje hladan, pa se zato povratiše, da ručaju kraj svoga ognja, na koji su metali suho granje.

Posljednji su put zajedno jeli! . . .

Ali su još imali cielu noć, da spavaju jedno drugome u naručju, i to izčekivanje nije im dalo, da već sada budu žalostni.

Poslije ručka osjetiše opet ljubki dojam proljeća, kad bijahu vani na cesti Pors-Evena; zrak bijaše miran, gotovo topao, a tragovi sumračja već su se opažali u okolici.

Krenuše u pohode roditeljima, da im Jean kaže s Bogom, a zatim se brzo povratiše, da spavaju, jer su odlučili ustati vrlo rano u zoru.

II.

Sjutradan u jutro bila je obala Paimpolska puna svjetine.

Odlazak je Islandijaca odpočeo već prije dva dana, pa je kod svake plime nova povorka odplovila na pučinu.

Toga je jutra imalo zaploviti petnaest brodova zajedno s „Léopoldinom", pa su zato žene tih mornara,

kao i njihove majke, bile sve ondje na obali, da vide, kako odilaze.

Gauda se čudila, što je i ona medju njima, što je i ona postala žena Islandijca, pa došla ovamo u istom kobnom poslu.

Njezina je sudbina bila tako izmienjena u nekoliko dana, da je jedva imala kada pomišljati o istinitosti njezinoj; silazeći po vrlo strmom putu došla je na taj neopozovivi rastanak, koji je trebalo sada podnositi — kao što čine ostale žene, što su već privikle . . .

Nikada nije s bliza gledala taj prizor, to opraštanje. Sve je to bilo za nju novo i nepoznato.

Medju tim ženama nije imala vršnjakinje, pa je zato osjećala neku osamljenost; njezina prošlost, — kad još bijaše *gospodjica* Gauda, — živjela je još sada, pa je zato bila osamljena.

Vrieme je na taj dan rastanka bilo liepo, samo su na pučini veliki težki valovi dolazili sa zapada i naviještali vjetar, a s daleka se vidjelo more, koje kao da čeka, da taj cieli sviet zaplovi.

. . . Kraj Gaude bilo je i drugih žena, što bijahu kao i ona vrlo liepe i vrlo tronute s očima punim suza; ali je bilo i raztresenih i smiešljivih, koje nisu imale srca ili baš niesu nikoga ljubile.

Starice, kojima je prietila skora smrt, plakahu, rastajući se od svojih sinova.

Ljubavnici se grlili i ljubili u usne dugim poljubcima.

Čulo se, kako pripiti mornari pjevaju, da se razvesele, dok su se drugi uzpinjali na svoju ladju tmurni i neveseli, kao da idu na kakovo mučilište.

Dogadjalo se i divljačkih prizora; jadnici, što no su podpisali pogodbu, jer su bili na to zavedeni u krčmi, otimahu se, ali ih ipak sada ukrcavahu silom, uz pripomoć njihovih žena i oružnika.

Bilo je i takovih, kojih su se bojali, jer su bili neobično jaki, pa su ih iz opreznosti opili, te ih donieli na nosiljkama i spustili ih kao mrtvace u dno utrobe ladjâ.

Gaudu je stao užas hvatati, kad je vidjela, kako ih vuku i nose. S kakim će drugovima morati živjeti njezin Jean?

Kakov strašni zanat mora da je to ribarenje na Islandiji, gdje se započinje ovako i kad ga se ljudi tako boje? . . .

Nu kraj svega toga bilo je mornara, koji su se smiešili, a ljubili su bez sumnje kao i Jean život na pučini morskoj i taj ribolov.

Ti ljudi bijahu dobri i srčani, plemenita i liepa lica; mladići odlazili bi bezbrižno, bacivši još zadnji pogled na djevojke, a oženjeni zagrlili bi svoje žene i djecu s ljubkom tugom i nadom, da će se bogatiji povratiti.

Gauda se je ponešto umirila, kad je vidjela, da su svi takovi bili na „Léopoldini“, koja je zaista imala birane mornare.

Ladje su izlazile dvie po dvie, četiri po četiri, vučene na pučinu parnjačom.

Čim se je ladja ganula, mornari bi tada skinuli šešir s glave i zapjevali glasno pjesmu Mariji: „Zdravo da si, zviezdo morska“.

A s obale mahale su zrakom ženske ruke, da im dobace još posljednji „s Bogom“, a suze im stale lievati niz obraze.

Čim je „Léopoldina“ odplovila, otidje Gauda brzim koracima u kuću Gaosovu. Iza podrug sata hoda uzduž obale po poznatim puteljcima Ploubazlaneca prispje tamo u svoju novu obitelj.

„Léopoldina“ je imala baciti sidro u velikoj luci pred Pors-Evenom i konačno istom na večer odploviti, zato su urekli tamo svoj posljednji sastanak.

On se je zaista povratio na čamcu svojega broda, da probavi s njome još tri sata.

Na kopnu, gdje se niesu osjećali valovi, bilo je uviek liepo proljetno vrieme, uviek isto mirno nebo.

Izišli su časkom na cestu, držeći se za ruke. To ih je sjećalo na njihovu jučerašnju šetnju, samo ih noć nije više imala sjediniti.

Lutali su bez cilja, povratili se u Paimpol i naskoro se našli blizu svoje kuće, kamo dodjoše nehotice, a da na to i mislili niesu. Još su posljednji put unišli unutra, gdje se je baka Ivonna silno iznenadila, što ih još zajedno vidi.

Jean je govorio Gaudi o raznim sitnicama, što ostadoše u njihovu sanduku: osobito je napomenuo svoje svatbeno odielo. Treba da ga ovda-onda izvadi i na suncu provjetri. Na ratnim se brodovima nauče mornari na tu pažnju.

A Gauda se je smiešila slušajući to; — oh! on može biti siguran, da će sve, što je njegovo, čuvati s velikom ljubavlju.

U ostalom ciela je ta brižljivost bila za njih sporedna stvar, oni su o tom govorili, da govore, da sami sebe varaju . . .

Jean pripoviedaše, da su na „Léopoldini“ bila izžrebana mjesta za ribolov i da je vrlo zadovoljan, jer je dobio jedno od najboljih mjesta.

Ona je željela, da joj to još jednom raztumači, jer nije gotovo ništa znala o tim ribarskim stvarima.

— Vidiš li, Gaudo, — reče on — na palubi naših brodova imade rupâ, koje su načinjene na stanovitim mjestima; u te rupe namjeste se podloge na kolesu, preko

kojega spuštamo užeta udica. Prije odlazka ili se kockamo za te rupe, ili vučemo brojeve iz kape mornarskog dečka. Svaki od nas dobije jedno mjesto i poslije, za cielo vrieme ribolova, nitko nema prava, da svoju udicu drugamo smjesti, nitko ne smije mienjati. Ele, moje mjesto je na stražnjem kraju ladje, gdje se, što ti moraš znati, uhvati najviše riba; a napokon je i to dobro, što se tamo može privezati komad platna, jednom rieči, stvoriti kakovo zaklonište za lice protiv sniega i leda, koji tamo bije i šiba po obrazima; to je vrlo koristno, razumiješ li, jer koža tako ne izgori za ružnih dana, a oči dulje jasno vide...

Govorili su tiho, tihano, kao da su se bojali poplašiti časove, što im preostaju, kao da bi vrieme moglo brže izteći.

Njihov je razgovor imao poseban značaj onoga, što se mora svakako dokončati, za to kao da su i najneznatnije sitnice, o kojima su govorili, postale taj dan nekako mističnima i svečanima . . .

Posljednji čas prije odlazka digao je Jean svoju ženu u naručaj i oni se privinuše jedno drugome, ne govoreći ništa, privinuše se u dugi tihi zagrljaj.

Tada podje na brod.

Siva su jadra bila razavita, da po njima duva lagani zapadni vjetar.

Jean mahaše svojom kapom na dogovoreni način i ona ga je još u daljini prepoznavala.

I dugo je ona gledala, kako se udaljuje sjena njezina Jeana. – Ono sitno crno ljudsko biće, što se izticaše na sinjoj morskoj pučini, bio je on, — nu postajao je sve neizvjestniji . . . neznatniji i napokon se izgubio u daljini, pa ako tamo silom gledaš, oči ti se zamagle i tada ništa više ne vidiš . . .

„Leopoldina“ se udaljivala, a Gauda ju je sliedila niz pećinu, kao da ju štogod neodoljivo sve većma k njojzi privlači.

Nu morala je u skoro stati, jer je bila na rubu kopna. Tada je sjela na podnožju posljednjeg velikog krsta, koji je bio podignut posred kamenja.

Pošto je to bila visoka točka, činilo se, da more, kad ga odanle gledaš, nekako raste i raste, pa zato bi rekao, da „Léopoldina“ udaljujući se ide malo po malo u visine . . .

Gauda gledaše neprestance, trseći se, da dobro utvrdi u svojem pamćenju lik toga broda, njegov oblik sa jadrima i trupom, da ga može s daleka prepoznati na povratku i dočekati na istom ovom mjestu.

Ogromni su valovi i nadalje dolazili sa zapada, pravilno jedan iza drugoga, bez prestanka, obnavljajući svoju snagu uzalud, jer su se razpršivali o iste pećine, na istim mjestima, da poplave istu obalu.

Čudna je bila ta mukla uznemirenost vodâ pod vedrim nebom i za tihoga zraka; činilo ti se, promatrajući dugo sve to, kao da je korito morsko prepuno, pa hoće da izidje i poplavi obalu.

Medjutim je „Léopoldina“ bivala sve manja u daljini, pa se je napokon izgubila.

Nema sumnje, da su je valovi odnieli, jer je vjetar bio slab, a ona se je ipak brzo udaljivala.

Postala je sitna siva točka, te je napokon došla do na kraj kruga, gdje se još stvari vidjeti mogu, a onda je odmaglila u daleke one neizmjernosti, gdje je sve tamno vidu ljudskomu . . .

Kad je već bilo sedam sati na večer, spusti se noć, tada brod izčeznu, a Gauda se vrati kući. Bijaše ipak dosta odvažna, premda je neprestance ronila suze

Pa zaista, kakova li bi razlika bila i kako bi osjećala veću prazninu, da je odplovio kao prijašnjih dviju godina, pa da joj nije ni „s Bogom“ rekao!

*

Sada je bilo sasvim drugačije, jer je sve ublaženo,... jer je njezin Jean bio u istinu njezin, . . . jer osjećaše, da je ljubljena, ma da je on i otišao.

Kad se je u svoje gniezdo sama vratila, imala je bar utjehu, da je ljubi, pa je živjela u ljubkom izčekivanju povratka, a to je imalo biti u jesen.

III.

Ljeto prodje u žalosti, vrućini i miru.

Ona je pazila, da odkrije prvo žuto lišće, da vidi, gdje se skupljaju lastavice na odlazak.

Na parobrodima, što odlaze iz Reickawicka, i po lovcima šiljala mu više listova, ali se nikad sigurno ne zna, da li ti listovi dolaze u ruke onoga, komu su upravljeni.

Pod konac mjeseca srpnja dobi pismo od njega. Javi joj, da je zdrav, da ribolov izvrstno napreduje i da već ima 1500 ulovljenih riba.

S početka pa do svršetka bilo je to napisano naivnim stilom po jednoličnom uzorku svih pisama, što ih Islandijci pišu svojim obiteljima.

Ljudi odgojeni kao Jean ne znaju nipošto pisati o svemu onome, što misle, što osjećaju i o čem sanjare.

Ona je bila mnogo naobraženija, pa je znala i medju redcima čitati svu duboku ljubav, koja nije bila ni izražena.

Diljem lista više ju je puta nazvao svojom ženom, kao da ga je veselilo opetovati tu rieč.

Pa napokon i sam nadpis: *Gospodji Margueriti Gaos, kuća Gaos u Ploubazlanecu,* bilo joj je ugodno i drago više puta pročitati.

Ona je tako malo vremena bila nazivana *gospodja Marguerita Gaos!* . . .

IV.

Mnogo je radila za tih ljetnih mjeseci.

Paimpolske se žene niesu u početku pouzdavale u njezin radnički dar, govorahu, da ima suviše liepe ruke kao kakova gospodjica, ali su kasnije razabrale, da divno znade šivati odjeće; pa je zato postala švelja na glasu.

Što je zaslužila, potroši sve, da uljepša stan — do njegova povratka.

Škrinje, stare postelje, sve je bilo popravljeno, ulašteno, okovano sjajnom kovinom; prozor njihove podkrovnice, što je gledao na more, dobio je zastore. Kupila je nov pokrivač za zimu, pa onda stol i nekoliko stolica.

Sve je to izvela, a nije dirnula u novac, što joj ga je njezin Jean ostavio na odlazku. Spremi ga u kinezku kutiju, da mu ga pokaže, kad dodje.

Za vrieme dugih ljetnih večeri sjedjela je pred vratima s bakom Ivonnom, kojoj je duh postajao bistriji za toplih dana, pa je tada plela za Jeana liepu mornarsku košulju od modra konca. Baka Ivonna, koja je nekada bila vrlo vješta pletivu, sjećala se je malo po malo svega, što je u mladosti znala, pa joj je pokazivala.

Na taj se je posao potrošilo mnogo niti, jer je Jean trebao bome vrlo veliku košulju.

Medjutim se je osobito na večer stalo opažati, da su dani kraći.

Neke biljke, koje su u srpnju bile vrlo bujne, stadoše nekako žutjeti, umirati, a ljubičice počeše opet cvasti kraj putova, ali bijahu sitnije na duljim stabljikama: napokon dodjoše posljednji dani mjeseca kolovoza i prva se islandska ladja pojavila jedne večeri na početku Pors-Evena. Tada započe svečanost povratka.

U gomili izidjoše svi na pećinu, da ih prime. — Koja li je prispjela?

To bijaše *Samuel-Azénide*, koji je bio uviek prvi.

— Za cielo, govoraše stari Jeanov otac, i *Léopoldina* će u skoro prispjeti; — znam ja to, kad tamo gore jedna ode, onda ni druge ne će da ostanu na mjestu.

V.

Islandijci se vraćahu.

Dva se broda povratila sjutradan, četiri prekosjutra, a dvanaest druge nedjelje.

U cielom se kraju vratilo s njima i veselje, pa je za to bilo slave i radosti kod žena i matera. Veselilo se i u krčmama, gdje liepe paimpolske djevojke dvore ribare.

Léopoldina je zakasnila; još ih se deset nije povratilo. Niesu dakle mogli još dugo izbivati. Pomišljajući, da će Jean prispjeti najkašnje za osam dana, — to je bio rok, što ga je ustanovila, da se ne prevari — Gauda je bila u vrlo ugodnom izčekivanju te je za to držala cielo kućanstvo u redu i čistoći, da ga može liepo dočekati.

Kad je sve uredila, nije imala više nikakova posla, a napokon već nije mogla ni na što misliti, jer je bila nestrpljiva.

Tri broda prispješe opet, a iza njih pet drugih. Samo su dva izostala.

— Ele, ele, kazivali su joj, — ove godine *Léopoldina* i *Marie-Jeanne* imadu metle u rukama.

I Gauda se stala takodjer smijati, a bila je živahna i mnogo ljepša u radostnom izčekivanju.

VI.

Medjutim su dnevi prolazili.

Ona je i nadalje oblačila svečano odielo i nadalje je bila vesela lica, pa polazila i sada u luku, da se razgovara s drugima. Govoraše, da je to zakašnjenje sasma prirodno. Ta zar se to ne dogadja svake godine? Ah! pak to su tako dobri mornari i tako dobre ladje!

A zatim, kad se je vratila kući, osjeti na večer prvo trzanje straha i zabrinutosti.

Ta je li moguće, da se ona već boji? . . .

A ima li se za što bojati? . . .

I ona se uplašila, da se već boji . . .

VII.

Došao je 10. listopada! . . Kako li su dani izmicali!

Jednog je jutra već pala na zemlju hladna magla. Bilo je to pravo jesensko jutro. Kad se je sunce pomolilo, nadje ju, gdje već rano u jutru sjedi na pragu crkvice utopljenikâ, u koju udovice dolaze moliti; — sjedjela je, oči joj bijahu nepomične, a čelo kao da je bilo okovano gvozdenim obručem.

Već se dva dana stala spuštati ta tužna jutarnja magla, pa se je za to Gauda jutros digla s većim strahom, jer je već bila i zima na domaku . . .

Koliko je drugčiji taj dan, taj sat, taj čas od drugih dana, satova i časova? Ta često puta imade brodova, koji su zakasnili za četrnaest dana, a i za mjesec dana.

To jutro ima svakako bez sumnje nešto osobito, kad je ona prvi put došla, da sjedne na prag ove crkvice i da pročita na novo imena poginulih mladih ljudi.

Na uspomenu
Ivona *Gaosa*, izgubljenog
na moru
u okolini Norden-Fiorda.

. . . .

Na jednom se začuje, kako je jak vjetar dunuo s mora, a u isto se vrieme nešto svalilo na krov crkvice, nešto kao kiša: — bilo je to suho lišće! I izpod svodišta navali lišće unutra . . . Staro drveće, potreseno vjetrom, što duvaše s pučine, gubilo je svoju odjeću.

Zima se primicala! . . .

. . . izgubljenog na moru
u okolini Norden-Fiorda
za bure od 4. na 5. kolovoza 1880.

. . . .

Čitala je i ne znajući što čita, a kroz otvor su njene oči tražile nešto u daljini po moru; onoga je jutra more bilo nekako neizvjestno izpod sive magle, koja je u daljini nad njim lebdila kao velik žaloban zastor.

I opet je bura dunula, a suho je lišće plešući doletjelo unutra. Još je jače opet vjetar dunuo, kao da je htio da muči i ove napise, koji su žive sjećali na one, što se potopiše u moru.

Gauda je i nehotice promatrala prazno neko mjesto na zidu, koje je čekalo na nadpis.

Nekako ju je strašno osvojila i progonila pomisao, da će se možda morati u skoro metnuti nova ploča na ono mjesto, s drugim imenom, koje se ona ni u duhu nije usudila pročitati.

Bilo joj je hladno, vrlo hladno, ali je ostala i nadalje sjedeći na granitnoj klupi, naslonivši glavu na kamen.

. . . izgubljenog . . .
u okolini Norden-Fiorda
za bure od 4. na 5. kolovoza 1880.
u 23. godini dobe svoje.
Neka počiva u miru!

Pred njezinim se očima pojavila Islandija, s onim malim grobljem, — daleka . . . daleka Islandija, obasjavana od ozdo ponoćnim suncem . . . I na jednom, — uviek na onom praznom mjestu na zidu, koje kao da čeka, — opazila je strahovito jasno onu novu ploču, o kojoj mišljaše: — bila je to svježa ploča . . . s mrtvačkom glavom . . . . prekrštene kosti, ... a u sredini zasjalo ime, obožavano ime *Jeana* Gaos! . . .

Tada se je osovila i iz grla joj se izvio mukli krik, kao da je iznenada poludila . . .

A vani je još uviek siva jutarnja magla obavijala zemlju, . . . a suho lišće poigravajući ulazilo u crkvicu.

Koraci se začuše na stazi! — Tko dolazi?

Tada ona sasma ustade, rukom si popravi kapicu i lice.

Koraci se približavali. Netko će unići.

Brzo se pričini, kao da je slučajno ondje, jer nije još ni za što na svietu htjela da naliči ženi utopljenikovoj.

To je upravo bila Fanta Floury, žena drugoga kapetana „Léopoldine".

Ova je odmah shvatila, što Gauda tu radi, zato nije bilo potrebno pred njome hiniti.

S početka su one ostale kao okamenjene jedna pred drugom, obje su šutjele, još većma uplašene i srdeći se jedna na drugu, što se ondje sastadoše pod istim dojmom užasa.

— Svi iz Tréguiera i Saint-Brieuca vratiše se prije osam dana, — reče napokon Fanta nesmiljeno muklim i gotovo srditim glasom.

Doniela je svieću, da se zavjetuje.

— Ah! da . . . zavjet . . . — Gauda još nije htjela na to misliti, na to sredstvo očajnikâ.

Ali je unišla u crkvicu iza Fante ne govoreći ni rieči, i obje klekoše jedna kraj druge kao dvie sestre.

Djevici, zvijezdi morskoj, izmoliše vruće molitve iz dna duše. A zatim se u skoro čulo jecanje . . . suze im naglo stadoše teći niz obraze.

Ustadoše mnogo nježnije i pouzdanije. Fanta je pomagala Gaudi, koja je klecala, i dignuvši je u naručje, poljubi ju.

Obrisavši suze, urede kosu i izpraše prašinu, koja se je na odjeću uhvatila na koljenima, pa otidjoše raznim putovima, ne kazavši si ni rieči.

VIII.

Posljednji su dani mjeseca rujna naličili drugomu ljetu, samo nešto melankoličnomu ljetu.

One je godine vrieme bilo zaista vrlo liepo, pa bi čovjek gotovo mogao pomisliti, veseli je mjesec lipanj, da nije žuto lišće poput kiše padalo na ceste.

Muževi, vjerenici i ljubavnici vratili se, pa se zato svuda vratilo i veselje drugova ljubavnog proljeća.

Jednoga je dana napokon bilo najavljeno, da se jedan zaostali brod primiče na pučini.

Koji?

Žene se brzo sakupiše na pećini. Bile su nieme i zastrašene. Dršćući i blieda bila je tamo Gauda s ocem njezina Jeana.

— Ja se tvrdo pouzdajem, — govoraše stari ribar, — ja se pouzdajem, da su to oni. Crveni rub,... taj je upravo takov na njihovoj ladji; šta veliš, Gaudo, kćerko moja?...

— Pa ipak nije, — nastavi on očajno; — ne, mi se opet varamo, rt palube je drugačiji. Ni sada nije on, jer to je „Marie-Jeanna“. Oh! ali za cielo će i oni skoro doći, kćerko moja.

I dan je za danom prolazio, i noć je došla kao uviek, mirno i neumoljivo.

Ona se i nadalje oblačila u svečano ruho, samo da ne bude nalik na ženu utopljenikovu. Ljutila se, kad bi je drugi promatrali sažalnim pogledima, pa bi svratila oči kamo drugamo, samo da ne vidi tih pogleda, koji bi joj zaledili krv.

Sada je običavala ići već rano iz jutra na visoku pećinu Pors-Evena, prolazeći iza očinske kuće njezina Jeana, da je ne vidi njegova majka i sestrice.

Sama je išla do na kraj okolice Ploubazlaneca, pa bi tamo na pećini sjedjela cieli dan na podnožju osamljenog križa, odakle se je vidjala ciela neizmjernost vode.

Svagdje naokolo imade tih križeva iz granita, koji se dižu na visokim pećinama tog mornarskog kraja, kao da mole za milost, kao da hoće utaložiti one neizmjerne žive mistične vode, što no privlače ljude, ali ih ne vraćaju, jer kao da žele pridržati u svojim njedrima najsrčanije i najljepše.

Okolo toga krsta u Pors-Evenu bilo je vječno zelenih stepa, punih sitna busenja.

Na toj visini bijaše morski zrak vrlo čist i nije imao mnogo onoga slanog zadaha, nego je dapače bio pun ljubkoga rujanskog mirisa.

U daljini se vide svi zavoji ove zemlje. Bretanjska se zemlja pruža tamo uz more i na svom rubu uz more na razne je načine izciepana kao čipka.

U blizini se vidi, kako pećine vire iz mora, ali malo dalje nema ništa više, nikakav vireći kamen ne kvari njezina ugladjenog zrcala; ono je samo malko i ljubko bučilo šûmom, što no je dolazio iz dubljine one množine malih zaljeva.

U daljini bijaše sve mirno, a u dubljini tako ljubko!

Veliko sinje more, grob Gaosâ, ostalo je mistično, dočim su laki vjetrići poput uzdaha raznosili miris drača, koji je opet procvao na posljednjem jesenskom suncu.

U neke se stalne sate more spuštalo i tada kao da se je rukav morski stao izpražnjivati, a zatim se isto tako polagano vode dizale i tako je more vječnim mirom raslo i padalo, i ne brineći se za one, koji u njemu umrieše.

A Gauda sjedjaše na podnožju onoga križa, i ostade tamo posred onoga mira, gledajući uviek na pučinu, dok

se nije noć spustila, dok napokon nije više ništa mogla vidjeti.

IX.

Mjesec rujan bijaše na izmaku.

Ona nije više niti jela niti spavala. Sada je ostajala kod kuće, stisnula se u kut, ruke spustila u krilo, a glavu naslonila na zid.

Za što da ustaje, za što da ide spavati?

Bacila bi se na postelju i ne skinuvši odjeće, kad je bila suviše slaba. Inače bi sjedjela na istom mjestu, a zubi joj cvokotali od zime; uviek je osjećala, kao da joj je tkogod okovao čelo gvozdenim obručem.

Osjećaše, kako joj obrazi mršave. Usta joj bijahu suha, kao da je u vječitoj groznici, a kadkad bi joj se iz grla izvio mukli jecaj. Zvala bi ga njegovim imenom, nježno, vrlo nježno, tihim glasom, kao da je bio sasma blizu i da joj govori rieči pune ljubavi.

Dogadjalo se, da je mislila pored njega i na stvari, na sasma neznatne stvarce. Tako je, na primjer, gledala sjenu majke Božje od ilovače, koja je bila nad svetom vodom, kako ta sjena raste, što je više sunce zapadalo.

Zatim bi je još većma užas obuzeo, i viknula bi opet očajnim krikom, udarivši glavom o zid.

I svi su sati dana prolazili jedan iza drugoga, i svi sati večera, i svi u noći, kao i oni iz jutra.

Kad bi pomislila, koliko se je vremena prije imao povratiti, obuzeo bi ju još veći strah; nije više htjela da zna za dane niti kako se koji zove.

O potonulim ladjama na Islandiji obično se nešto znade; koji se vraćaju, vidjeli su dramu iz daleka ili su našli kakav ostanak, kakovo tielo, ili bilo što, da se može nagadjati.

Ali ne, o „Leopoldini“ niesu ništa znali, od nje nisu ništa vidjeli. Mornari „Marie-Jeanne“ posljednji su je opa-

zili drugoga kolovoza, pa su kazivali, da je morala otići ribariti dalje prema sjeveru, a više ništa ne znadoše.

Treba čekati i čekati, a napokon ništa ne doznati!

Kad će doći vrieme, i ona zaista ne će više čekati? To ona nije ni sama znala. Sada kao da je hitila i težila, da to vrieme skoro prodje.

Oh! ako je umro, da imadu bar toliko milosrdja, da joj to kažu! . . .

Da ga je mogla vidjeti, kakav je u taj čas, — ili on, ili ono, što je od njega preostalo! . . . Da bar Majka Božja, kojoj se je toliko molila, ili kakovo drugo više biće imade toliko milosrdja prema njoj, pa da joj nekim drugim pogledom pokaže njezina Jeana! . . . ili živa, kako se bori s morem na povratku, — ili bar njegovo tielo, udavljeno morem . . . da bar znade!! . . .

Kadkad bi je obuzela pomisao, da se je jadro pojavilo na obzorju, i to da je „Leopoldina", koja se primiče i hiti da dodje!

Tada se je i ne misleći htjela da digne, da iztrči gledati na pučinu i da vidi, je li to istina . . . Ali se je opet srušila na svoje ležište.

Vajme! gdje je sada ta „Leopoldina"? Gdje bi mogla i biti? . . . Svakako tamo . . . u onim strašnim daljinama kod Islandije, ostavljena, smrvljena, izgubljena . . .

I cielo njeno razmišljanje svršavaše se uviek istom prikazom: — raztepen prazan brod ljulja se na tihom sinjem moru; tiho se ljulja, bez buke i šuma, i to kao iz ironije, posred silnog mira mrtvih voda . . .

X.

Bila su dva sata iz jutra.

Osobito je noću pozorno slušala svaki korak, što se primicaše. Od svake buke i svakoga najmanjeg neobičnog glasa zadrhtala bi kao šiba na vodi, a sliepoočice joj zatitrale.

Dva sata poslie ponoći.

I te je noći kao i drugih noći skrštenim rukama i otvorenim očima sjedjela u tami i slušala, kako vjetar buči po okolini svojim viečnim šumom.

Na jednom začu korake, nagle korake na cesti!

Tko bi mogao prolaziti u to kasno doba?

Ona se digne uzbudjena do dna duše, a srce joj presta kucati . . .

Stao je pred vratima, uspeo se malim kamenim stepenicama . . .

On! . . . Ah! božanstvenog li veselja, to je on! . . . Netko je pokucao... ta zar bi to mogao biti tko drugi! .. Već je stajala bosonoga; ona, tako slaba već toliko dana, skoči okretno kao mačka i raširi ruke, da ogrli svoga ljubavnika.

Nema sumnje, da je „Léopoldina“ u noći došla i usidrila se u zaljevu Pors-Evena, — i on je dohitio. Sve je to ona u svojoj mašti smislila u brzini, pa je stala naglo trgati noktima zapon na vratima, koji se je težko vadio...

. . . .

Ah! . . . I ona lagano uzmakne smrvljena, oborivši glavu. Liepi njezin san bio je svršen.

To nije bio nitko nego Fantec, njihov susjed . . .

Shvaćajući malo po malo, da je to bio netko drugi, da od njezina Jeana nije bilo ništa u blizini, osjećaše, kako malo po malo pada u isti ponor, u dubinu svoje strašne očajnosti.

Siromašni Fantec stao se izpričavati; njegovoj je ženi vrlo pozlilo, a sada se i njihovo diete davi u zibci, jer ga je uhvatila nekakova bol u vratu; zato je došao moliti, da mu priskoči u pomoć, dok on podje po liečnika u Paimpol . . .

Što se to sve nje tiče?

Od svoje je boli podivljala, pa za to nije imala milosrdja za boli drugih.

Srušivši se na klupu, ostade tamo gledajući ga nepomičnim očima, kao da je umrla, a nije mu ništa odgovorila, nije ga slušala ni gledala.

Šta se nje tiču sve te stvari, što priča taj čovjek?

On je tada sve razumio; shvatio je, zašto su mu se vrata tako brzo otvorila, pa mu je bilo žao, što joj je zadao novih boli.

Stao se izpričavati: — Istina je, da vas nisam smio smetati!...

— Mene! — odgovori Gauda živahno, — a za što baš *ne mene*, Fantec?

Život se naglo u njezine žile povrati, jer ona još nije htjela očajavati pred drugima, ne, ona nije nipošto htjela da očajava pred drugima.

Sada je opet osjetila milosrdje prama njemu.

Obuče se da ide s njime i bila je dosta jaka, da njeguje malo njegovo diete.

Povrativši se u četiri sata kući, baci se na krevet, jer ju je san svladao od umora.

Ali onaj je trenutak neizmjernoga veselja ostavio iza sebe trag u duši njezinoj, pa je kraj sveg razočaranja još trajao; u skoro se probudi sva uzbudjena, osovi se na pola sjećajući se nečega ... Bilo je to nešto novo, što se ticalo njezina Jeana... Posred množine izmiešanih misli, što su se vraćale, brzo je tražila u glavi, što bi to moglo biti ...

— Ah! ništa, vajme! — ne, ništa nego li Fantec.

I po drugi put se survala u dubljinu svoga ponora.

Ne, u istinu se nije ništa izmienilo u njezinu tužnom izčekivanju, koje je bilo bez nade.

Pa ipak je osjetila, kao da je bio blizu, kao da je nešto njegova bića lebdilo oko nje. — Stala je pozornije osluškivati korake, što no se vani ozvanjahu, naslućujući, da će netko doći i govoriti o njemu.

I zaista, kad je svanuo dan, došao je otac Jeanov. Skinuo je svoju kapu, pridigao siede svoje kose, koje su bile kovrčaste kao i u njegova sina, pa je sio kraj Gaudina kreveta. I njemu se kidalo srce, jer njegov Jean, liepi njegov Jean, bijaše najstariji sin, ljubimac i ponos njegov.

Ali on nije očajavao, ne, još nije očajavao.

Stao je Gaudu umiljato miriti. Posljednji, što doploviše s Islandije, govorahu o vrlo gustim maglama, a te da su mogle zadržati ladju.

Za to mu je sunula u glavu misao, da je ladja bacila sidro kod otočja Fereö. To daleko otočje leži daleko gore, odkle listovi vrlo polagano dolaze; tako se je njemu samomu dogodilo prije četrdeset godina, te je njegova blagopokojna majka već dala za njegovu dušu čitati službu Božju . . .

„Leopoldina“ je tako liep nov brod, a imade na palubi tako čvrste mornare! . . .

Stara je baka Moan obilazila oko njih, kimajući glavom.

Očajnost njene unuke skoro joj povrati snagu i bistrinu duha. Redila je kućanstvo, gledajući ovda-onda malu požutjelu sliku svoga Silvestra, koja je visjela na granitnom zidu u okviru žalobnoga vienca od crna biserja. Ne, odkad joj je more otelo njeno unuče, nije više vjerovala u povratak mornara; sada je molila Majku Božju samo od straha, tepajući molitve staračkim svojim usnama, ali je zato u srcu osjećala neku mržnju prama njoj.

Ali Gauda slušaše požudno te utješljive rieči, a velike njene oči gledahu s velikom ljubavlju toga starca, koji je naličio njezinu Jeanu. Već to, što on bijaše kraj nje, kao da je bio štit pred smrću, pa je bila mirnija i nekako bliže svomu Jeanu.

Suze su joj tiho curile niz obraze, a u sebi je izgovarala vruće molitve Djevici, zviezdi morskoj.

Zaustaviše se tamo kod onog otočja, da možda poprave oštećeni brod, — ta to je bilo moguće!

Ustade, počešlja se i obuče, kao da bi se mogao sada vratiti.

Još nije bilo sve izgubljeno, kad njegov otac nije očajavao. I nekoliko dana stade ponovno izčekivati.

Bila je jesen, sinja jesen sa tmurnim večerima; vrlo je rano postalo tamno u staroj kućarici, a bilo je tamno i svuda naokolo u staroj bretonjskoj zemlji.

I dani su bili sumračni. Ogromni i neizmjerni oblaci prolažahu polagano obzorjem, pa bi i o podne kadkad bilo tamno.

Vjetar je neprestance bučio, kao daleki zvuci crkvenih orgulja, koje ozvanjaju muklim i očajnim zvucima; kadkad bi se ti zvuci primakli sasma do pred vrata, pa bi stali ondje rikati kao zvieri.

Ona je postala blieda, vrlo blieda, pa se je pognula, kao da ju je starost dirnula suhim svojim noktima.

Često bi gledala stvari svoga Jeana. Njegovo je vjenčano odielo razmatala i smatala, a osobito modru košulju, koja je zadržala oblik njegova tiela; kad bi ju lagano metnula na stol, opazila bi crte njegovih pleći i prsa; zato ju je napokon metnula na poseban stol, da u nju ne dira, ne bi li što dulje zadržala taj oblik.

Svaku su se večer izvijale iz zemlje hladne magle. A ona još uviek promatraše sa svoga prozora tužnu okolinu, kako bieli dim ovdje ondje izlazi iz kućarica; tamo, gdje je bilo dima, povratiše se muževi, ptice selice, što ih je zima kući dotjerala.

Uz mnoga ognjišta tih kućarica moralo je biti ugodno, jer se je sa zimom odpočelo opet ljubiti u cieloj okolici tih islandskih ribara . . .

Kao utopljenik za slamku, tako se je i njezina misao uhvatila za ono otočje, gdje se je mogao usidriti njezin ljubavnik, pa se stala nadati i čekati . . .

. . . .

XI.

On se nije nikada povratio.

Jedne noći mjeseca rujna slavilo se tamo na morskoj pučini oko tmurne Islandije, posred velike bjesomučne buke, njegovo vjenčanje s morem . . . s morem, koje bijaše takodjer njegova majka, jer more ga je njihalo i stvorilo od njega jaka i snažna mladića, — a zatim ga je opet k sebi primilo u njegovoj najljepšoj muževnoj dobi.

Neka je mistična magla obavila to vjenčanje.

Cielo su se vrieme vijala nad njima tamna jadra, da prikriju njihovu svečanost, a vjerenica bijaše bučna i ozvanjaše sve većma svojim strašnim muklim glasom, da nadjača krik i jauk . . .

On se je sjetio Gaude, svoje žene od puti, u groznoj borbi protiv te grobarske vjerenice; mislio je na Gaudu, dokle se god nije podao i drugu vjerenicu primio u naručje sa silnim lavljim krikom, koji je zahropio, jer su mu bila usta puna vode. I tako se je raširenim rukama izpružio i ukočio za uviek.

Kod toga vjenčanja bili su svi oni, koje je nekada pozvao. Svi, osim Silvestra, koji je zaspao u vilinskim vrtovima, — daleko tamo na drugom kraju zemlje . . .

U knjižari Dioničke tiskare u Zagrebu

(Knjižari Jugoslavenske akademije)

izašlo je:

Andersenove izabrane priče za mladež. Ukrašene sa mnogo slika. Ciena 80 nč.

Apulejeva priča Amor i Psihe, protumačio dr. Milivoj Šrepel. Ciena 30 nč., poštom 35 nč.

Babić Ljuba (Gjalski): **Maričon.** 88 str. Ciena 30 nč.

Bresztyenski dr. Šandor pl.: **Izraelićani i vršenje patronatskoga prava.** 15 nč., poštom 20 nč.

Dvie uzorne tragedije: Britanik, od Racina; **Tankred,** od Voltaira. for. —·90.

Ettinger Josip: **Šumsko grmlje i drveće u Hrvatskoj i Slavoniji.** Nagradilo hrvatsko-slavonsko šumarsko družtvo. (Sa 52 slike). Ciena for. 1·80.

Gaboriau Emile: **Gospodin Lecoq.** Roman. for. 2·—.

Gjalski Šandor Ksaver: **U noći.** Svagdašnja poviest iz hrvatskoga života. for. 1·50.

Goethe W.: **Armin i Doroteja,** pjesan. Preveo Vladislav Vežić. 40 nč., poštom 45 nč. Fino izdanje 75 nč., poštom 80 nč.

Klaić V.: **Kosovo,** geografijsko-historijske crtice. for. —·20.

Klaić V.: **Hrvati i Hrvatska.** I. Ime Hrvat u historiji slavenskih naroda. 40 nč., poštom 45 nč.

Kozarac Josip: **Mrtvi kapitali.** Pripoviest. 50 nč., poštom 55 nč.

Mantegazza P.: **Dan na Madeiri.** for. —·60.

Martić Fra Grga: **Osvetnici V.** Ustanak u Bosni i Hercegovini g. 1876—8. Bojevi srbski i crnogorski. for. —·60.

Martić Fra Grga: **Osvetnici VII.** Osvojenje Bosne i Hercegovine god. 1879. for. —·60.

Martić Fra Grga: **Put u Dubrovnik** for. —·30.

Maury M. F.: **Fizikalni zemljopis.** Pohrvatio Kazimir J. Stefanić. Sa 2 table. 60 nč., poštom 65 nč.

Miletić pl. Stjepan: **Grobne pjesme.** for. —·40.

Његош Петар Петровић: **Горски вијенац.** Увод и коментар написао др. Милан Решетар. Циена 1 фор. 30 нч.

Palmotić Gj. Gj.: **Pavlimir.** Drama. S uvodom I. Milčetića. 60 nč., poštom 65 nč.

Postupnik privremeni gradjanski od 16. rujna 1852. za Ugarsku, Hrvatsku i Slavoniju, srbsku vojvodinu i Tamiški banat. for. —·80.

Schinzl J.: **Koračnica od ruskih pjesama,** što ih pjeva Slavjanski sa svojim sborom. Za glasovir 60 nč., poštom 65 nč.

Seemann O.: **Mythologija Grka i Rimljana.** Sa 83 slike. for 1·60. Tvrdo vezana for. 2.—.

Sundečić Jovan: **Brat Marko i sestra Jeka.** Istiniti dogodjaj. 30 nč., poštom 35 nč.

Sundečić Jovan: **Тужна књига.** I. Одисаји родитељскога срца. Пјесме Јована Сундечића. II. Срце и љубав. Пјесме † Пера Јовова Сундечића. 1 for.

Šavor Josip: **Život sv. Franje serafskoga ili asiškoga.** for. 1.—

Šenoa August: **Ilijina oporuka.** for. —·60.

Šulek Bogoslav dr.: **Hrvatski ustav.** for. 1·20.

Theiner. A.: **Acta genuina ss. Oecumenici Concilii Tridentini.** Dva svezka. for. 20·—.

Tkalčić Ivan Krstitelj: **Povjestni spomenici slob. kralj. grada Zagreba.** Svezak I. for. 6·—

Trnski Ivan: **Ana Lovićeva.** Ciena 50 nč.

Trnski Ivan: **Šilerova pjesma o zvonu.** Treći put ju preveo prema metru izvornika. 20 nč.

Valjavec Matija Kračmanov: **Narodne Pripovjesti.** Sabrane u Varaždinu i okolici. (Drugo izdanje.) Ciena for. 1.—.

Vitanović Josip: **Vježbe u hrvatskom slogu** s mnogimi zadatci i uputami u izradjivanju pismenih radnja, koje se tiču škole i doma. Drugo, skroz popravljeno i znatno prošireno izdanje. Ciena 80 nč.

Vuković Marijan: **Sbirka zagonetaka.** Ciena 50 nč.

Zaruke Hrvatske, alegorija-komedija u 1 činu for. —·30, tvrdo vez. sa zlatorezom for. —·60.

Upravo izašlo:

Schinzl J.: Kitica ruskih pjesama, što ih pjeva Slavjanski sa svojim sborom Za glasovir udesio. Ciena 90 nč.

Iv pl Zajc: Sinfonička slika iz opere **Ban Leget.** Spjevao dr. Ivan Dežman Za četveroručni glasovir uredio skladatelj. Ciena 1 for.

